

Ryhmäkuria vai ryhmätyötä?

Suuren valiokunnan päätöksenteko puoluedemokratian ja
valiokunnan ryhmädynamiikan jännitteessä

Saara Maria Saksanen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Yleinen valtio-oppi

Politiikan tutkimuksen linja

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2014



HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

| | | | |
|---|--|---|---|
| Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta | | Laitos – Institution – Department Politiikan ja taloudentutkimuksen laitos | |
| Tekijä □ – Författare – Author Saara Maria Saksanen | | | |
| Työn nimi – Arbetets titel – Title Ryhmäkuria vai ryhmätyötä? Suuren valiokunnan päätöksenteko puoluedemokratian ja valiokunnan ryhmädynamiikan jännitteessä | | | |
| Oppiaine – Läroämne – Subject Valtio-oppi: politiikan tutkimuksen linja | | | |
| Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu | | Aika – Datum – Month and year 5/2014 | Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 72 |
| Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tämän tutkielman tarkoitus on perehtyä eduskunnan suuren valiokunnan päätöksentekoon ja sen taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Päämääränä on selvittää, kuinka vahvasti hallituksen ja opposition välinen vastakkainasettelu kuvaa suuren valiokunnan päätöksentekoa, ja mitä muita mahdollisia taustavaikuttimia on havaittavissa. Suuri valiokunta on tärkeässä asemassa Suomen EU-kantoja luotaessa, sillä ulko- ja turvallisuuspoliittisia aiheita lukuun ottamatta kaikki kannat kulkevat suuren valiokunnan läpi ennen niiden esittämistä Brysseliin kulloinkin suuntaavalle ministerille. Tärkeystään huolimatta suurta valiokuntaa on tutkittu verrattain vähän. Pääosin valiokuntatutkimus on Suomessa keskittynyt erikoisvaliokuntiin tai valiokuntalaitokseen yleisemmin. Suuri valiokunta on lisäksi ainutlaatuinen elin kansainvälisessä vertailussa, eikä sille löydy suoraa vastinetta muualta.</p> <p>Suomalaisen parlamentarismien voidaan nähdä siirtyneen puoluedemokratiaan, jolloin poliittisen järjestelmän keskeisessä osassa ovat eduskunnassa toimivat puolueet. Kyetäkseen saavuttamaan asettamia tavoitteita edustajiensa kautta pitävät puolueet yllä ryhmäkuria. Puoluedemokratia ja ryhmäkuri ovat johtaneet enemmistön hallintaa ja siihen, että aikaisemmasta hallituksen ja eduskunnan vastakkaisuudesta on siirrytty selkeämmin eduskunnan sisäiseen hallituksen ja opposition vastakkainasetteluun. Tämän vastakkainasettelun uskotaan luonnehtivan pitkälti myös suuren valiokunnan toimintaa. Näiden politiikan tutkimuksen ehdottamien asetelmien ja olosuhteiden ei kuitenkaan koeta olevan riittäviä suuren valiokunnan päätöksenteon vaikuttimien kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Tueksi tuodaan sosiologisia ja psykologisia teoretisoiteja, joiden avulla haetaan kokonaisvaltaisempaa käsitystä suuren valiokunnan toiminnasta. Oleelliseksi nostetaan ryhmien ja ryhmädynamiikan tutkimus, konsensus ja koheesio sekä ryhmäsosialisaatio.</p> <p>Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla kuutta suuren valiokunnan jäsentä. Puolistrukturoiduilla eliittihaastattelulla koottu aineisto on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkimusongelmaan vastaamisen lisäksi haastattelulla on haettu myös yleisemmin uutta tietoa tutkimuskohteesta, joka on aiemmin jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle.</p> <p>Aineiston perusteella on saatu selville, että hallitus–oppositio -jako on suuren valiokunnan päätöksentekoon voimakkaimmin vaikuttava seikka. Edustajat toimivat pitkälti puolueensa asettamien linjojen mukaisesti, mikä tarkoittaa, että päätökset ovat lähes poikkeuksetta hallituksen esityksen mukaisia. Opposition varsinaista vaikutusvaltaa pidetään heikkona, vaikka toisaalta se nähdään tärkeänä vaihtoehtojen tuojana. Puoluepolitiikan hallitsevuudesta huolimatta suuressa valiokunnassa on nähtävillä myös merkkejä tietynlaisesta ryhmäkulttuurista ja sen aikaansaamien epäformaalien normien ja käytäntöjen olemassaolosta. Luottamuksellinen ilmapiiri tuo päätöksentekoon jopa konsensuaalista henkeä. Eduskunnassa nähdään elävän vahvana kansanvallan periaatteiden edistämisen ihanne. Poliittista vastakkainasettelua ei koeta itseisarvoksi vain eri mieltä olemisen vuoksi, vaan sillä halutaan luoda legitimizeettia tehdyille ja päätöksille ja koko järjestelmälle. Päätöksenteon halutaan näyttää olevan harkittua ja monipuolista.</p> | | | |
| Avainsanat – Nyckelord – Keywords suuri valiokunta hallitus–oppositio -jako puoluedemokratia ryhmäkuri konsensus ryhmädynamiikka sosialisaatio | | | |

Sisällys

| | |
|---|----|
| 1 JOHDANTO: SUURI VALIOKUNTA PUOLUEPOLITIIKAN TOISINTAJANA? .. | 1 |
| 2 TUTKIMUSONGELMA | 4 |
| 2.1 Valiokuntalaitos ja suuri valiokunta tutkimuksen näyttämönä | 4 |
| 2.2 Tutkimuskysymys ja hypoteesit | 7 |
| 3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS | 10 |
| 3.1 Puoluedemokratia ja ryhmäkuri | 10 |
| 3.1.1 Parlamentarismista puoluedemokratiaan | 10 |
| 3.1.2 Ryhmäkuri | 12 |
| 3.1.3 Opposition tehtävänä vaihtoehtojen kirjon laajentaminen | 16 |
| 3.2 Sosiologiset ja psykologiset lähestymistavat politiikan tutkimuksen apuna | 19 |
| 3.2.1 Huomio ryhmätasoon | 19 |
| 3.2.2 Konsensus ja koheesio | 22 |
| 3.2.3 Ryhmäsosialisaatio | 25 |
| 4 AINEISTO JA MENETELMÄT | 37 |
| 4.1 Aineiston kerääminen eliittihaastatteluin | 37 |
| 4.2 Aineiston käsittely | 40 |
| 5 ANALYYSI | 43 |
| 5.1 Suuren valiokunnan rooli ja tärkeys | 43 |
| 5.2 Suuren valiokunnan työskentely ja puoluedemokratian hallitsevuus | 45 |
| 5.3 Vaikutusvalta suuressa valiokunnassa | 50 |
| 5.3.1 Hallitus–oppositio -linja määrää edustajan lähtökohtaisen vaikutusaseman .. | 50 |
| 5.3.2 Edustajan muiden ominaisuuksien merkitys valiokunnassa | 51 |
| 5.3.3 Jaostot vaikuttamisen areenoina | 53 |
| 5.3.4 Varhaisen vaikuttamisen suosiminen | 54 |
| 5.4 Ryhmädynamiikka ja konsensus puoluedemokratian vastavoimana | 54 |
| 5.4.1 Suuri valiokunta ryhmänä | 54 |

| | |
|--|----|
| 5.4.2 Konsensuspäätökset valiokunnan vahvuuden osoituksena | 55 |
| 5.4.3 Epäformaalit tavat sosialisointia todisteina | 60 |
| 6 PÄÄTELMÄT | 62 |
| LÄHTEET | 67 |
| LIITE 1 | 1 |

1 JOHDANTO: SUURI VALIOKUNTA PUOLUEPOLITIIKAN TOISINTAJANA?

Suomen poliittinen järjestelmä nojaa periaatteellisesti vahvaan kansanvaltaan, jossa kansaa edustava eduskunta on keskeisessä asemassa päätöksenteossa. Parlamentaarisen järjestelmän käytännön toteutukselle olennainen työväline on valiokuntalaitos. Suomen eduskunnassa on 15 erikoisvaliokuntaa sekä EU-asioita koordinoiva suuri valiokunta.

Suomen poliittisesta päätöksenteosta puhuttaessa on myös otettava huomioon Euroopan unionin (EU) jäsenyyden vaikutukset. Huolimatta unionin noudattamasta läheisyysperiaatteesta, jonka mukaan EU:n päätökset on tehtävä ensisijaisesti mahdollisimman lähellä kansalaisia, suuri osa jäsenvaltioita koskevasta lainsäädännöstä ja poliittisista suuntalinjoista luodaan unionin tasolla.

Jotta suomalaisten ääni kuuluisi EU-päätöksissä mahdollisimman hyvin, on Suomeen kehitetty erityinen järjestelmä EU-asioiden kansalliseen käsittelyyn. EU-asioita käsitellään kahden päätöksentekuelimen tasolla. Valtioneuvosto ministeriöineen on pääroolissa hoitaen valtaosan asioiden valmistelusta sekä edustaen Suomea neuvoston kokoontumisissa. Eduskunta puolestaan on mukana EU-asioiden valmisteluprosessissa antaen valtioneuvostolle oman näkemyksensä Suomen kannasta suuren valiokunnan kautta ennen Euroopan unionin neuvoston kokouksia. Lisäksi eduskunta seuraa asian etenemistä, kunnes se on lopullisesti saatettu päätökseen unionin tasolla ja tuotu takaisin jäsenmaihiin jatkotoimenpiteitä varten.

EU-asioita eduskunnassa käsiteltäessä tärkeässä asemassa on kulloiseenkin politiikka-alaan liittyvä erikoisvaliokunta sekä suuri valiokunta, jonka läpi eduskunnan EU-päätökset kulkevat. Poikkeuksena ovat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat aiheet, jotka käsittelee ulkoasiainvaliokunta.

EU-jäsenyyden myötä suuren valiokunnan rooli ja merkitys ovat kasvaneet verrattuna jäsenyyttä edeltävään aikaan, jolloin suuren valiokunnan asema oli lähinnä toimia niini sanottuna toisena kamarina, kumileimasimena eduskunnan päätöksille. EU-asioiden valtavan, ja alati kasvavan, määrän myötä suuresta valiokunnasta on tullut merkittävä pala eduskunnan valiokuntapalapelissä.

Huolimatta roolin kasvusta, on suurta valiokuntaa tutkittu melko niukalti. Valiokunnan toimintaa toki ohjailevat tietyt julkiset säännöt, mutta suuren valiokunnan todellisesta käytännön toiminnasta suljettujen ovien takana tiedetään suhteessa sen merkitykseen melko vähän.

Lähtökohtaisena oletuksena on, että suuren valiokunnan toimintaan ja päätöksentekoon vaikuttavat samat puoluejakojen luomat vastakkainasettelut kuin eduskuntaan kokonaisuudessaan. Varsinaisen tutkimustiedon puuttuessa on kuitenkin mahdollista olettaa myös muunlaisten päätöksenteon taustatekijöiden vaikuttavan suuressa valiokunnassa.

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus paneutua suureen valiokuntaan ja sen päätöksentekoon vaikuttaviin seikkoihin. Hallitus–oppositio -jako kulkee koko ajan mukana tutkimusta ohjaavana elementtinä. Päämääränä on kuitenkin koittaa nähdä vallitsevan oletuksen taakse, ja selvittää hallitus–oppositio -vastakkainasettelun voimakkuus ja mahdolliset poikkeukset sen olemassaoloon.

Tutkielmassa suuri valiokunta nähdään lähtökohtaisesti hallitus- ja oppositiopuolueiden edustajien muodostamana polarisoituneena kokonaisuutena, jossa puoluepolitiikka näyttelee määräävää osaa. Lisäksi suurta valiokuntaa tarkastellaan puolueisiin kuuluvien yksilöiden muodostamana ryhmänä ja toiminnan analysoinnin avuksi mukaan otetaan sosiologisia ja psykologisia näkökulmia.

Tutkimuksen päämääränä on selvittää, onko hallitus–oppositio -jako suuren valiokunnan päätöksentekoa ylivoimaisesti hallitseva piirre, vai onko muitakin taustavaikuttajia havaittavissa.

Verrattuna muihin valiokuntiin suuren valiokunnan tilanteen tekee erityiseksi se, että monet käsiteltävät EU-asiat tuleva hallitusohjelma ulkopuolelta. Näin ollen, ratkaisuihin ei saada pohjaa suoraan hallituksen valmiista linjavedoista, vaan päätöksiä luominen aloitetaan toisinaan ikään kuin tyhjältä pöydältä. Tilanne luokin teoreettisen mahdollisuuden myös muunlaiseen kuin selkeään hallituksen linjausten noudattamiseen, minkä vuoksi suuren valiokunnan päätöksenteon tutkiminen on erityisen kiinnostavaa.

Tutkimuksen rakenne kulkee seuraavanlaisesti. Ensin hahmotetaan tutkimusongelma esitellen Suomen valiokuntalaitosta ja tarkemmin EU-päätöksiä käsittelevää suurta

valiokuntaa. Tutkimusongelmaan keskittyvässä luvussa esitetään myös tarkempi tutkimuskysymys sekä siihen linkittyvät hypoteesit.

Teoreettista viitekehystä hahmotteleva kolmas luku jakautuu kahteen pääosioon. Ensin tarkastellaan puoluedemokratiaa ja ryhmäkuria politiikan tutkimuksen teorioiden valossa, jonka jälkeen siirrytään ryhmänäkökulmaan sosiologiaa ja psykologiaa hyödyntäviä teoreettisia malleja kartoittaen. Luvun lopussa kootaan yhteen tutkimuksen kannalta oleelliset teoreettiset mallit ja näkökulmat.

Luvussa neljä esitellään aineisto ja sen keruutapa. Lisäksi esitetään kuinka aineistoa on käsitelty ja miksi tähän tapaan on päädytty. Aineiston ja menetelmien esittelyn jälkeen siirrytään analyysilukuun, jossa esitetään empiirisiä havaintoja aineistosta ja peilataan niitä aiemmin hahmoteltuun teoriakehikkoon. Analyysi aloitetaan havainnoilla suuren valiokunnan tärkeydestä, jonka jälkeen kerrotaan puoluedemokratian hallitsevuutta tukevista havainnoista. Seuraavaksi paneudutaan tarkemmin edustajan vaikutusvaltaan suuressa valiokunnassa. Analyysin viimeisessä osiossa tarkastellaan ryhmädynamiikkaa ja konsensusta suuressa valiokunnassa.

Analyysin jälkeen pohditaan kaiken havaitun merkitystä pyrkien vastaamaan tutkimuskysymykseen. Havaitaan, että puoluedemokratialla ja ryhmäkurilla on vahva rooli suuressa valiokunnassa, mutta sen rinnalla on otettava huomioon edustajien inhimillinen toiminta ja ryhmäkontekstin vaikutus päätöksentekoon.

Edustajat toimivat pitkälti puolueensa asettamien linjojen mukaisesti ja päätökset ovat lähes poikkeuksetta hallituksen esityksen mukaisia. Oppositio nkoetaan tärkeänä vaihtoehtojen tuojana, vaikka sen varsinaista vaikutusvaltaa pidetäänkin heikkona. Puoluepolitiikan hallitsevuudesta huolimatta suuressa valiokunnassa on nähtävillä myös merkkejä tietynlaisesta ryhmäkulttuurista ja sen aikaansaamien epäformaalien normien ja käytäntöjen olemassaolosta. Luottamuksellinen ilmapiiri tuo päätöksentekoon jopa konsensuaalista henkeä.

Eduskunnassa nähdään elävän vahvana kansanvallan periaatteiden edistämisen ihanne. Poliittista vastakkainasettelua ei koeta itseisarvoksi vain eri mieltä olemisen vuoksi, vaan sillä halutaan luoda legitimizeettiä tehdyille ja päätöksille ja koko järjestelmälle. Päätöksenteon halutaan näyttää olevan harkittua ja monipuolista.

2 TUTKIMUSONGELMA

2.1 Valiokuntalaitos ja suuri valiokunta tutkimuksen näyttämönä

Eduskunnan 15 erikoisvaliokunnan sekä suuren valiokunnan tehtävänä on valmistella oman vastuuministeriön hallinnonalaan kuuluvat eduskunnan päätökset ennen kuin ne tuodaan täysistunnon käsittelyyn.

Hallituksen esitykset, kansanedustajien aloitteet, eduskunnalle annetut kertomukset sekä ne muut asiat, joista tässä perustuslaissa tai eduskunnan työjärjestyksessä niin säädetään, on käsiteltävä valmistelevasti valiokunnassa ennen niiden lopullista käsittelyä täysistunnossa. (PL 40§)

Eduskunnan varsinainen työ sanotaan tehtävän valiokunnissa (esim. Helander ja Pekonen 2007, 10), millä viitataan väitteeseen, että julkisissa täysistunnoissa käytävä keskustelu on lähempänä teatteria kuin todellista mielipiteiden kamppailua, sillä asioista on käytännössä jo päätetty valiokuntatasolla.

Suomalainen valiokuntalaitos on usein luokiteltu samankaltaiseksi muiden pohjoismaisten valiokuntalaitosten kanssa. Länsimaisista valiokuntalaitoksista kauimpana on brittiläinen Westminster-järjestelmä, jota luonnehtii esimerkiksi pysyvien valiokuntien puute. Pohjoismaiset parlamenttivaliokunnat nähdään vahvempina kuin brittiläiset valiokunnat, mutta niitä ei kuitenkaan pidetä aivan yhtä vahvoina kuin yhdysvaltalaisia kongressivaliokuntia. (Helander ja Pekonen 2007, 27–28.)

Suuri valiokunta perustettiin jo vuoden 1906 eduskuntauudistuksen yhteydessä. Tuolloin valiokunnasta tehtiin 60-jäseninen. Valiokunnan rakenne ja tehtävä muotoutui kompromissina yksi- ja kaksikamarista järjestelmää kannattavien vastapuolien välille (Pekonen 1976, 5–6). Vuonna 1918 jäsenmäärä laskettiin 45 edustajaan ja vuoden 1990 valiokuntauudistuksen myötä edelleen 25 jäseneseen (Helander ja Pekonen 2007, 101).

Suuren valiokunnan perustamisen ajatuksena oli turvata lakiehdotusten monipuolinen ja taitava käsittely sekä estää lainsäädännön hätiköidyt päätökset. Siitä tulikin erikoisvaliokuntien ja täysistunnon välinen lainsäädännön koordinoija. Suuren valiokunnan läpi kulkeneiden mietintöjen määrä kasvoi vuosisadan edetessä, mutta muutettujen mietintöjen osuus puolestaan laski jatkuvasti. Viimeistään 1980-luvulla

suuren valiokunnan rooli alkoi hiipua ja jopa sen lopettamista väläyteltiin. (Helander ja Pekonen 2007, 101–102.)

Wibergin ja Mattilan (1997, 234–236) tutkimuksen mukaan suuren valiokunnan arvostuksen kehitys eduskunnassa 1990-lukua kohti tultaessa oli laskusuhdanteinen. Neljästätoista pysyvästä valiokunnasta suuri valiokunta oli viidenneksi arvostetuin vielä vuosina 1962–1975, kun seuraavalla tarkastelujaksolla 1975–1991 sijoitus oli kahdestoista. Arvostuksen mittarina oli jäsenten vaihtuvuus valiokunnissa siten, että mitä pienempää jäsenistön uusiutuminen oli, sitä arvostetumpana se ymmärrettiin.

On sanottu, että suuri valiokunta teki suomalaisesta lainvalmisteluprosessista yhden pohjoismaiden monimutkaisimmista vahvistamatta kuitenkaan eduskunnan deliberatiivista valtaa (Arter 1984, 222). Vuoden 1990 uudistuksen myötä luovuttiinkin lakiehdotusten automaattisesta lähettämisestä suureen valiokuntaan, joka vietti hiljaiseloa muutaman vuoden käsitellen vain ne harvat lakiehdotukset, jotka sinne vuosittain tuotiin. Suomen liittyminen Eta-alueeseen vuonna 1994 toi suurelle valiokunnalle lopulta aivan uudenlaisen roolin. Eduskunnan vaikutusmahdollisuus asioissa, joissa se jäsenyyden vuoksi menetti toimivaltaansa, haluttiin turvata. Tähän tehtävään valjastettiin suuri valiokunta. Eta-sopimusta varten luotua järjestelmää päätettiin hyödyntää myös Euroopan unionin jäsenyyden myötä, jolloin suuresta valiokunnasta muodostui nykytehtävää vastaava Eurooppa-valiokunta. (Helander ja Pekonen 2007, 154–155.)

Suomen perustuslain mukaan valtioneuvosto vastaa Euroopan unionissa tehtävien päätösten kansallisesta valmistelusta ja päättää niihin liittyvistä Suomen toimenpiteistä, jollei päätös vaadi eduskunnan hyväksymistä (PL 93§). Käytännön tasolla tämä tarkoittaa, että toimivaltaisilla ministeriöillä on päävastuu EU-asioiden seurannasta, valmistelusta ja Suomen kannanottojen määrittelystä. Parlamentarismin periaatteiden mukaan valtioneuvoston on toimissaan kuitenkin nautittava eduskunnan luottamusta, minkä vuoksi EU-asioiden käsittelyyn on luotu erityinen yhteensovitusjärjestelmä, jonka tarkoitus on taata Suomelle yhtenäinen ja yleisiä EU-poliittisia linjauksia vastaava kanta (Valtioneuvosto 2012).

Eduskunta käsittelee ehdotukset sellaisiksi säädöksiksi, sopimuksiksi tai muiksi toimiksi, joista päätetään Euroopan unionissa ja jotka muutoin perustuslain mukaan kuuluisivat eduskunnan toimivaltaan.

Valtioneuvoston on toimitettava kirjelmällään 1 momentissa tarkoitettu ehdotus eduskunnalle viipymättä siitä tiedon saatuaan eduskunnan kannan määrittelyä varten. Ehdotus käsitellään suuressa valiokunnassa ja yleensä yhdessä tai useammassa sille lausuntonsa antavassa muussa valiokunnassa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeva ehdotus käsitellään kuitenkin ulkoasiainvaliokunnassa. (PL §96)

Suuri valiokunta on se eduskunnan instanssi, jonka käsissä EU:ia koskevat päätökset viimeiseksi ovat ennen niiden artikuloimista valtioneuvostolle. Tästä poikkeuksena ovat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevat asiat, jotka suuren valiokunnan sijaan käsitellään ulkoasianvaliokunnassa. Yksi tai useampi erikoisvaliokunta valmistelee kussakin asiassa ehdotuksen eduskunnan kannaksi, jota suurella valiokunnalla on vielä mahdollisuus muuttaa tai jonka se voi jopa hylätä.

Suuressa valiokunnassa käsitellään kaudessa vain muutama niin sanottu tavallinen lakiesitys, ja valtaosa valiokunnan läpi menevistä asioista onkin EU-tason päätöksentekoon liittyviä.

Suomen EU-asioiden käsittelyprosessissa etuna on se, että valiokuntien erityisosaamista hyödynnetään Suomen kannan muodostamisessa (Raunio ja Wiberg 1997, 263), eikä se jää ainoastaan suuren valiokunnan tehtäväksi. Maissa, joissa asiat käyvät parlamentissa ennen EU-tason yhteisiä päätöksiä, asioita käsitellään pääasiassa vain EU-asioiden valiokunnassa aihealueesta riippumatta. Suomalaisessa järjestelmässä aktivoidaan mukaan koko kansanedustajakunta, kun jokainen joutuu jossain vaiheessa ottamaan osaa EU-asioiden käsittelyyn ja integraatiopolitiikkaan (Raunio ja Wiberg 1997, 264).

EU-asioiden erilaisia käsittelyjärjestelmiä voidaan erotella asiakirjaperusteisiin ja menettelyperusteisiin. Esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Ranskassa käytössä olevassa asiakirjaperusteisessa systeemissä kutakin asiaa käsitellään parlamentissa EU:n toimielimien laatimia asiakirjoja pohjana käyttäen. Suomen lisäksi ainakin Tanskan ja Ruotsin soveltamassa menettelyperusteisessa järjestelmässä parlamenttikäsittelyn olennaisena osana on hallituksen muodostaman kannan arviointi unionista tulleen säädösehdotuksen tarkastelun lisäksi. (Eduskunta 2010, 21.)

Suuren valiokunnan rooli EU-asioiden valiokuntana on ainutlaatuinen, vaikka myös muissa eurooppalaisissa parlamenteissa on luotu erityisiä järjestelmiä unionin päätösten

käsittelylle. Esimerkiksi Tanskan malli on siinä mielessä lähellä Suomea, että EU-asioita käsittelemään on olemassa erillinen valiokunta. Tanskan Eurooppa-valiokunta ei kuitenkaan varsinaisesti käsittele lakiehdotuksia, vaikka toimiikin mandaatin antajana ministerille. Ministeri hakee mandaattia hallituksen esitykseen EU-valiokunnassa, jolloin edustajilla on mahdollisuus esittää kysymyksiä ja mielipiteitä asiasta. Mikäli enemmistö ei ole hallituksen esitystä vastaan, saa ministeri mandaattinsa. Tanskan parlamentti tai EU-valiokunta ei kuitenkaan luo omaa ehdotustaan päätökseksi. (Sidenius, Einersen ja Sørensen 1997, 13.). Suomen etupainotteinen malli EU-käsittelylle valtioneuvoston esityksineen ja eduskunnan kantoineen on näin ollen harvinaisuus.

2.2 Tutkimuskysymys ja hypoteesit

Tutkimuksen tärkein päämäärä on selvittää, onko hallitus–oppositio -jako suuren valiokunnan päätöksentekoa selkeimmin hallitseva piirre, vai onko toiminnassa ja prosesseissa havaittavissa myös muita niiden luonteeseen vaikuttavia tekijöitä. Koska päätöksentekoon vaikuttavia seikkoja on runsaasti, on mahdollista, että toimintaa luonnehtii hallitus–oppositio -vastakkainasettelun ja muiden tekijöiden yhdistelmä.

Suuren valiokunnan, kuten muidenkin valiokuntien, paikat jaetaan noudattaen vaaleilla valitun eduskunnan voimasuhteita. Tämä tarkoittaa, että enemmistöhallituksen ollessa vallassa, hallituspuolueilla on jäsenten enemmistö myös suuressa valiokunnassa. Ylivoimansa turvin hallituspuolueilla on siis mahdollisuus ohjailla suuren valiokunnan päätöksiä, sillä viime kädessä ne tehdään äänestämällä.

Näin ollen, ensimmäinen ja luontevin hypoteesini on, että Suomen poliittisen järjestelmän todellisuutta hyvin luonnehtiva puoluedemokratia johtaa ryhmäkuriin, jonka vaikutus näkyy myös suuren valiokunnan päätöksenteossa. Ryhmäkuri ja puolueuskollisuus heijastuvat suuressa valiokunnassa hallitus–oppositio -jakona; hallituskoalitio on kunkin päätöksen kohdalla sopinut tietystä linjasta, jota vastustamassa on oppositio. Päätöksenteko noudattaa hallitusrintaman näkemystä, eikä opposition mielipiteillä ole juurikaan painoarvoa.

Mikäli edustajat kokevat suuren valiokunnan tärkeänä päätöksenteon ja sitä kautta oman poliittisen uransa kannalta, pyrkivät he toimimaan valiokunnassa puolueensa asettamien suuntaviivojen mukaan. Suuren valiokunnan jäsenyys on luottamuksenosoitus omalta

puolueelta ja tämä luottamus halutaan täyttää noudattamalla puolueen linjaa valiokunnan päätöksenteossa, mikä johtaa hallituksen ja opposition erojen korostamiseen.

Vastahypoteesina esitän, että edellä kuvailtu olettaus valiokuntatyöskentelyn alisteisuudesta tiukalle puoluedemokratialle kuvaa tilanteen todellisuutta vain osittain. Suuri valiokunta muodostuu yksilöistä, sosiaalisista ihmisistä, joiden käyttäytymiseen valiokunnassa ei vaikuta ainoastaan oman puolue ryhmän tahto, vaan valiokunnan muodostamalla ryhmällä päätöksentekoympäristönä on myös oma vaikutuksensa.

Sen sijaan, että valiokunnan tärkeys johtaisi automaattisesti ainoastaan puolue ryhmän tahdon mukaiseen toimintaan, luo puolueesta poikkeava valiokunnan ryhmätaso edustajan toiminnalle erilaisen päätöksenteon lähtökohdan; valiokunnan ollessa tärkeä muokkautuu toiminta siellä valiokuntaryhmän luoman tilanteen mukaan. Valiokuntaryhmä tuokin jäsenen toimintakenttään puolueeseen sidoksissa olevien ryhmien rinnalle uuden erillisen ryhmätason.

Poliittisesti heterogeenisen valiokunnan työskentely saattaa ennakoasetelmasta huolimatta ryhmäytyä ja luoda koheesiota tai konsensus hakuisuutta vastakkaisten osapuolien välille, jolloin puoluerajat ylittävä päätöksentekoprosessi on mahdollinen. Ryhmässä toimiminen saattaa jopa johtaa edustajien sosiaalistumiseen suuren valiokunnan muodostamaan ryhmään, jossa hallitus–oppositio -vastakkainasettelu ei ole ennalta oletetun jyrkkä. Tällä on silloin vaikutuksensa myös päätöksenteon tapoihin.

Vaikka ihmisten välinen kanssakäyminen suuressa valiokunnassa ei varsinaisesti johtaisikaan kovin vahvaan ryhmäytymiseen, saattaa päätöksenteon lopputuloksissa näkyä muutakin kuin ainoastaan hallituspuolueiden suvereeni hallinta. Ryhmäkontekstissa on enemmistön vallan lisäksi otettava huomioon vähemmistöasemassa olevien vaikutukset päätöksentekoon.

Jossain määrin samoista lähtökohdista, valiokuntadikotomian kyseenalaistamalla, Rinne (2010) on pyrkinyt selvittämään eduskunnan valiokuntatyöskentelyn logiikkaa toisaalta perinteisen puoluedemokratiamallin ja toisaalta deliberaatioteorian kautta. Haastatteluaineiston pohjalta Rinne tunnistaa yhdeksi valiokuntatyöskentelyn määrääväksi alkutekijäksi kulloinkin käsiteltävän asian luonteen. Mikäli lakiesitys tiedetään ennalta ”isoksi ja vaikeaksi”, teknisen ja ”ei intohimoa herättävän” asemesta,

valiokuntatyötä edeltävät keskustelut saavat tärkeän roolin ja mielipiteenmuodostus tapahtuu pääosin valiokunnan ulkopuolella. Toisaalta, asioista saatetaan toisinaan käydä vilkastakin keskustelua valiokunnassa, mutta lopullista kantaa päätettäessä jäsenet toimivat tiukemmin oman puolueensa linjan mukaisesti. (Rinne 2010, 199–200.)

On huomioitava, että Rinteen aineisto ei keskity suuren valiokuntaan, mutta käsiteltävän aiheen luonteen vaikutus on silti hyvä huomio myös suuren valiokunnan päätöksentekoa tutkittaessa. Hallitusohjelman korostamissa aiheissa hallituspuolueiden edustajat haluavat oletettavasti pitää päätöksen tiukemmin omissa käsissään, jolloin jakolinjat korostuvat. Asiat, jotka nähdään hyvin oleellisiksi Suomen kannalta ja joista kaikki puolueet ovat suhteellisen samaa mieltä jo lähtökohtaisesti, saatetaan haluta päättää konsensushakuisemmin kaikkien mielipiteet yhtälailla huomioiden parhaan mahdollisen vahvan päätöksen saavuttamiseksi.

Toisaalta huomionarvoista on myös se, että suuri valiokunta käsittelee paljon EU-asioita, jotka tuleva hallitusohjelman ulkopuolelta. Näin ollen suuressa valiokunnassa ei erikoisvaliokuntien lailla ole aina valmista linjaa, jonka mukaan toiminta automaattisesti muotoutuisi hallitus–oppositio -vastakkainasettelun mukaiseksi. Tämä luo lähtökohtaisesti mahdollisuuden konsensushenkisempään päätöksentekoon.

Yksi suuren valiokunnan vastakkainasettelun voimakkuuteen vaikuttava muuttuja saattaa lisäksi olla päätöksenteon kulloinenkin vaihe. Alkuvaiheessa vaihtoehtoja puntaroidaan vapaassa ilmapiirissä, mutta lopullinen ratkaisu tehdään kuitenkin äänestämällä, jolloin hallitusrintama yhtenäisyydellään varmistaa oman kantansa voiton.

Kaiken kaikkiaan, ei ole oletettavaa, että ainoastaan yksi tapa kuvaisi suuren valiokunnan päätöksentekoprosessia ja toimintaa kokonaisuudessaan. On mahdollista, että suuren valiokunnan päätöksenteossa on nähtävillä niin selkeitä vastakkainasettelua hallituksen ja opposition välillä kuin tätä kuilua kaventavia sosiaalisia tai prosessin luonteeseen liittyviä tekijöitä.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Teoreettinen viitekehys on jaettu kahteen pääluokkaan, jotka käsittelevät kahta tutkimuskysymykseen liittyvää olettamusta. Nämä hypoteesit ovat näennäisesti toisilleen vastakkaisia, mutta argumentoinnin edetessä ja viimeistään aineiston analyysin tullessa mukaan, voidaan niiden nähdä osaksi myös täydentävän toisiaan.

Ensimmäisessä luvussa pääosassa ovat puoluedemokratia ja siitä kumpuava ryhmäkuri. Osiossa esitellään politiikan tutkimuksen teorioiden avulla valiokunnassa tapahtuvan päätöksenteon puitteita ja vaikuttimia. Lopuksi kuitenkin huomataan, että pelkät politiikan tutkimuksen välineet eivät riitä pääsemään tarpeeksi syvälle tutkimusongelman ytimeen. Ryhmätoiminta ja ryhmäjäsenyys osoittautuvat seikoiksi, joiden avulla vastausten etsiminen voisi olla hedelmällisempään. Valiokunnan ryhmänä toimimisen analysointiin otetaan apua muiden sosiaalitieteiden alueelta.

Teoreettisen viitekehyksen toinen pääosio syventyykin sosiologisten ja psykologisten näkökulmien ottamiseen politiikan tutkimuksen rinnalle valiokunnan tutkimiseen.

3.1 Puoluedemokratia ja ryhmäkuri

3.1.1 Parlamentarismista puoluedemokratiaan

Nousiainen (2000) näkee, että suomalaisessa parlamentarismissa eletään sen kolmatta kehitysvaihetta. Ensimmäistä vaihetta luonnehtivat porvarilliset vähemmistöhallitukset, joista siirryttiin toiseen vaiheeseen vuonna 1937 muodostetun punamultahallituksen myötä. Tuolloin siirryttiin ensimmäistä kertaa vasemmisto-oikeisto -rajan ylittävään enemmistöhallitukseen. Puolen vuosisadan ajan eteenpäin enemmistöhallituksia muodostettiin siten, ettei hallituksessa mukana olleiden puolueiden väliin jäänyt oppositioryhmiä tarkasteltaessa sijoittumista perinteisellä vasemmisto-oikeisto -ulottuvuudella. Keskusta oli mediaanisijoittumisensa vuoksi hallitsevassa asemassa neuvotteluja käytäessä, sillä enemmistöhallituksen muodostaminen ilman sitä oli mahdotonta. (2000, 84–85.)

Vuodesta 1937 lähtien Suomessa onkin ollut 51 hallitusta, joista 8 on ollut vähemmistöhallituksia. Viimeisin vähemmistöhallitus nähtiin vuonna 1976. Vuosien 1937 ja 1987 välillä Keskusta oli mukana jokaisessa enemmistöhallituksessa. (Valtioneuvosto 2013.)

Suomalaisen parlamentarismien toista vaihetta luonnehtivat toistuvat hallituskriisit, sillä varmistaakseen menestyksensä jatkossa puolueet pyrkivät ajamaan valitsijakuntaansa miellyttävää politiikkaa, mikä johti joustamattomuuteen hallitusosapuolien päätöksenteossa. Oppositiolla ei katsottu olevan juurikaan vaikutusmahdollisuuksia, mutta toisaalta hallituksen ulkopuolelle jääminen ei ollut katastrofi, sillä usein uuden hallituksen muodostaminen tuli eteen mahdollisesti jo vuoden kuluttua. (Nousiainen 2000, 85)

Suomalainen parlamentarismi siirtyi Nousiaisen luokittelun mukaan kolmanteen vaiheeseen vuoden 1987 vaalien myötä. Tuolloin koalitiomuodostukseen tuli mukaan uudenlaisia piirteitä. Uudessa vaiheessa eduskuntavaalien tuloksella oli entistä enemmän merkitystä, kolme suurta puoluetta hallitsivat koalitiomuodostuksen prosessia selkeämmin, pyrittiin muodostamaan koko vaalikauden kestäviä hallituksia, määräänemmistövaatimuksien poistuessa hallitus vapautui sidoksesta oppositioon ja alettiin siirtyä kohti yleisemmän politiikan muodostusta ryhmäkohtaisen sijaan. Hallitukseen pääseminen muodostui ensiarvoisen tärkeäksi, mikä johti myös konsensushakuisempaan toimintaan. (Nousiainen 2000, 85–86.)

Parlamentarismissa parlamentin roolina katsotaan olevan olla itsenäinen ja yhtenäinen toimija ja näin ollen hallituksen vastavoima (Nousiainen 2000, 84). Viimeisten vuosikymmenien aikana puolueet ovat kuitenkin vakiinnuttaneet asemansa edustuksellisen demokratian keskeisimpinä toimijoina, minkä vuoksi perinteinen parlamentarismi ei kuvaakaan järjestelmää enää niin osuvasti, vaan toiminnan voidaan katsoa olevan ennemminkin niin sanottua puoluedemokratiaa. Suomessa nykyistä poliittisen edustamisen organisointia kuvaakin hyvin puoluedemokratia, jossa puolueet ovat keskiössä ja organisoivat pitkälti koko edustuksellisen prosessin (Pekonen 2011, 34). Maninin (1997, 206) luokittelun mukaisesti verrattaessa puoluedemokratiaa parlamentarismiin, äänestäjät eivät enää äänestä tiettyä tuntemaansa ehdokasta, joka ensisijaisesti aikoo ajaa vaalipiirinsä asioita, vaan vaaleissa äänestetään henkilöä, joka kuuluu johonkin tiettyyn puolueeseen ja ensisijaisesti ajaa puolueen yhteisiä intressejä. Edustaja ei näin ollen olekaan enää vapaa toimimaan parlamentissa oman mielensä mukaan, vaan hän on sidoksissa puolueeseensa, jonka ansiosta on tullut valituksi (Manin 1997, 211).

Koska puoluedemokratiassa ehdokkaan sijasta fokuksena on nimenomaan puolue ja sen tarjoama politiikka (Pekonen 2011, 34), myös puoluekuri on olennainen osa puoluedemokratiaa. Kuten Pekonen (2011, 35) asian esittää, ”[e]dustaminen on parlamentissa ennen kaikkea ryhmätoimintaa.” Puoluedemokratia johtaa näin ollen pääasiassa enemmistön valtaan; ryhmien kontrolloidessa jäsentensä käyttäytymistä varmistaakseen mahdollisimman vahvan rintaman, suurin ryhmittymä hallitsee järjestelmässä, jossa asiat päätetään viime kädessä enemmistön kannan mukaan.

Suomessa ei kuitenkaan ole mahdollista harjoittaa täydellistä niin sanottua voittaja saa kaiken -enemmistöpolitiikkaa, minkä estää esimerkiksi pitkälle kehittynyt korporativisoituminen. Joka tapauksessa hallituksessa oleminen nähdään ensiarvoisen tärkeäksi, sillä se on paikka, joka merkitsee määräävää asemaa politiikassa. Ratkaisevaa ei ehkä niinkään ole se kenen kanssa hallituksessa ollaan, vaan se, että siellä ollaan. (Nousiainen 2000, 88.)

Valiokuntatyössä puoluedemokratian periaatteet näkyvät pitkälti ryhmäkurina, jolloin edustajien odotetaan toimivan päätöksenteossa ja äänestämisessä puolueeryhmänsä kannan mukaisesti. Tämä tarkoittaisi sitä, että päätökset tehdään käytännössä etukäteen, eikä vähemmistöasemassa olevilla lähtökohtaisesti ole todellisia mahdollisuuksia saada omia kantojansa läpi.

Puoluedemokratia-ajatuksen mukaan aiemmin vallinnut asetelma eduskunnan ja hallituksen vastakkaisuudesta on korvautunut parlamentin sisäisellä hallitus–oppositio - jaolla (Pekonen 2011, 35) ja eduskuntaa selkeimmin jakava linja on nimenomaan hallituksen ja opposition välille syntyvä (Raunio ja Wiberg 2008, 595). Äärimmillään voidaan ajatella, että hallituksen aseman vahvistuessa eduskunnan rooli on muuttunut päättäjistä päätösten vahvistajaksi (Noponen 1989, 411).

3.1.2 Ryhmäkuri

Ryhmäkurista ja sen vahvuudesta erilaisissa parlamenteissa ja erilaisten puolueiden sisällä on tehty jonkin verran tutkimusta. Esimerkiksi Damgaardin mukaan ryhmäkuri ja puolueuskollisuus ovat läntisissä parlamenteissa suhteellisen korkeita, verrattaessa tilannetta muun muassa Yhdysvaltoihin (Damgaard 1995, 317). Bowlerin, Farrelin ja Katzin näkemyksen (1999, 6) mukaan ryhmäkurin voimakkuuteen vaikuttavat poliittisen järjestelmän piirteet. Kun ehdokasvalinta on puolueiden kontrollissa, on

niiden mahdollista jättää potentiaaliset ongelmien aiheuttajat pois jo rekrytointivaiheessa ja näin todennäköisesti tukea puolueen yhtenäisyyttä. Useissa tapauksissa puolueeseen liittyminen tai ehdokkaaksi asettuminen edellyttää sitoutumista noudattaa puolueen tavoitteita ja sääntöjä.

Puolueen kansallisella järjestäytymisellä ja sen ehdokasvalinnan piirteillä on myös vaikutuksensa. Mikäli ehdokasvalinnasta päätetään paikallisesti, saattaa se heikentää puolueen yhtenäisyyttä kansallisella tasolla. Paikallisosastojen kannat saattavat jossain määrin pyrkiä kulkemaan omaa tietään, minkä lisäksi ehdokkaat ja edustajat saattavat olla ensisijaisesti uskollisia alueensa suuntaan. Kansallisen tason ehdokasvalinta vastaavasti luo yhtenäisemmän puolueen, sillä uskollisuus paikallistasoa kohtaan on oletettavasti heikompi. (Bowler, Farrel ja Katz 1999, 8.)

Puolueyhjmän toiminnassa erilaisilla sanktioilla ja palkkioilla pyritään osaltaan ohjaamaan edustajien käyttäytymistä päätöksenteossa. Palkkioina voidaan nähdä esimerkiksi erilaiset luottamustoimet tai seuraavissa vaaleissa uusittava ehdokkuus. Puolue voi lisäksi pyrkiä ehkäisemään jäsenten epäuskollisuutta välttämällä tiettyjen vaikeiden asioiden tuomista äänestyksiin. (Bowler, Farrel ja Katz 1999, 10–11.)

Myös päätöksentekoehtien muutokset ja ominaisuudet voivat luoda puolueuskollisuutta. Hallituksen merkityksen toimijana kasvaessa äänestäjät antavat sille yhä enemmän painoarvoa, jolloin paikallisuskollisuuden merkitys vähenee ja (kansallisen) puoluepolitiikan merkitys kasvaa. Tällöin puoluejohdon lisäksi myös äänestäjät rankaisevat luottamuksen pettäneitä edustajia. (Bowler, Farrel ja Katz 1999, 12.)

Lisäksi puolueiden kilpailun voidaan katsoa vaikuttavan puoluekoheesion ja -kurin muotoutumiseen. Esimerkiksi erityisesti yksipuoluejärjestelmiin soveltuva huomio on se, että jos puolueella on stabiili asema, eikä huolta häviämisestä tai vastaavasti toivoa voittamisesta ole, ei yhtenäisyyden tai kurin ylläpidolle ole varsinaista tarvetta. Toisaalta, toisin kuin selvästi häviävässä asemassa olevalla puolueella, suurella vallassa olevalla puolueella on aina vaarana, että ilman minkäänlaista ryhmäkuria jäsenet voivatkin yllättäen kääntää kelkkansa, jolloin lopputulos on muu kuin puolueen alunperin toivoma. (Bowler, Farrel ja Katz 1999, 13–14.)

Monissa tutkimuksissa ryhmäkurin tai koheesion vahvuus todetaan kvantitatiivisin menetelmin laskemalla edustajien äänestyskäyttäytymisen yhtenäisyyttä puolueiden sisällä. Kyseessä on usein parlamentin äänestysten tarkastelu, ei toiminta esimerkiksi valiokunnissa.

Yksi harvoista viittauksista valiokuntiin ryhmäkuritutkimuksissa löytyy Raschilta (1999, 122), joka huomauttaa, että parlamentaaristen valiokuntien ollessa vahvoja ja arvovaltaisia saattavat ne uhata puolue ryhmien yhtenäisyyttä tai kuria jäsenten äänestyskäyttäytymisessä. Valiokuntien ollessa vakituisia, eikä ad hoc -valiokuntia, tulee niiden jäsenistä alan eksperttejä, jolloin tilanne voi aiheuttaa erilaisia näkemyksiä puolueen jäsenten välille ja näin mahdollisesti myös ryhmäkurista poikkeamista (Rasch 1999, 128).

Raschin ajattelun suunnalla on myös Mykkänen (2010), joka on tutkinut eduskuntatyöskentelyä ja deliberaatiota luottamuksen näkökulmasta. Mykkänen tekee havainnon, että vaikka luottamuksen voisi lähtökohtaisesti olettaa vahvistavan deliberaatiota luodessaan turvallisen ilmapiirin asioista keskusteluun, saattaa valiokuntalaitoksen voimin pyörivässä eduskunnassa asia ollakin päinvastoin. Edustajien välilleen luoma luottamus saattaa itse asiassa vähentää deliberaatiota. Tämä johtuu siitä, että valiokunnissa toimiminen tekee edustajista tiettyjen alojen asiantuntijoita, jonka osaamiseen muiden on luotettava, sillä jokaisen on mahdotonta olla eksperttejä kaikissa asioissa. Edustajan ei myöskään kannata jakaa kaikkea tietoaan esimerkiksi omalle ryhmälleen, sillä tällöin hän ei enää olisi korvaamaton aiheen asiantuntija. Tämä vaikeneminen on vastakkaista deliberaation ihanteille. (Mykkänen 2010, 219–220)

Mykkäsen suorittamat haastattelut eduskunnassa sekä havainnointiaineisto vahvistavat oletuksia. Tämän lisäksi hän on kuitenkin myös havainnut, että täydellinen vaikeneminenkaan ei kuitenkaan ole edustajalle hyväksi, vaan tietyissä tilanteissa tämän on osattava tuoda eksperttiyyteensä liittyviä asioita myös muiden tietoisuuteen. Mikäli asia on erityisen merkityksellinen myös muiden etujen kannalta, on se normaalista poiketen tuotava koko ryhmän tietoisuuteen. (Mykkänen 2010, 229–232) Eksperttiys ja luottamus saattavakin heikentää ryhmäkuria edustajien nojattessa vahvemmin omaan asiantuntijuuteensa kuin ryhmän ajatuksiin. Toisaalta asiantuntija voi myös luoda

ryhmäkuria tuodessaan perustellun näkemyksensä yhteisesti hyväksyttäväksi mielipiteeksi.

Yleisesti Suomessa on pohjoismaisille parlamenteille tyypillisesti suhteellisen voimakas ryhmäkuri. Raschin (1999, 124–128) mukaan ryhmäkuria ylläpitäviä tai vahvistavia seikkoja ovat esimerkiksi parlamentarismi (presidenttivetoisen järjestelmän asemesta), suhteellinen vaalitapa sekä parlamentin nimitysten (esimerkiksi valiokuntajäsenten) kontrollointi puolue ryhmien itsensä taholta.

Kuten Laver ja Shepsle (1999, 23–24) esittävät, parlamenttien tai hallitusten toimintaa tutkittaessa puolueet käsitetään yleensä kokonaisuuksina, toimijoina joilla on yksi yhteinen ääni ja intressi, johon kaikki jäsenet pyrkivät. On kuitenkin huomattava, että puolue on ryhmä, joka muodostuu useasta yksilöstä. Näillä yksilöillä on oma tahto ja ne ovat kykeneväisiä toimimaan autonomisesti.

Näin ollen onkin tärkeää katsoa pintaa syvemmälle puolueiden toimintaa tutkittaessa ja ymmärtää ne myös yksittäisistä jäsenistä muodostuneina ryhminä. Valiokunnissa jäsenet ovat siis toisaalta puolueensa edustajia, mutta samalla myös yksilöitä, joiden toimintaan vaikuttavat muutkin ulkoiset ja sisäiset tekijät.

Laverin ja Shepslen (1999, 29) mukaan jäsenet pääosin noudattavat ryhmäkuria oman polun kulkemisen sijaan siitä syystä, että ryhmäkurin seurauksena syntyy ryhmittymä, joka kykenee viemään päätöksiä lähemmäs jäsenten ideaaleja.

Laver ja Shepsle (1999, 23–48) kiinnittävät tutkimuksessaan huomiota siihen, kuinka hallituksen kokoaminen erilaisista yksilöistä ja erilaisten puolueiden jäsenistä vaikuttaa hallituksen toimintaan ja päätöksentekoon. Vaikka he tuovat päätöksenteon tutkimiseen mukaan huomion yksilöistä, sen sijaan että keskittyisivät puolueisiin vain yhtenäisinä yksikköinä, jää todellinen yksilötoiminta ja siihen vaikuttavat syyt huomiotta. Sanat ryhmä ja yksilö toistuvat teoretisoinnissa usein, mutta niiden varsinainen yhteensaattaminen puuttuu lähes kokonaan. Se, että puolue muodostuu nimenomaan yksilöistä tarkoittaa, että nämä yksilöt toimivat ryhmän kontekstissa, vaikka toiminta olisikin itsestä ja omista päätöksistä lähtöisin.

Yksilöiden ei ole mahdollista toimia täysin irrallaan ympäristöstään, vaan ympäristöllä on jatkuva vaikutuksensa yksilöön. Poliittinen yksilö, edustaja, toimii erilaisissa, eri tasoilla toimivissa, ryhmissä. Edustaja on puolue ryhmänsä jäsen, parlamentin tai

hallituksen jäsen, sekä usein pienempien työryhmien kuten valiokunnan jäsen. Nämä erilaiset viitekehykset vaikuttavat yksilön toimintaan kyseisessä ympäristössä. Lisäksi yhden viitekehyksen vaikutus saattaa ulottua laajaltikin yksilön toimintaan muissa ryhmissä. Esimerkiksi jäsenyys puolueoryhmässä on vahva toimintaa muissa poliittisen päätöksenteon ryhmissä ohjaava seikka.

Ryhmän ja sosiaalisen kanssakäymisen tärkeyteen palataan tarkemmin siirryttäessä tarkastelemaan sosiologisten ja psykologisten lähestymistapojen tarjoamia näkökulmia politiikan tutkimuksen rinnalle viitekehystä esittelevän osion toisessa pääluvussa.

3.1.3 Opposition tehtävänä vaihtoehtojen kirjon laajentaminen

Puoluedemokratiaan vahvasti sidoksissa olevasta valiokuntapäätöksenteosta puhuttaessa on yhtenä teoreettisena näkökulmana hyvä ottaa mukaan vähemmistössä olevien vaikutusmahdollisuudet. Usein koalitiotutkimuksissa strategiset toimintatavat ja hyödyn maksimointi johtavat näkemykseen vähemmistön vaatimattomasta roolista enemmistön dominoinnin alla.

Tarkoitus ei ole tuoda mukaan näkökulmaa, joka kiistäisi enemmistössä olevien hallituspuolueiden oletettavan vahvan aseman, vaan huomauttaa, että myös oppositiossa olevilla on jonkinlaista merkitystä päätöksentekoprosessissa. Vähemmistön vaikutusvalta tuskin on monessakaan tilanteessa edes lähellä enemmistön vallan tasoa, mutta pyrkimys on tuoda esiin se, ettei enemmistö ole päätöksenteon ainut osapuoli, vaan myös vähemmistöllä on roolinsa ja vaikutuksensa prosessissa.

Vähemmistön vaikutusvallan tieteellinen tutkimus ulottuu aina 1960-luvulle asti. Tutkimussuuntauksen lähtölaukauksena pidetään Serge Moscovicin konversioteoriaa (Nemeth 1994: 3–4). Konversioteoriassa keskeistä on, että kaikenlainen vaikutus (enemmistön tai vähemmistön) johtaa yksilössä konfliktiin, jota yksilö on halukas vähentämään (Martin ja Hewstone 2001, 213).

Moscovicin teoretisoinnissa enemmistöön liittyvä konflikti ratkaistaan sosiaalisen vertailun ja julkisten sääntöjen noudattamisen prosessilla, kun taas vähemmistön vaikutukseen liittyvä konflikti johtaa viestin sanoman tutkimiseen ja ratkeaa toisaalta julkisella torjumisella, mutta henkilökohtaisella hyväksynnällä (Martin ja Hewstone 2001, 214). Konversioteorian mukaan jatkuva suostuttelu sekä päättäväisyys ja omistautuneisuus mahdollistavat vähemmistöjen vaikutusvallan. Erilaisia taktiikoita

vähemmistöille ovat esimerkiksi vahva asiantuntevuuden painottaminen, asian omakohtaiseen tärkeyteen vetoaminen tai informaation keräämisestä vastuussa ollessaan tämän tiedon manipuloiminen. (Kaarbo 2008, 66.)

Enemmistön vaikutusvalta perustuu yleensä sen ylivoiman tuomaan mahdollisuuteen palkita ja sanktioida. Vähemmistöllä ei tällaista voimankäyttöön perustuvaa valtaa ole, vaan sen vaikutusmahdollisuus perustuu oman kannan vankkumattomaan ja jatkuvaan ilmaisuun. Tällainen periksiantamaton omassa näkökannassa pysyminen saa enemmistön kiinnostumaan vähemmistön sanomisista. Jäsenen yrittäessä ymmärtää vähemmistön vakaasti edustamaa kantaa, joka eroaa kyseisen ryhmän jäsenen omasta kannasta, syntyy tiedollinen konflikti, mikä saattaa vähemmistön kannan todelliseksi. (De Vries ja De Dreu 2001, 3.)

Tämä prosessi ei kuitenkaan johda välittömään, suoraan tai julkiseen kannanmuutokseen, sillä ryhmän jäsen on haluton asettumaan vähemmistön kannalle enemmistön ollessa edelleen valta-asemassa. Oman mielipiteen uudelleenharkinta uudessa valossa nähtyjen vaihtoehtojen väliltä johtaa siihen, että jäsen perustaa päätöksensä nyt kognitiiviselle pohjalle, jolloin lopullinen mielipide ottaa huomioon uutta tietoa ja havaintoja, eikä ole automaattisesti enemmistön mielipiteeseen perustuva sattumanvarainen päätös. Vähemmistön vaikutus näkyykään ennemmin epäsuorasti ja julkisuudelta piilossa kuin suoraan ja julkisesti. Vaikutus on myös todennäköisemmin nähtävillä muutoksena pitkällä aikavälillä kuin äkkinäisenä mielipiteenvaihdoksena. (De Vries ja De Dreu 2001, 3–4.)

Nemetin (1986; tässä De Vries ja De Dreu 2001, 5) teoria vähemmistön aikaansaamasta poikkeavasta ajattelusta jatkaa Moscovicin konversioteoriaa. Ryhmän jäsenen mielipiteen ollessa erilainen kuin ryhmän enemmistön mielipide, pohtii hän ratkaisuaan ainoastaan näiden kahden vaihtoehdon puitteissa (*convergent thinking* / yhtyvä ajattelu). Kun mielipidettä vastassa on puolestaan ryhmän vähemmistö, ei jäsen todennäköisesti käännä suoraan vähemmistön kannan puolelle. Mikäli vähemmistö kuitenkin ajaa asiaansa sitkeästi, näkökantaansa pohtivan jäsen ajautuu luovaan ajatusprosessiin, jossa päätöstä ei tehdäkään ainoastaan kahden esitetyn kannan välillä vaan mukaan tulevat kaikki mahdolliset erilaiset päätösvaihtoehdot. Oleellisin ero konversioteorian ja Nemetin teoretisoinnin välillä on se, että konversioteoriassa valinta tehdään kahden

toisistaan eroavan mielipiteen välillä kun Nemetin mukaan vähemmistön vaikutus saa yksilön pohtimaan myös muita vaihtoehtoja.

Edellä mainitut teoretisoinnit kuuluvat Martinin ja Hewstonen luokittelussa (2001) kaksoisprosesseja (*dual process*) hyödyntäviin malleihin, sillä niiden mukaan enemmistön ja vähemmistön vaikutukseen liittyvän eri prosessit. Vastakohtana näille ovat yksittäisten prosessien mallit (*single-process*), joissa enemmistön ja vähemmistön vaikutukset perustuvat samoihin prosesseihin. Suppeutensa vuoksi näitä ei kuitenkaan nähdä kannattavaksi eritellä tarkemmin.

Vähemmistöjen valtaa teoretisoineita malleja politiikan tutkimuksen tilanteisiin sovellettaessa on huomioitava muutama seikka. Ensinnäkin, sosiaalipsykologisissa vähemmistön vaikutusta havainnoineissa tutkimuksissa on harvoin ollut kyse ryhmäpäättöksestä ja toimimisesta ryhmässä. Kyse on yksilöstä, jonka tulee tehdä itsenäinen päätös kahden osapuolen väliltä. Poliitikassa tämä päätöstä tekevä yksilö on valmiiksi jonkin ryhmä jäsen, jolloin vaihtoehtoina on usein oma tai vastustajan mielipide, eikä kaksi ulkopuolista mielipidettä. Useat näistä sosiaalipsykologisista tutkimuksista on lisäksi suoritettu laboratorio-olosuhteissa, jolloin toiminnasta on rajautunut pois ympäristön vaikutus toimintaan.

Kontekstin ja ryhmänäkökulman puute on havaittu myös uudemmassa vähemmistötutkimuksessa ja linkkiä ryhmiin on luotu muun muassa tarkastelemalla vähemmistön vaikutusta ryhmän eri kehitysvaiheissa (Worchel, Grossman ja Coutant 1994). Yhtenä havaintona on vähemmistön vaikutuksen vastustuksen oleminen vahvimmillaan niissä vaiheissa kun ryhmän koheesio on ehdoton sen olemassaolon ja identiteetin kannalta esimerkiksi ryhmän alkuvaiheessa (Worchel, Grossman ja Coutant 1994, 104).

Vähemmistöteoriat sellaisenaan ovat hankalia istuttaa valiokuntakontekstiin, mutta niiden näkökulmista löytyy myös hyödynnettävää. Nemetin koonti (1994, 11–12) tutkimussuuntauksen löydöistä osoittaa, että vaikka vähemmistöjen vahva vaikutusvalta ja enemmistön voittaminen jäävät kyseenalaisiksi, vähemmistön poikkeavalla kannalla on myös merkitystä. Vähemmistön mielipide kannustaa ottamaan huomioon enemmän tietoa, käsittelemään informaatiota useammilla tavoilla, ajattelemaan luovemmin ja löytämään muutoin piiloon jääneitä oikeita ratkaisuja, kuin ilman sitä.

Toisaalta, eduskunnan tilanteessa huomionarvoista on se, että oppositio on yleensä melko heikko niin kooltaan kuin erityisesti ideologialtaan (Raunio ja Wiberg 2008, 590). Oppositio ei siis muodosta samanlaista yhtenäistä rintamaa kuin hallitusryhmät muodostavat.

Tämän lisäksi on tärkeä huomata, että oppositiolla ei ole käytössään samanlaisia resursseja omien kantojensa valmisteluun kuin hallituksella esityksensä valmistelussa tai erikoisvaliokunnilla oman kantansa luomisessa. Jo lähtökohtaisestikin opposition esitys on todennäköisesti laadultaan heikompi kuin hallituksen, jolloin opposition ehdotusta harvoin voidaan harkita todellisena vaihtoehtona. (Meriläinen 2010, 257–258.) Joka tapauksessa, näkökulma opposition roolista vaihtoehtojen luojana on hyvä ottaa huomioon.

3.2 Sosiologiset ja psykologiset lähestymistavat politiikan tutkimuksen apuna

3.2.1 Huomio ryhmätasoon

Koalitiotutkimuksessa vallitsi pitkään ajatus koalition koon tärkeydestä sen menestyksen kannalta. Esimerkiksi Riker (1962) keskittyi koalitioiden jäseniin tärkeinä osatekijöinä siten, että yhdenkin jäsenen menetys saattaa vaikuttaa ratkaisevasti koalition mahdollisuuksiin voittaa. Uudempi koalitiotutkimus on tuonut esiin sen, että vanhan mallin näkemykset jättävät tärkeitä asioita huomiotta. Koalition toiminta ja lopputulos eivät ole pelkästään riippuvaisia jäsenten rationaalisesta toiminnasta, vaan on olemassa myös muita vaikuttavia tekijöitä, eikä jäsenten voida olettaa toimivan ainoastaan rationaalisina etujensa maksimointiin pyrkivinä yksilöinä. (Meyer 2013, 127.)

Näin ollen, vaikka tämä tutkimus keskittyykin hallituskoalition sijasta valiokuntaan, osoittaa edellä esitetty sen, että tiukasta politiikan tutkimuksesta ja sen teoretisoinneista on laajennettava muualle sosiaalitieteisiin, jotta päästään tutkimaan valiokuntatoiminnan ydintä. Valiokunnat ovat sosiaalisia ryhmiä, joihin vaikuttavat samat lainalaisuudet kuin muidenkin sosiaalisten ryhmien muotoutumiseen (Pekonen 2008, 219). Koska valiokunnassa jäsenet toisaalta toimivat valiokunnan muodostamassa ryhmässä ja toisaalta ovat omien puolueryhmiensä jäseniä, on luonnollinen vaihtoehto hakea apua ryhmäteorioiden suunnalta.

Vaikka poliittinen järjestelmä vaikuttaisi päällisin puolin toimivan järjestelmällisesti puoluedemokratian ja enemmistöpolitiikan ehdoilla edustajien noudattaessa ryhmäkuria ja formaaleja sääntöjä, on ymmärrettävä poliitikkojen samalla olevan sosiaalisessa ympäristössä toimivia yksilöitä. Ihmisten ollessa toiminnan keskiössä, tuovat he mukaan sosiaalisen kanssakäymisen aspektin, joka ei ole kaikilta osin ennakoitava muuttuja ja voi vaikuttaa toimintaan ja sen lopputuloksiin ratkaisevasti.

Ryhmät ovat olleet monen eri tieteenalan tutkimuksen kohteina. Aiheet ja niissä löydetty tulokset saattavat olla hyvinkin erilaisia, mutta usein pohja löytyy samoista ryhmätutkimuksen pioneerien luomista periaatteista. Vaikka ryhmien tai ryhmädynamiikan tutkimus voidaan erotella omaksi tieteenalaksi, ei sen voida katsoa kuuluvan yksistään minkään tietyn sosiaalitieteen alle, vaan ryhmiin keskittyvää tutkimusta löytyy niin sosiologian, psykologian, kulttuuriantropologian, politiikan tutkimuksen kuin taloustieteidenkin alta (Cartwright 1968, 6). Suuri osa ryhmätutkimuksesta sijoittuu kuitenkin sosiologian ja psykologian alueille, ja erityisesti sosiaalipsykologia näkee ryhmätutkimuksen yhdeksi alaansa ja sen historiaa olennaisesti määritteleväksi tutkimussuuntaukseksi (esim. Wittenbaum ja Moreland 2008, 187).

Ryhmädynamiikka tutkimusalanana käsittää tutkimuksia, jotka pureutuvat ryhmien luonteeseen, ryhmien kehittymisen lakeihin sekä ryhmien suhteisiin yksilöiden, toisten ryhmien tai isompien instituutioiden välillä (Cartwright 1968, 19).

Laajan tieteenalallisen kiinnostuksen lisäksi, ryhmät ovat eri tavoin olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena jo usean vuosikymmenen ajan. Varsinaisen tieteellisen ryhmätutkimuksen synty voidaan sijoittaa 1900-luvun alkupuolella (Forsyth 2000, 3). Itsenäiseksi tieteenalaksi ryhmien tutkimuksen voidaan katsoa kehittyneen 1930-luvun loppupuolella Yhdysvalloissa ja laajentuneen huomattavasti toisen maailmansodan jälkeen (Cartwright 1968, 7–8). Sodan jälkeen ryhmien tutkimus laajeni ja lisääntyi huomasti erityisesti Yhdysvalloissa. Tämä selvästi erottuva kukoistusaika kesti kahden vuosikymmenen ajan. (Forsyth ja Burnette 2005, 12.) Samalle aikavälille voidaan katsoa sijoittuvan yhdysvaltalaisen politiikan tutkimuksen valtakausi, jota luonnehti alan niin sanottu tieteellistymiskehitys ja tästä kummunnut behavioristinen tutkimusote. Myös politiikan tutkimus ja sosiologia lähentyivät tuolloin ja näitä yhdistävää tutkimusta tehtiin runsaasti. (Berndtson 2005, 67–73.)

Ryhmien tutkimuksen into sosiaalipsykologiassa alkoi hiipua 1970-luvulla, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoittanut koko tutkimuspainotuksen hiljentymistä, vaan ryhmiä alettiin tutkia yhä enemmän myös muilla aloilla (Forsyth ja Burnette 2005, 13).

Politiikan tutkimus ei ole täysin eristäytynyt tällaisesta ryhmätoimintaa painottavasta näkökulmasta, mutta tietyt osat ovat jääneet vähälle, jopa olemattomalle, huomiolle. Politiikan tutkimuksessa kiinnostus ryhmiin on tarkoittanut erityisesti poliittisten puolueiden tutkimusta (Forsyth ja Burnette 2005, 6). Esimerkiksi valiokunnissa toimimista ryhmäkäyttäytymisen kannalta ei juurikaan ole tutkittu. Valiokunnissahan toimitaan tilanteessa, jossa jännitettä luo sekä jäsenten välille syntyvä ryhmädynamiikka että jäsenten erilaiset poliittiset omien puolue ryhmien näkemykset. Tilanteen ominaispiirteenä on poliittinen päätöksenteko ryhmässä, joka on jakautunut poliittisilta näkemyksiltään vaihteleviin pienempiin ryhmittymiin tai jäseniin.

Politiikan tutkimuksen teoriat eivät juuri tarjoakaan eväitä selvittää suljetuissa valiokunnissa tapahtuvaa päätöksentekoa ja erityisesti sitä, mikä merkitys ryhmädynamiikan ja puoluepolitiikan yhtäaikaisella olemassaololla on prosessiin. Valiokuntien päätöksentekoon keskittyvä tutkimus lähinnä tarkastelee asiaa kvantitatiivisesti esimerkiksi äänestystulosten perusteella.

Tutkimusongelman ratkaisuun lähdetäänkin hakemaan apua sosiologisemmin painotetun politiikan tutkimuksen sekä sosiaalipsykologisen tutkimuksen piiristä. Pysyttäessä edelleen politiikan tutkimisessa, mutta laajennettaessa sen totutulta perinteiseltä alueelta ulospäin, on muistettava kuitenkin olla tarkkana. Sosiologian tai psykologian teorioita ei lähtökohtaisesti ole luotu poliittisten valiokuntien tutkimiseen, eikä kaikkia politiikan tutkimuksen vaatimia elementtejä ole välttämättä aina huomioitu. Tämän ei kuitenkaan katsota estävän teorioiden hyödyntämistä politiikan tutkimuksen ajattelun täydentäjinä. Tutkimusalojen erilaiset lähtökohdat ja niistä mahdollisesti syntyvät eroavaisuuden lopputulokseen on otettava huomioon soveltamista tehdessä.

Juliet Kaarbon (2008) tulevaisuuden tutkimukselleen suuntaa hahmotteleva teksti on yksi harvoista politiikan tutkimusta ja sosiaalipsykologian ajatuksia yhdistelevä paperi. Kaarbo perustelee yhdistämistarvetta sillä, että parlamentaaristen demokratioiden politiikka tapahtuu aina tietynlaisessa hallituksen ja puolueiden luomassa institutionaalisessa ja poliittisessä kontekstissa, mutta toisaalta prosesseihin vaikuttaa aina myös erilaisia sosiaalisia ja psykologisia tekijöitä. Kaarbon mukaan politiikan

tutkimus on pääosin keskittynyt politiikkaan vaikuttaviin instituutioiden rakenteellisiin seikkoihin, kun aukottomampi selitys huomioisi rakenteiden lisäksi myös ihmisten välisen kanssakäymisen. Psykologiset ja institutionaaliset tekijät eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan Kaarbon (2008, 58) mukaan ne keskittyvät samaan ilmiöön eri näkökulmista, jolloin ne yhdistämällä voidaan tutkimuksessa saada parempia tuloksia. Samansuuntaisesti ajattelevat Murdoch ja Geys (2012), jotka pyrkivät näyttämään, että instrumentaalinen rationaalisuus tai sosialisatio eivät yksistään kykene selittämään poliittisten instituutioiden päätöksentekoa EU:ssa. Heidän mukaansa toimijoihin vaikuttaa yhtäaikaaisesti niin pyrkimys rationaaliseen hyötyjen maksimointiin, kuin organisaatioteorioihin kuuluva kognitiivinen roolipelaaminenkin.

Kaarbon suunnitelma koskee monipuoluehallitusten tutkimista, mutta soveltuu valiokuntatutkimuksen malliksi tietyin varauksin. Koalitiohallitus eroaa suomalaisesta valiokunnasta oleellisin siinä, että sillä on selkeämmin päämääränä löytää yhteinen ääni hallituspuolueiden kesken, kun taas (suuressa) valiokunnassa on aina sekä hallituksen että opposition edustajia. Puoluepolitiikalla on joka tapauksessa vaikutuksensa yhtäläillä niin koalitiohallituksen päätöksentekoon kuin valiokuntienkin toimintaan. Lisäksi molemmat toimivat ryhmäkontekstissa. Hallituksen lailla myös valiokuntaan vaikutetaan ulkopuolelta sen samalla kuitenkin muodostaessa sisäisen dynamiikan määrittelemän kollektiivisen päätöksentekoyksikön. Koalitiohallitusten ja valiokuntien selkeiden yhtäläisyyksien vuoksi Kaarbon huomautus ryhmätason prosessien yksilövaikutuksien huomioimisesta institutionaalisten seikkojen rinnalla, on varteenotettava ajatus myös valiokuntiin sijoittuvassa tutkimuksessa.

Ryhmän vahvan merkityksen tunnustaminen instituutioiden merkityksen rinnalla, avaa uudenlaisen ja hedelmällisemmän tavan tarkastella poliittista päätöksentekoa.

3.2.2 Konsensus ja koheesio

Painotettaessa ryhmässä toimimista olennaisena näkökulmana valiokuntapäätöksenteon tutkimisessa, on pohdittava vastakkaisten leirien olemassaolon määräävyyden lisäksi myös konsensukseen nojaavan toiminnan mahdollisuutta. Usein ja tiivistä toistensa kanssa kasvokkain tekemisissä olevat jäsenet saattavat luoda ennalta-arvaamatonta ryhmädynamiikkaa, joka hallitsee toimintaa jopa yli hallitus–oppositio -linjan.

Kun ratkaisua haetaan yhdessä, on taustalla usein ajatus niin sanotun parhaan mahdollisen lopputuloksen löytämisestä, eikä ratkaisuja hallitse yksipuolisesti vain hallituksen päämäärien täyttäminen. Huomionarvoista on, että konsensushakuisuus ja parhaan mahdollisen ratkaisun löytäminen ei tarkoita ainoastaan sitä, että enemmistö antaisi periksi näkemyksistään. Myös vähemmistö saattaa nähdä laadukkaan päätöksenteon oman kannan läpimenemistä tärkeämpänä (Levine ja Kaarbo 2001, 237).

Tässä kohtaa on painotettava, että konsensus ja koheesio eivät ole sama asia. Konsensus tarkoittaa yhteisymmärrystä tai yksimielisyyttä, koheesio puolestaan yhtenäisyyttä tai yhteenkuuluvuutta.

Koheesio ryhmäkontekstissa voi viitata joko ryhmän sosiaaliseen ilmapiiriin tai konkreettiseen rakenteeseen. Poliittinen valiokunta ei lähtökohdiltaan ole konkreettisesti kovin yhtenäinen, mutta sen jäsenet voivat luoda siitä kuitenkin yhtenäisemmän kuin lähtötilanne olettaisi.

Konsensus puolestaan viittaa lähinnä mielipiteisiin päätöksistä tai tavasta joilla niihin pyritään. Valiokunnassa voidaan hakea konsensuspäätöstä, eli yhteistä näkemystä jostakin kysymyksestä. Lopullinen päätös ei välttämättä ole kaikkia täydellisesti miellyttävä, mutta lopputulos on löydetty kuitenkin yhteisymmärryksessä löytää yhteinen ratkaisu, jolloin kyseinen päätös valiokunnassa tulkitaan konsensuksessa tehdyksi.

Ryhmäkoheesio syntymiseen liittyy jäsenten sosiaalistuminen ryhmään ja sen toimintaan. Toisaalta jäsen voi myös sosiaalistua konsensuksen hakemiseen, mikäli se on ryhmän henki tai voimassa oleva toimintatapa ja jäsen saadaan mukaan sen noudattamiseen.

David Arter (2003) on perehtynyt valiokuntakoheesioon ja eritellyt siihen vaikuttavia tekijöitä. Arter esittää jäsenten pysyvyyden, jäsenten eksperttiyden, valiokunnan koon, käsiteltävien asioiden tärkeyden sekä puolueiden ja puoluelaitoksen koheesio vaikuttavan valiokunnan koheesio olemassaoloon ja voimakkuuteen. Arter huomauttaa, että vaikka valiokunnan jäsenet saattavat noudattaa puoluekuria, ei ole olemassa minkäänlaista virallista valiokuntakuria, vaan valiokuntien koheesio perustuu vapaaehtoiseen toimintaan ryhmän yhteisten päämäärien saavuttamiseksi (Arter 2003, 76). Puolueuskollisuus ja valiokuntauskollisuus eivät myöskään ole välttämättä toisensa

poissulkevia, vaan jäsenet voivat olla erilaisin painotuksin uskollisia molempia kohtaan. Tämä johtuu siitä, että he identifioituvat sekä puolueeseensa että valiokuntaan ja sen tehtävään. (Arter 2003, 85.)

Myös Arter painottaa, että koheesio ja konsensus eivät ole toistensa synonyymeja, vaikka termit ovatkin lähellä toisiaan. Arterin mukaan koheesio on eritoten valiokunnan normien ja käytäntöjen sisäistämistä, ja mahdollisesti jopa jäsenten keskinäistä luottamusta yli puoluerajojen. Valiokunta voi olla yhtenäinen, vaikkei se tuottaisi päätöksiä konsensuksessa. (Arter 2003, 76.) Toisaalta, mikäli se pyrkii konsensukseen, on jonkinlaista koheesioita oltava olemassa, sillä yksimielisyys ilman minkäänlaista yhtenäisyyttä ei ole mahdollista. Toisin sanoen, koheesio ei välttämättä tarvitse parikseen konsensusta, mutta konsensus vaatii koheesiota taustalle. Koheesio johtaa vahvempaan ryhmän sisäiseen sosiaaliseen vaikutukseen, mikä usein luo suurempaa ryhmän normien mukaista käyttäytymistä (Shaw 1981, 220).

Suurella valiokunnalla ei ole pakkoa noudattaa konsensusperiaatetta tehdessään päätöksiään, sillä hallituspuolueiden edustajien enemmistön turvin päätökset on mahdollista tehdä puhtaasti voimasuhteisiin perustaen. Ryhmädynamiikalla voi kuitenkin olla tästä poikkeavia vaikutuksia. Päätösten tietopohjan puolesta suuressa valiokunnassa on mahdollisuus pyrkiä etsimään eri näkökantoja huomioon ottavaa parasta mahdollista päätöstä; esitykset valmistellaan huolellisesti erikoisvaliokuntavaiheessa, minkä lisäksi suurella valiokunnalla on myös mahdollisuus kuulla asiantuntijoita ja tehdä erilaisia selvityksiä pöydällä olevasta aiheesta.

Verban (1961, 27–28) mukaan ryhmän jäsenyyden ollessa tärkeä, jäsenet tuntevat painetta konsensukseen, jolla voidaan välttää niin yksilölle kuin ryhmällekin haitallista konfliktia. Konsensuspäätökset eivät kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että ryhmässä ei olisi ollut lainkaan eroavia mielipiteitä, mutta erityisesti pienissä ja tiiviissä ryhmissä suositaan Verban mukaan päätösten tekemistä mieluummin konsensushakuisesti kuin esimerkiksi äänestämällä, sillä äänestämällä erimielisyydet tulisivat peittelemättömästi esiin ja saattaisivat vaikuttaa vallitsevaan solidaarisuuden tuntuun. Toki puhuttaessa poliittisesta ryhmätoiminnasta, on erimielisyyksien ja konfliktien olemassaolo lähtökohtaisesti aina odotettavissa. Kuitenkin, mitä tärkeämmäksi jäsenet suuren valiokunnan tuntevat, sitä hanakammin voidaan heidän olettaa välttävän turhaa konfliktia ryhmässä.

Cartwrightin (1968, 91) mukaan ryhmän yhtenäisyys (koheesio) puolestaan riippuu jäsenten halusta olla osa ryhmää. Kun ryhmän jäsenet ovat kiinnostuneita edistämään ryhmän hyvinvointia ja tavoitteita sekä osallistumaan sen toimintaan, on ryhmäkoheesio myös vahva. Tämä johtaa myös ryhmän vaikutuksen ja elinvoimaisuuden vahvistumiseen, mikä puolestaan lisää jäsenyyden tärkeyttä. Mikäli suuri valiokunta osoittautuu jäsenilleen tärkeäksi, voisi Verban ja Cartwrightin väitteitä mukaillen olettaa heidän myös luovan ryhmän toiminnasta sujuvaa ja tiivistä, jolloin mahdollisuus konsensuspyrkimykseenkin on olemassa. Edelleen on kuitenkin muistettava politiikan tuovan asetelmaan oman mausteensa; edustajilla on kaksi (tai useampi) samanaikainen ryhmä, johon he kuuluvat. Edustaja kuuluu suuren valiokunnan muodostaman ryhmän lisäksi myös puoluryhmäänsä ja näiden ryhmien yhteiset tavoitteet ja päätökset voivat jossain määrin poiketa toisistaan, mikä hankaloittaa molempien ryhmien yhtenäisyyttä.

Kuten sanottu, ryhmäkoheesio liittyy jäsenten sosiaalistumiseen ryhmään, mikä mahdollistaa myös konsensushakuisuuden. Ryhmäsosialisaation tarkasteleminen lähemmin onkin tärkeää, sillä se vaikuttaa osaltaan siihen, onko valiokunnassa ylipäänsä puitteita tehdä päätöksiä konsensuksessa ryhmänä.

3.2.3 Ryhmäsosialisaatio

Politiikan tutkimuksessa esiintyy usein poliittisen sosialisaation käsite, joka kuvaa yksilön poliittisen identiteetin muodostumista (Berndtson 2005, 110). Poliittinen sosialisaatio voidaan jakaa kahteen tai jopa kolmeen tasoon. Ensisijainen poliittinen sosialisaatio tarkoittaa yksilön ensimmäisiä normatiivisia taipumuksia, joita tämä omaksuu erityisesti lapsuutensa aikana. Poliittisen sosialisaation toissijainen osa muodostuu ensimmäisen tason päälle ja sisältää muun muassa ryhmäorientaatiota. (Beyers 2010, 913.) Poliittisen sosialisaation toinen taso voidaan jakaa kahteen osaan, jossa ensimmäinen merkitsee enemmän ajatuksellista suuntautumista tiettyihin poliittisiin asioihin ja toinen osa on kuvaa toiminnallisempaa orientoitumista (Dawson ja Prewitt 1969, 20). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan syvennytä tarkemmin poliittiseen sosialisaation ja sen muotoihin, vaan sosialisaatiolla tarkoitetaan yleisemmin sitä, kuinka yksilöt kehittävät yhteisöön tai ryhmään kuulumisen tunteen ja sovittavat käyttäytymisensä sen mukaisesti (Beyers 2010, 909). Sosialisaation termiä ei rajata tarkoittamaan ainoastaan poliittista sosiaalistumista, vaikka toiminta rajautuukin poliittiseen ympäristöön.

Politiikan tutkimuksessa sosialisatio on nostettu usein esiin Euroopan unioniin liittyvässä tutkimuksessa. Euroopan unioniin linkitetyn sosialisatian tärkeys nähdään sen yhteydessä integraation teorioihin. Sosialisatiolla viitataan ylikansallisiin ajatuksiin. Toisin sanoen, sosiaalistuessaan unionissa toimija pyrkii enenevissä määrin edistämään niin sanottua yhteistä eurooppalaista hyvää, ylikansallista unionin etua kansallisten intressien sijasta. (esim. Qualia, De Francesco ja Radaelli 2008, 157; Häge 2007, 308–309.)

Yksinkertaisuudessaan sosialisatio on prosessi, jossa yksilöstä tulee suuremman kokonaisuuden osa. Lisäksi sosialisatioon liittyy niiden sosiaalisten systeemien identiteetti, joihin yksilöt ovat juurtuneet. Prosessiin kuuluvat tavat, joilla käytös, normit ja rutiinit toistavat näitä systeemejä. (Beyers 2010, 911.)

Haastatteluaineiston avulla on tässä tutkimuksessa tuonnempana tarkoitus selvittää, esiintyykö suuressa valiokunnassa ympäristön luomaa sosialisatiota ja orientaatiota yhteisen hyvän tavoitteluun puhtaan puolueintressin täyttämisen sijaan. Myös mahdollisten sosialisatiota edistävien ja ilmentävien valiokunnan toimintatapojen ja rutiinien havaitseminen kertoisi sosialisatian olemassaolosta.

Jeffrey Lewisin tutkimus (2005) pyrkii EU:n pysyvien edustajien komitean (COREPER) toimintaan paneutumalla selvittämään, miten kansalliset virkamiehet sosiaalistuvat unionissa ja mikä vaikutus tällä on päätöksentekoon. Huolimatta institutionaalisista eroista komitean ja suuren valiokunnan välillä, Lewisin tutkimus on hyvä nostaa esiin suuren valiokunnan sosialisatian kartoittamisen yhteydessä. Näiden kahden poliittisen järjestelmän elimen oleellisempaa yhtäläisyytenä mainittakoon jäsenten kaksijakoisuus kahteen päätöksenteon kannalta olennaiseen ryhmään; COREPER:n ja suuren valiokunnan toimijat ajavat neuvotteluissa toisaalta kansallista/puolueen näkökantaa, mutta toisaalta heidän on kyettävä joustavaan ryhmän yhteisen ratkaisun hakemiseen.

Lewis (2005, 938) perustelee juuri COREPER:n valintaa EU:n sosialisatiovaikutuksen tutkimiseen sillä, että jäsenillä on huomattava rooli kansallisten intressien artikuloimisessa, neuvottelussa ja puolustamisessa laajalla skaalalla erilaisissa EU-asioissa. Lisäksi jäsenet tapaavat viikottain ja ovat luoneet oman kollektiivisen päätöksenteon kulttuurin, joka heijastaa ryhmän epäformaaleja normeja ja sääntöjä.

Lewis erottaa kaksi näkökulmaa tulkita päätöksentekoa, konstruktiiivisen ja rationaalisen. Konstruktiiivisen ajattelun mukaan institutionaalisilla toimintaympäristöillä voi olla vaikutuksensa toimijoiden ajatteluun, asenteisiin ja identiteettiin, jotka voivat muuttua prosessissa. Valta ja instrumentaalinen rationaalisuus katsotaan toisarvoisiksi ja niiden sijaan annetaan enemmän arvoa deliberaation merkitykselle päätöksenteossa. Ajatus eroaa rationaalisesta käsityksestä, jossa neuvottelujen tuloksia selitetään formaaleilla päätöksentekosäännöillä, vallan suhteellisella määrällä ja instrumentaalisella rationaalisuudella. Rationalistit myös näkevät identiteettien ja intressien tulevan annettuina ja olevan etukäteen asetettuja. (Lewis 2005, 940–941.)

Konstruktiiivinen lähestymistapa näkee EU-instituutiolla olevan vahva toimijoita sosiaalistava vaikutus, joka ei rajoitu vain strategiseen laskelmointiin, vaan johtaa myös normien ja sääntöjen sisäistämiseen osaksi minäkuvaa (Lewis 2005, 941). Lewis (2005, 941) huomauttaa, että sosialisaatiota COREPER:ssä tutkiessaan hänellä ei ole tarkoituksenaan sivuuttaa rationaalista näkökulmaa kokonaan, mutta paino on kuitenkin unionitason päätöksenteon kollektiivisen kulttuurin ja toimintaympäristön huomioivassa konstruktiiivisessä näkökulmassa. Itse asiassa Lewis esittää lähestymistavan olevan rationalismin kehittynyt muoto, jossa oman edun tavoittelu on laajentunut tavallisesta kapeasta hyödyn maksimoinnista laajemmin myös muita näkökulmia ja esimerkiksi yhteisiä normeja huomioon ottavaksi lähestymistavaksi.

Lewisin malli ei siis nojautu sosiaalipsykologisiin ryhmäteorioihin tai ole puhtaasti sosiologinenkaan, mutta näkökulma haluaa silti irrottautua selkeän strategisen hyödyn maksimoinnin teorioista ja pyrkii ottamaan huomioon tilanteen ja ympäristön vaikutuksen yksilön sosiaalisen ymmärryksen kautta tämän toimintaan.

Lewis (2005, 942) erottaa konstruktiiivisen sisäistettyjen normien mallinsa rationaalisista strategisista neuvotteluista siten, että perinteisen neuvotteluanalyysin mukaan päätöksentekoon osallistuvan motivaatio ja kannustimet perustuvat vahvasti oman toiminnan ja toisten odotusten ymmärtämiseen päätöksenteon välineinä ja siihen voimakkaasti vaikuttavina seikkoina. Tällöin päätöksentekoa määrittelee seuraamuksen tai lopputuloksen logiikka. Lewisin mukaan institutionaalisessa kontekstissa seurauksien lisäksi toimintaan vaikuttaa aina välttämättä myös toiminnan tarkoituksenmukaisuuden pohtiminen.

Lewis esittää erilaisia hypoteettisia COREPER:n tilanteita, joiden löytäminen tukisi väitteitä tarkoituksenmukaisuuden olennaisuudesta päätöksenteossa. Mallia tukee ensinnäkin tilanne, jossa jäsen luopuu vaatimuksistaan huomatessaan kyvyttömyytensä vakuuttaa muu ryhmä argumenteillaan. Erotuksena puhtaaseen rationaaliseen ajatteluun, vaatimusten luopumisen taustalla ei tarvitse olla laskennallinen järjestyminen esimerkiksi omalle puolelle saatavien äänien riittämättömyydestä. Toinen perustelu on tilanne, jossa noudatetaan epäformaalin päätöksenteon sääntöjä, vaikka niihin ei pakotettaisikaan sanktioiden tai muiden uhkien avulla. Tällaisen toiminnan esiintyminen antaisi viitteitä siitä, että neuvotteluissa osapuolten välillä on yhteinen ymmärrys yleisistä ja sopivista normeista ja siitä, että epäformaaleja sääntöjä noudatetaan koska niiden uskotaan olevan oikea tapa toimia. Komitean jäsenet ovat sitoutuneita kollektiiviseen päätöksentekoon, mikä heijastaa halua nojata päätöksissä konsensukseen. Kolmas sisäistettyjen normien mallia kuvastava seikka on empaattinen käyttäytyminen, joka perustuu enemmän siihen, että sen uskotaan olevan oikea tapa toimia, kuin siihen, että se tehdään vastapalveluksen oletuksella ajatellen teosta saatavan tulevaisuudessa hyötyä itselle. (Lewis 2005, 942–944.)

Lewis (2005, 945–948) mukaan sisäistettyjen normien mukaisen toiminnan mahdollistavat jatkuva ja tiivis kanssakäyminen sekä suljettujen ovien takana toimiminen, jossa olennaisena osana on yleisesti julkisuudelta piilossa olemisen lisäksi päätöksenteko eristyksissä nimenomaan kansallisesta tahosta.

Lewisin (2005, 948–950) havaintojen mukaan COREPER:ssä on olemassa erilaisia epäformaaleja normeja, joita jokaisen on noudatettava onnistuneen päätöksenteon takaamiseksi. Viisi selkeästi erottuvaa normia ovat monitahoinen vastavuoroisuus, luottamus ja mahdollisuus puhua suoraan, halu ymmärtää muiden ongelmia, taipumus pyrkiä yksimielisyyteen sekä kompromissien etsimisen kulttuuri. Näiden normien noudattamista ei Lewisin mukaan voida selittää ainoastaan strategisella laskelmoinnilla tai sisäistetyillä normeilla, vaan se on sekoitus molempia.

Checkelin luonnehdintaa (2005, 804) mukaillen, COREPER:n jäsenet siirtyvät prosessissa tyyppin 1 sosialisatiosta jopa tyyppiin 2. Tyyppin 1 sosialisatio/sisäistäminen tarkoittaa tietoisien instrumentaalisen laskennallisuuden muuttumista tietoiseksi roolipelaamiseksi. Tämä on osa sopivuuden logiikkaa. Tyyppin 2 sosialisatio tapahtuu kun sopivuuden logiikka menee roolipelaamisen yli ja toimija

hyväksyy yhteisön tai organisaation normit ”oikeaksi tavaksi toimia.” Tietoinen instrumentaalinen laskelmallisuus on muuttunut asioiden itsestään selvyytenä ottamiseksi. (Checkel 2005, 804.)

Lewis (2005, 950) ei osaa tarkemmin selittää, minkälainen prosessi käytännössä saa jäsenet sosiaalistumaan COREPER:iin tai miten ja milloin havaitut epäformaalit mallit ovat syntyneet. Tutkimus kuitenkin kartoittaa suuren valiokunnankin sosialisaaation ja konsensushakuisuuden tutkimista hyödyttäviä olosuhteita ja normeja, sillä pelkän teoretisoinnin lisäksi Lewis on löytänyt ajatuksilleen empiiristä tukea komiteasta.

Erikseen esiin nostettavana seikkana Lewis on havainnut pysyvien edustajien komiteassa argumentoinnin olevan tärkeää ja esittääkin hyvän argumentin olevan yhtä voimakas kuin päätöksen estävä vähemmistö tai veton käytön uhka (Lewis 2005, 951). Osaksi yhteneväisesti Pekonen (2011, 218–224) on havainnut, että eduskunnan valiokunnissa argumentoinnilla voi ajoittain olla voimakaskin yli puoluepolitiikan vaikuttava merkitys.

Edelleen on kuitenkin huomattava, että pysyvien edustajien komiteassa päätöksenteko tapahtuu ilman puoluepolitiikan tuomaa jännitettä, eikä Lewisin havaintoja tule soveltaa suuren valiokuntaan ilman tämän eroavaisuuden vaikutuksen huomioimista.

Sosialisaatiosta puhuttaessa on lisäksi huomattava, että sosiaalistumista yhteisiin epäformaaleihin normeihin saattaa tapahtua ilman, että niillä on nimenomaan konsensusta edistävää vaikutusta. Ryhmässä saattaa vallita esimerkiksi epäformaali sääntö olla veljeilemättä vastapuolen kanssa, jolloin tämän säännön sisäistäminen vahvistaa ryhmän sisäisiä jakolinjoja konsensuksen asemesta. Liian monimutkaisuuden välttämiseksi tässä tutkimuksessa sosialisaaatiota käsitellään kuitenkin nimenomaan samaisella katsantokannalla kuin EU-tutkimuksissa, konsensuksen lähteenä ja yhteisen päämäärän hakemisena.

Jos Lewis ei tutkimuksessaan osaa tarkemmin eritellä ryhmään sosiaalistumisen perustaa, ovat Levine ja Moreland (1994) paneutuneet siihen hyvinkin tarkasti. Levine ja Moreland (1994, 306) kritisoivatkin sitä, että sosialisaaatioprosessiin keskittyneet tutkimukset ovat kohdistaneet huomionsa vain johonkin prosessin rajattuun kohtaan. On saatettu esimerkiksi rajata sosiaalistuminen tiettyyn ajanjaksoon, kuten liittyminen tai lähteminen ryhmästä, jolloin hyvin vähälle huomiolle on jäänyt se, kuinka ryhmän ja

sen jäsenten väliset suhteet kehittyvät ajan myötä. Useat tutkimukset myös rajaavat sosiaalista perspektiiviä, jolloin tutkitaan ryhmän uusissa jäsenissään aikaansaamia muutoksia, muttei oteta lainkaan huomioon sitä, kuinka nämä jäsenet muokkaavat ryhmää. Levinen ja Morelandin mukaan tämä on valitettavaa, sillä ainakin tiettyjen olosuhteiden vallitessa yksilöillä voi olla huomattavakin vaikutus ryhmiin, joihin he kuuluvat.

Mahdollistaakseen ryhmäsosialisaation perusteellisen analysoinnin Levine ja Moreland ovat luoneet mallin, joka kuvailee ja selittää yksilön kulkua ryhmäjäsenyyden läpi. Ryhmäsosialisaation mallin tarkoitus on käsitteellistää prosessissa tapahtuva muutos (aikaperspektiivissä) sekä ryhmän ja sen jäsenen välisen suhteen muutoksien taustalla oleva vastavuoroisuus. Toisin sanoen, mallin päämääränä on selvittää erilaisia muutoksia, joita ryhmä ja yksilö aikaansaavat toisissaan suhteensa aikana. Malli olettaa muutosten suhteessa tapahtuvan systemaattisesti ajan kuluessa ja se huomioi molemmat osapuolet mahdollisina vaikutuksen lähteinä. (Levine ja Moreland 1994, 306.)

Ensisijaisesti mallin tarkoitus on olla sovellettavissa pieniin autonomisiin ja vapaaehtoiisiin ryhmiin, joiden jäsenet ovat toistensa kanssa tekemisissä säännöllisesti, jakavat yhteisen viitekehyksen, ovat käyttäytymisellisesti toisistaan riippuvaisia ja joiden välillä on voimakkaat tunnesiteet. (Levine ja Moreland 1994, 306.) Suuri valiokunta ei täytä näitä esitettyjä ryhmä piirteitä ainakaan jäsenten tunnesiteiden osalta, mutta malli tarjoaa kuitenkin pohdittavaa myös suuren valiokunnan sosialisaation kannalta.

Levinen ja Morelandin mukaan ryhmäsosialisaatioprosessin perustana on kolme psykologista prosessia; arviointi, sitoutuminen sekä roolimuuotos.

Sekä ryhmällä että yksilöllä on tavoiteltavia päämääriä. Näiden päämääriensä kannalta osapuolet arvioivat toisiaan sekä suhteensa palkitsevuutta, verraten tilannetta myös muihin ulkopuolisiin vaihtoehtoihin. (Levine ja Moreland 1994, 308.) Mikäli arvioinnin tulos on myönteinen ja osapuolet kokevat suhteen palkitsevammaksi kuin vaihtoehtojen, alkaa sitoutuminen. Sitoutuminen ja sen laatu vaikuttavat niin ryhmän kuin yksilönkin käytökseen. Ollessaan vahvasti sitoutunut ryhmään on todennäköistä, että yksilö hyväksyy ryhmän päämäärät ja arvot, suhtautuu muihin jäseniin positiivisesti, työskentelee kovaa täyttääkseen ryhmän odotukset ja saavuttaakseen ryhmän päämäärät, sekä pyrkii saavuttamaan tai ylläpitämään jäsenyyden ryhmässä. Vastaavasti yksilöön

vahvasti sitoutunut ryhmä hyväksyy ja pyrkii saavuttamaan yksilön päämäärät ja arvot sekä pyrkii pitämään tämän ryhmässä. (Levine ja Moreland 1994, 308–309.)

Arviointia tapahtuu jatkuvasti, joten myös ryhmän ja yksilön sitoutumisen taso vaihtelee ja suhde muuttuu. Muutoksia ohjailevat yksilön ja ryhmän omat päätöskriteerit. Kun molempien kriteerit saavuttavat tavoitellun tason, alkaa roolimuuotos. Roolimuutoksen seurauksena ryhmä ja yksilö määrittävät suhteensa yhdessä uudelleen ja muokkaavat odotuksiaan toisen käyttäytymistä kohtaan. (Levine ja Moreland 1994, 309.)

Roolimuutoksen jälkeen arviointi jatkuu jälleen synnyttäen taas muutoksia sitoutumisessa sekä sitä seuraavassa roolimuuotoksessa. Näiden psykologisten prosessien kierron avulla yksilö voi käydä läpi ryhmäsosialisaation viisi vaihetta; tutkimisen, sosialisaation, ylläpidon, uudelleensosialisaation sekä muistelun. Näitä vaihteita erottaa neljä erilaista roolimuuotosta; liittyminen, hyväksyntä, poikkeaminen sekä poistuminen. (Levine ja Moreland 1994, 309.)

Tutkimisen aikana yksilö on vasta mahdollinen jäsen. Tuolloin ryhmä pohtii, onko yksilö sopiva edistämään ryhmän päämääriä, ja yksilö vastaavasti arvioi ryhmän mahdollisuudet täyttää yksilön henkilökohtaiset tarpeet. Tutkimista seuraa sosialisaatio, jonka aikana ryhmä pyrkii muuttamaan yksilöä siten, että tämä pystyisin yhä paremmin edistämään ryhmän tavoitteiden saavuttamista. Mikäli ryhmä onnistuu, yksilö käy läpi sulautumisen. Samaan aikaan yksilö pyrkii muuttamaan ryhmää edistämään omia tarpeitaan paremmin ja yksilön onnistuessa ryhmä läpikäy mukautumisen.

Ylläpitovaiheessa osapuolet käyvät roolineuvotteluja, joissa yksilölle pyritään löytämään sekä ryhmän että yksilön päämäärien saavuttamisen kannalta mahdollisimman hyvä rooli. Jos roolineuvottelut päättyvät hyvin, osapuolten sitoutumistasot pysyvät korkealla. Mikäli neuvottelut epäonnistuvat ja sitoutuminen tippuu vaadittavan tason alle, tapahtuu poikkeavuuden roolimuuotos, jolloin yksilöstä tulee marginaalijäsen. (Levine ja Moreland 1994, 309.)

Uudelleensosiaalistumisessa ryhmä ja yksilö pyrkivät palauttamaan toistensa panoksen omien päämääriensä saavuttamiseen. Onnistuessaan sulautuminen ja mukautuminen tapahtuvat jälleen. (Levine ja Moreland 1994, 310.)

Ryhmän ja yksilön suhde päättyy muistelujaksoon, jonka aikana ryhmä muistelee yksilön osallistumista ryhmän päämäärien saavuttamiseen. Näistä muistoista tulee osa ryhmän traditiota. (Levine ja Moreland 1994, 311.)

Levine ja Moreland huomauttavat, että kyseessä on ideaalinen esitys ryhmän ja yksilön suhteen muuttumisesta ajan myötä, joten se sisältää useita pulmia. Esimerkiksi sitoutumistasot eivät välttämättä muutu yhtä loivasti ja asteittaisesti kuin malli esittää, vaan ne voivat läpikäydä yhtäkkisiä dramaattisia muutoksia. Lisäksi yksilön ja ryhmä päätöskriteerit eivät välttämättä ole muuttumattomat koko prosessin ajan, vaan ne saattavat muokkautua ajan myötä, millä on vaikutusta siihen, kauanko yksilön ryhmäsosialisaation ja -jäsenyyden vaiheet kestävät. (Levine ja Moreland 1994, 307–308.)

Lisäksi Levine ja Moreland tarkentavat, että ryhmällä he eivät tarkoita sen jäsenistä irrallaan olevaa itsenäistä kokonaisuutta. Ryhmän reaktiot ovat konsensuaalisia vastauksia, jotka perustuvat ryhmän muodostavien yksilöiden jaettuihin näkemyksiin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että konsensuksen löytäminen olisi aina helppoa, tai että kaikilla jäsenillä olisi yhtäläinen vaikutus ryhmän reaktioihin. (Levine ja Moreland 1994, 307–308.)

Erityisen tärkeää jäsenten sosiaalistuminen on sellaisille ryhmille, joiden jäsenten tulokset ovat riippuvaisia toistensa suorituksista. Tällöin uudet jäsenet halutaan sulauttaa ryhmään mahdollisimman pian ja tehokkaasti. Vaikka jäsenten perehdyttäminen ryhmän formaaleihin mekanismeihin on usein vahvasti esillä, uusien jäsenten sosiaalistumisessa ryhmään olennaisena osana on itse asiassa ryhmän kulttuuri. Kulttuuri sisältää jaettuja ajatuksia sekä niihin liittyviä erilaisia tapoja. Jaetut ajatukset käsittävät tietoa ryhmästä, sen jäsenistä sekä ryhmän tehtävistä, ja tavat puolestaan rutineja, merkityksiä, ammattikieltä, rituaaleja sekä symboleja. (Levine ja Moreland 1994, 319.)

Levinen ja Morelandin malli sosialisatioprosessin hahmottamiseen on hyvin kokonaisvaltainen, ehkä jopa liiankin. Levine ja Moreland kritisoivat sosialisatiota käsittelevää tutkimusta usein luonnehtivaa ajallista rajausta, sillä heidän mukaansa silloin ei tavoiteta yksilössä ja ryhmässä tapahtuvaa muutosta. Tiettyyn ajanjaksoon keskittyvä tutkimus voi kuitenkin olla perusteltu, sillä silloin ei kompastuta laaja-alaisen tutkimuksen yleiseen puutteeseen muutosten taustalla olevien todellisten syiden

selvittämisestä. Mikäli pyritään hahmottamaan tapahtumat ja syyt ryhmäsosialisaatioon aina ajasta ennen ryhmäjäsenyyttä ryhmästä poistumiseen asti, on tutkimuksen vaarana jäädä vain pintaraapaisuksi. Tästä huolimatta, on kokonaisuuden vaikutus otettava huomioon myös rajatumpaa perspektiiviä tarkasteltaessa. Käsilläolevassa tutkimuksessa ajallinen näkökulma jätetään pääosin taka-alalle, vaikka jonkin tasoista vertailua aikaisempaan haastattelujen kautta haetaan.

Aikaperspektiivin painotuksen lisäksi Levinen ja Morelandin malli ei muidenkaan lähtökohtiensa perusteella ole erityisen ideaali suuren valiokunnan tutkimiseen. Mallin mukaan sovellettavan ryhmän tulee jakaa yhteinen viitekehys. Levine ja Moreland eivät kuitenkaan tarkenna tuleeko tämän viitekehysten olla jäsenten ensisijainen ja tärkein. Oletettavaa kuitenkin on, että tietyissä ryhmään liittyvissä asioissa ryhmän tulee olla jäsenen tärkein viitekehys, jotta sosialisatioprosessi täysivaltaisesti tapahtuisi. Suuressa valiokunnassa tilanne on ristiriitainen. Jäsenet toimivat samanaikaisesti monessa eri ryhmässä, jotka muodostavat erilaisia osittain päällekkäisiä viitekehysjä. Suuren valiokunnan ja jäsenen puolueen muodostamien viitekehysten tärkeysjärjestys ei ole itsestään selvä ja siihen tässä tutkimuksessa pyritäänkin löytämään jonkinlainen vastaus. Suuren valiokunnan jäsenet eivät myöskään ole toisistaan riippuvaisia sillä vahvuudella kuin Levin ja Moreland tarkoittavat. Jäsenet ovat toki osaksi käyttäytymiseltään toisistaan riippuvaisia, mutta kaikkien käytös ei välttämättä ole olennaista. Esimerkiksi enemmistössä olevat ovat lähinnä riippuvaisia muiden hallitusta edustavien käyttäytymisestä, eikä opposition edustajien toiminnalla välttämättä ole heille merkitystä lopputuloksen kannalta.

Lisäksi Levinen ja Morelandin mallin heikkous on sen sovellettavuus ainoastaan olemassaoleviin ryhmiin. Malli ei ota huomioon tilannetta, jossa kaikki ryhmän jäsenet ovat uusia ja tulevat ryhmään samanaikaisesti. Tällöin ryhmää ei ennen heidän liittymistään ole olemassa, eikä prosessi ryhmän ja sen jäsenen muuttuvana suhteena ole mallin lailla tulkittavissa, sillä ryhmä on nimenomaan jäsentensä summa ja sen reaktiot jäsenten kollektiivinen näkemys. Ryhmän muodostuessa ensimmäistä kertaa on suoremmin kyse jäsenten välisestä kanssakäymisestä ilman ryhmän sijoittumista vuorovaikutuksen väliin. Vasta yhteenliittymisensä myötä uudet jäsenet muodostavat ryhmän, jota voidaan havainnoida yhtenäisenä kokonaisuutena ja toimijana. Suuren valiokunnan kohdalla tilanteen voidaan nähdä olevan jotakin näiden kahden vaihtoehdon väliltä. Jäsenet valitaan samaan aikaan vaalikauden alussa, jolloin he

periaatteessa muodostavat uuden ryhmän ensimmäistä kertaa. Todellisuudessa ryhmässä on kuitenkin aina aikaisemmassa kokoonpanossa istuneita jäseniä. Heidän näkökulmastaan olemassaolevaan ryhmään on tullut uusia jäseniä, vaikka virallisesti ryhmä on uusi.

Tässä tutkimuksessa ei mennä yhtä syvälle sosialisatioprosessissa kuin Levine ja Moreland ovat menneet. Heidän teoriastaan voidaan kuitenkin poimia erityisesti huomio ryhmän ja sen jäsenen vastavuoroisesta suhteesta; ryhmän erilliset yksilöt vaikuttavat siihen minkälaiseksi ryhmä ja sen toiminta muodostuu.

Tutkimuksen aiheeseen liittyvien teorioiden kirjon ollessa melko laaja ja monimuotoinen, on ennen eteenpäin siirtymistä järkevä koota yhteen aineiston analysoinnin kannalta keskeisimmät ja sovellettavimmat teoreettiset näkökulmat.

Näkökulma suomalaisen parlamentarismien muuttumisesta puoluedemokratiaksi, jonka keskeisinä toimijoina ovat poliittiset puolueet, on eittämättä oleellinen. Lisäksi huomio siitä, että enemmistöpäätöksiin perustuvassa järjestelmässä puoluedemokratian yhtenä piirteenä nähdään puolueiden jäseniään kohtaa harjoittama ryhmäkuri, ei voida ohittaa.

Aiemmin esitetyn mukaan, useamman seikan voidaan nähdä vaikuttavan ryhmäkuriin ja sen voimakkuuteen. Näiden perusteella Suomen kontekstissa on melko hyvät puitteet vahvan ryhmäkuriin toteutumiselle. Ehdokasvalinta on Suomessa puolueiden itsensä kontrollissa, jolloin ehdokkaiksi voidaan lähtökohtaisesti valita henkilöitä, joiden uskotaan toimivan puolueen linjan mukaisesti. Useat puolueet edellyttävät jäseneksi liittyvän hyväksyvän puolueen arvoperustan ja yleiset periaatteet sekä noudattavan piirijärjestön, paikallisyhdistyksen tai puolueosaston sääntöjä. Ehdokasvalinnan puolueet ovat delegoineet piirijärjestöilleen, mikä Bowlerin, Farrelin ja Katzin (1999, 10–11) mukaan voi heikentää puolueen yhtenäisyyttä kansallisella tasolla, mutta välttämällä puolueelle vaikeiden asioiden tuomista päätöksentekoon eduskuntapuolueet voivat vastaavasti ehkäistä suuremman sisäisen eripurin syntyä. Myös sanktiointi ja palkitseminen esimerkiksi luottamustehtävien jaossa, on puolueiden hyödynnettävissä oleva ryhmäkuriin säilyttämisen keino.

Lisäksi aikaisemman mainitun perusteella hallituksen merkitys on kasvanut Suomessa, minkä vuoksi eduskuntavaalien tärkeys on esimerkiksi äänestysaktiivisuudella mitattuna kunnallisvaaleja suurempi painopisteen siirtyessä paikallistasolta kansalliselle tasolle. Edellä mainittujen lisäksi myös monipuoluejärjestelmän, parlamentarismien sekä suhteellisen vaalitavan tulisi vahvistaa puoluekuria. Näiden perusteella ryhmäkuria tulisi olla havaittavissa myös suuressa valiokunnassa.

Enemmistövallan vahvasta asemasta huolimatta, on päätöksentekoa tutkittaessa huomioitava myös vähemmistön vaikutusvallan mahdollisuus. Esitettyjen vähemmistöteorioiden löytämät lainalaisuudet eivät ole suoraan sovellettavissa valiokuntakontekstiin, mutta niiden esimerkin mukaan on tarkasteluun otettava mukaan myös opposition toiminnan vaikutus päätöksentekoon. Sitkeä ja perusteltu erilainen kanta saattaa valiokunnan suljettujen ovien takana vaikuttaa päätöksiin pikku hiljaa ja tuoda vähintäänkin ajatuksia herättäviä vaihtoehtoja hallituksen esitysten rinnalle.

Kaarbo (2008) argumentointi ihmisten välisen kanssakäymisen huomioimisesta politiikan tutkimuksen perinteisen instituutioiden rakenteisiin keskittymisen rinnalle, on olennainen osa tätä tutkimusta. Sosiaalipsykologiset tekijät huomioimalla voi politiikan tutkimuksen aiheista, kuten valiokunnan päätöksenteosta, saada monipuolisemmin irti. Huomioitavaa onkin se, etteivät nämä kaksi näkökulmaa sulje toisiaan pois, vaan niitä on hyvä käyttää samanaikaisesti toisiaan tukevinä katsantokantoina (Kaarbo 2008, 58).

Siirrettäessä huomio ryhmätasoon ja ihmisten väliseen kanssakäymiseen on pohdittava valiokunnan edellytyksiä koherentin ryhmän sekä konsensushakuiseen toimintaan. Arterin (2003, 76) mukaan valiokunnan koheesio ilmenee erityisesti yhteisten normien ja käytäntöjen sisäistämisenä sekä jopa keskinäisenä luottamuksena. Valiokuntauskollisuus ei välttämättä tarkoita totaalista poikkeamista puolueyhtymän linjasta, sillä edustaja voi olla uskollinen molempiin suuntiin eri painotuksin (Arter 2003, 85). Verban (1961, 27–28) mukaan ryhmäjäsenyyden tärkeys edistää konsensusta ja Cartwright (1968, 91) esittää, että jäsenen halu olla osa ryhmää vaikuttaa koheesioon.

Konsensus ja koheesio johtavat ryhmäsosialisaation tarkasteluun. Tässä apuna on Lewisin tutkimus (2005), joka nostaa päätöksenteon tutkimiseen vallan ja instrumentaalisen rationaalisuuden rinnalle konstruktivisen toimintaympäristön vaikutuksen havainnoinnin. Lewisin EU-kontekstiin sijoittuva tutkimus pyrkii ottamaan huomioon tilanteen ja ympäristön vaikutuksen yksilön sosiaalisen ymmärryksen kautta

tämän toimintaan. Olennaiseksi nousevat toiminnan tarkoituksenmukaisuuden pohtiminen sekä päätöksenteon prosesseihin vaikuttavien normien sisäistäminen. Lisäksi argumentoinnin laadun tärkeys korostuu.

Levinen ja Morelandin (1994) malli ryhmäsosialisaation eri vaiheista ei ole sellaisenaan sovellettavissa suuren valiokuntaan, eikä tässä tutkimuksessa perehdytä suuren valiokuntaan aikaperspektiivissä. Levinen ja Morelandin tutkimuksen antia on kuitenkin yksilön ja ryhmän välisen suhteen vastavuoroisuuden korostaminen; ryhmä ei ainoastaan muokkaa jäsentä vaan myös jäsen voi vaikuttaa ryhmään. Ryhmää ei kuitenkaan tule ymmärtää jäsenistä irrallaan olevana erillisenä kokonaisuutena, vaan ryhmän muodostavat nimenomaan sen jäsenet yhdessä. Sosiaalistumisessa ryhmään formaalien käytäntöjen lisäksi olennaista on myös ryhmän kulttuuriin perehtyminen.

Seuraavan aineistoon ja menetelmiin keskittyvän luvun jälkeen kerättyä haastatteluaineistoa analysoidaan kootun teoreettisen viitekehyksen avulla.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aineiston kerääminen eliittihaastatteluin

Tutkimuskohteen ollessa ulkopuolisilta suljettu valiokunta, on aineiston kerääminen lähtökohtaisesti haasteellista. Koska valiokunnan kokoukset eivät ole julkisia, on aineiston keruutapa valittava huolellisesti tutkimuksen tarpeita vastaavan tiedon saamiseksi.

Tutkijana pääsy seuraamaan joitakin valittuja valiokuntakokouksia lienee teoriassa mahdollista, mutta todellisuudessa äärimmäisen epätodennäköistä ilman taustalla olevaa laajempaa tutkimusprojektia. Havainnointitutkimus toisaalta myöskään tuskin tuottaisi haluttua tutkimustietoa. Tutkimuksessahan ei ole ainoastaan kyse suuren valiokunnan formaalien toimintalogiikoiden selvittämisestä, vaan erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat epäformaalit toiminnot ja tuntemukset, joita olisi vaikea selvittää ainoastaan tapahtumia passiivisesti seuraamalla ja kuuntelemalla.

Valiokunnan kokouksista laaditaan pöytäkirjat, jotka kuitenkin sisältävät tutkimusongelman kannalta riittämätöntä tietoa. Pöytäkirjat ovat suppeita ja kertovat lähinnä yksinkertaisessa muodossa mitä esityksiä on käsitelty, onko niissä päädytty kannattamaan valtioneuvoston kantaa ja miten mahdollisen äänestyksen äänet ovat jakautuneet. Pöytäkirjoja olisi mahdollista käyttää tällaisen tutkimuksen apuna ja täydentävänä materiaalina, mutta varsinaiset vastaukset on haettava muualta.

Tärkeä vaikutin aineistonkeruumenetelmän valintaan on se, minkälaista tietoa ollaan hakemassa. Huolimatta havainnointiaineiston ja pöytäkirjamateriaalien soveltumattomuudesta tutkimukseen, vastaa kvalitatiivinen aineisto kuitenkin tutkimuksen tarpeisiin parhaiten. Näin ollen, on tutkimuksen aineisto kerätty haastatteluilla. Haastatteluin kerättävän aineiston suhteen on aina muistettava, että saatu materiaali on toisen käden tietoa tapahtumista; kerrottu on haastateltavan tulkinta tapahtuneesta. Tässä tutkimuksessa kuitenkin haetaan juuri toimijoiden itsensä näkemyksiä asioista ja siitä, kuinka he kokevat erilaiset tilanteet ja käytännöt.

Tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla suuren valiokunnan kansanedustajajäseniä. Puolistrukturoituja teemahaastatteluja suoritettiin yhteensä kuusi. Puolet haastatelluista oli hallituspuolueiden edustajia, puolet oppositiopuolueista.

Kaikille luvattiin anonymiteetti siten, ettei heitä voisi tunnistaa 25 valiokunnan jäsenen joukosta. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin, numeroitiin ja arkistoitiin. Haastattelujen keskipituus oli 36min 19s, lyhimmän kestänyt 15min 37s ja pisimmän 47min 27s. Haastattelut suoritettiin helmi–kesäkuussa 2013.

Yhtäläisellä hallitus- ja oppositio puolueiden edustuksella haluttiin taata tasaväkinen eri puolten näkemys tutkittavista asioista, sillä juuri hallituksen ja opposition välilleen luoma jännite on olennaisessa osassa tutkimuksessa. Vaikka toisen puolen edustajalla voi olla käsityksensä vastakkaisen puolen toiminnasta ja asemasta valiokunnasta, on tärkeää saada myös autenttiset molempien puolien omakohtaiset näkemykset. Se, että sekä hallituksen että opposition edustajia oli haastateltavina kolme, takasi riittävän laajan otoksen verrattuna vain yhteen tai kahteen henkilöön.

Haastattelujen lopulliseen määrään päädyttiin kylläntymisen periaatteen avulla. Kolmen oppositioedustajan ja kolmen hallituspuolueiden edustajan haastattelut toivat reilusti aineistoa ja alkoivat toistaa monia samoja asioita, jolloin haastattelujen määrän arvioitiin olevan riittävä. Lisähaastattelut eivät liene tuoneet mukaan uusia näkökulmia.

Hallitus–oppositio -jaon lisäksi haastateltaviin sisällytettiin niin pienempien kuin suurempienkin puolueiden edustajia. Tällä haluttiin taata näkemysten monipuolisuus. Suuressa valiokunnassa on edustettuna kaikki eduskuntapuolueet, mutta joillakin pienemmillä puolueilla on vain yksi varsinainen jäsen ja yksi tai ei yhtään varajäsentä. Jo haastateltavien anonymiteetin säilyttämisen vuoksi, kansanedustajia ei lähtökohtaisesti esitetä haastatellun jokaisesta puolueesta. Haastateltavia ei muutoinkaan eritellä puolueidensa edustajiksi, vaan kuvailu perustuu pääosin hallitus–oppositio -jakoon. Joissain yhteyksissä haastateltu on tarkennettu pienen tai suuren puolueen edustajaksi. Suuriksi puolueiksi luokitellaan SDP, Kokoomus, Perussuomalaiset ja Keskusta, Muut (Vihreät, Vasemmistoliitto, RKP ja Kristillisdemokraatit) ovat jaottelussa pienpuolueita. Tässä kohtaa on huomautettava, että tutkimuksen hallitus–oppositio -jako puolueiden kesken perustuu vuoden 2013 tilanteeseen, jolloin oppositiota edustivat vain Keskusta ja Perussuomalaiset.

Haastateltavien valinnassa ei kiinnitetty huomiota edustajan sukupuolueen, ikään tai kotikuntaan, sillä nämä seikat eivät ole tutkimuksessa muutoinkaan esillä. Sen sijaan valitsemisen kriteerinä oli edustajan samanaikainen jäsenyys suuren valiokunnan lisäksi myös vähintään yhdessä erikoisvaliokunnassa. Tästä koettiin olevan hyötyä edustajan

näkemyksessä suuren valiokunnan roolista eduskunnan ja valiokuntalaitoksen osana, mikä nähtiin tärkeäksi tutkimuksen tavoitteiden kannalta. Tarkoituksena oli lisäksi valita haastatteluihin joitakin edustajia, joilla on kokemusta eduskunnasta jo aikaisemmilta kausilta, jolloin mukaan saataisiin mahdollisesti syvempää näkemystä asioista verrattuna ensimmäisen kauden edustajiin. Tässä tavoitteessa onnistuttiin, mikä toi tutkimukseen myös hyödylliseksi lisäksi osoittautunutta ajallista vertailunäkökulmaa. Koska tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ole keskittyä eri vaalikausien välillä mahdollisesti tapahtuneisiin muutoksiin, ei kokeneisuuskriteeri ollut ehdoton ja mukana oli myös tuoreempia kansanedustajia.

Kansanedustajille tehdyt haastattelut ovat niin sanottuja eliittihaastatteluja. Tämän vuoksi haasteena oli oman haastattelijanroolin oikeanlainen esiintuonti. Tarkoitus ei ole olla ehdoton asiantuntija, mutta toisaalta ei täysin tutkimusaiheesta tietämätön maallikkokaan. Haastateltavan on tärkeä tuntea olevansa kysyttävien asioiden suhteen senhetkinen paras asiantuntija ja kerrotun tiedon on näyttäytyttävä arvokkaana haastattelijalle. Näin haastateltava saadaan keskittymään tilanteeseen ja ottamaan haastattelu riittävällä vakavuudella. Mikäli haastattelija esiintyy ylivertaisena asiantuntijana, ei edellä mainittu asetelma välttämättä toteudu, eikä saatava aineisto ole sisällöltään ideaalinen. Toisaalta, mikäli haastateltava luulee haastattelijan olevan tietämätön aihealueesta, ei vastauksissa välttämättä mennä kovin syvälle, koska toisaalta aikaa kuluu yksinkertaistenkin asioiden selittämiseen ja toisaalta haastateltavasta voi tuntua hyödyttömältä kertoa asioita, joiden merkitys ei avaudu vastapuolelle.

Haastatteluissa löytyikin sopiva keskitie suhteellisen hyvin, vaikka muutamaan otteeseen haastateltavat selittivät asioita perusteellisemmin kuin haastattelijan tietotasoon nähden olisi ollut tarpeellista. Tämä ei kokonaisuuden kannalta ollut kuitenkaan vahingollista, vaan haastatteluista saatiin kerättyä odotetunlaista materiaalia.

Poliitikoille tehtävissä eliittihaastatteluissa on lisäksi nostettava esiin se, että haastateltavat puhuvat ammatikseen. Puhe on poliitikon yksi tärkeimmistä, ellei tärkein, väline työnteossa, joten vastauksiin on syytä suhtautua tietynlaisella varauksella. Äärimmillään poliittinen eliitti saattaa puhua uskottavasti mistä vain ilman totuus pohjaa, tai puhe saattaa koostua totuuksista, mutta välistä on jätetty pois olennaisia tietoja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö eliittien puhe voisi olla lainkaan

totuudenmukaista. Aineistoa analysoidessa on kuitenkin oltava jossain määrin kriittinen, jottei tulkinnoissa mentäisi liian kauaksi totuudesta.

Puolistrukturoitu haastattelu antoi tilaa haastateltavien pohdinnoille, mutta piti kokonaisuuden kasassa ja kysymys- / teemarungon (liite 1) avulla varmistettiin, että vastauksia saatiin kaikista halutuista aihealueista. Valiokuntatutkimuksen vähyyden vuoksi, tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi haastatteluilla haettiin myös yleisempää tietoa aihealueesta. Haastatellut toimivatkin samalla tärkeinä informantteina, minkä vuoksi ajoittaisia sivuaskelia kysymysten aihealueista ei haluttu liikaa rajoittaa. Kaikki tieto otettiin vastaan tärkeänä. Edustajien kiireisten aikataulujen takia, haastatteluihin ei ollut rajattomasti aikaa, minkä vuoksi haastatteluja oli ajoittain ohjattava takaisin rungon mukaiseen linjaan välttämättömien vastausten saamiseksi. Lisäksi luvattu anonymiteetti loi tilanteeseen luottamuksellisuutta, minkä vuoksi haastattelijat puhuivat asioista suhteellisen vapautuneesti. Muutama haastateltava muun muassa kertoi avoimesti ryhmänsä toimintatavoista, vaikkei ollut varma kuinka julkista tieto oli, perustellen ratkaisua haastattelun tieteellisellä tarkoituksella.

4.2 Aineiston käsittely

Nauhoitetut haastattelut muutettiin tekstimuotoon litteroimalla kerätyt äänitiedostot. Litteraatioista tehtiin pääpiirteissään sanatarkkoja, mutta esimerkiksi äänenpainoja tai muita puheen yksityiskohtia ei merkitty muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, sillä ne eivät ole olennaisia tutkimuksen kannalta.

Haastatteluaineiston käsittelemisen helpottamiseksi ja analyysin teon selkiyttämiseksi litteroidut haastattelut on järjestetty suorittamisjärjestyksessä roomalaisin numeroin ja yksittäisten haastattelujen vastausten tekstikappaleet on merkitty ilmenemisjärjestyksessään arabialaisin numeroin.

Kerättyä aineistoa on käsitelty sisällönanalyysin keinoin. Tämä metodi on kaikkiin laadullisen tutkimuksen perinteisiin sovellettava perusanalyysimenetelmä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91), jonka avulla tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä selkeästi ja tiivistä säilyttämällä samalla sen sisältämä tieto.

Sisällönanalyysissä teorian ja aineiston suhde voi vaihdella tutkimuksittain. Aineistolähtöinen analyysi rakentuu aineiston analysoinnille ilman prosessia ohjaavaa

teoriaa, kun taas teorialähtöisen analyysin määräävänä tekijänä on tietty teoria, jonka avulla aineistoa lähestytään ja analysoidaan. Näiden kahden tavan välimaastoon sijoittuu teoriaohjaava analyysi, jossa jonkinlainen teoriapohja vaikuttaa aineiston analysointiin, mutta tarkoituksena ei ole teorialähtöisen analyysin lailla seurata tarkan teorian mallia. Teoriaohjaavan analyysin lähtökohta on aineistossa, mutta teoria hyväksytään mukaan ohjaavana elementtinä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–97.)

Suuren valiokunnan muodollista toimintaa ja epäformaaleja käytäntöjä kansanedustajahaastatteluiden avulla tutkivaan tutkimukseen teoriaohjaava sisällönanalyysi istuu hyvin, sillä aineisto tai teoria eivät kumpikaan nouse ylivoimaiseksi toisen ylitse. Aineisto on toki äärimmäisen tärkeässä asemassa tutkimuksessa jo sen yleisen informaatirooli vuoksi, mutta ilman sen heijastamista teoreettiseen viitekehykseen jää lopputulos suppeaksi ja yksipuoliseksi. Tutkimuksessa ei toisaalta nojautuda ainoastaan yhteen ylivoimaiseen teoriaankaan, vaan aineistoa peilataan aihetta tukevaan useamman teoreettisen näkökulman muodostamaan kehikkoon, joka nähdään yksiselitteisen teorian sijasta tutkimuksen ajatuspohjana (Eskola ja Suoranta 200, 80). Teorian tärkein tehtävä on toimia aineiston tukena ja tuoda siitä oleelliset asiat esiin. Lisäksi teoriaohjaavan analyysin käyttöä puoltaa se, että kyseessä ei loppujen lopuksi ole niinkään pyrkimys löytää ilmiön yleistettäviä piirteitä (ts. suuri valiokunta on ainulaatuinen Suomen valiokuntalaitoksessa), vaan tulkita suuren valiokunnan toimintaa yksittäisenä tapauksena intensiivisen tapaustutkimuksen tavoittein (Eriksson ja Koistinen 2005, 15–17).

Litteroidut haastattelut teemoiteltiin aluksi useampaan teemaan (suuren valiokunnan rooli ja tärkeys; puoluedemokratia, enemmistön valta ja ryhmäkuri; ryhmässä toimiminen ja vähemmistön vaikutusvalta; konsensus ja sosialisatio) kysymysrunгон perusteella. Teoriakehikon tarkennuttua aineistoa järjestettiin uudestaan, mikä puolestaan tarkensi myös teoriaa ja sen logiikkaa. Lopulta teemoittelussa päädyttiin neljää pääteemaan, jotka ovat analyysiosuuden neljä pääotsikkoa. Näiden neljän teema sisällä aineistoa luokiteltiin vielä useampiin alaosioiden. Aineiston ja teoreettisen viitekehyksen vuorottaisen peilaamisen avulla saatiin luotua kokonaisuus, jolla valtaosa aineistosta ja sen arvokkaasta tiedosta kyettiin hyödyntämään.

Analyysi aloitetaan esittelemällä haastateltavien näkemykset suuren valiokunnan roolista ja tärkeydestä. Tämä ei yksiselitteisesti yhdisty tiettyyn teoriaan vaan

hypoteesien mukaisesti voi johtaa joko hallitus–oppositio -vastakkainasettelun vahvistumiseen tai konsensushakuisemman toiminnan lisääntymiseen. Toisessa osiossa tarkastellaan evidenssejä puoluedemokratian ja ryhmäkurin hallitsevuudesta suuressa valiokunnassa yleisesti. Seuraavassa osuudessa mennään edustajatasolle ja käydään läpi toisaalta hallitus–oppositio -sijoittumisen ja toisaalta edustajan muiden ominaisuuksien merkitystä vaikutusvaltaan. Lisäksi tarkastellaan valiokunnan jaostoja yhtenä vaikuttamisen areenana sekä edustajien näkemyksiä parhaasta hetkestä vaikuttaa.

Neljäs osio pureutuu merkkeihin ryhmädynamiikan ja konsensuksen esiintymisestä suuressa valiokunnassa puoluedemokratian vastavoimana. Erikseen tarkastellaan edustajien näkemyksiä suuresta valiokunnasta ryhmänä ja konsensushakuisuuden esiintymisestä sekä pohditaan voiko suuressa valiokunnassa havaita sosialisatiota ja yhteisiä epäformaaleja toimintatapoja.

5 ANALYYSI

Haastatteluaineiston yksi oleellinen anti on puhtaasti uuden tiedon tuottaminen. Suurta valiokuntaa on tutkittu melko niukalti, eikä suljettujen ovien takana toimiminen muutenkaan tarjoa mahdollisuutta syvempään tietoon ainoastaan ulkopuolelta tarkasteltuna. Näin ollen analyysissakin annetaan tarkoituksellisesti runsaasti tilaa haastatteluaineiston avaamiselle. Mukaan otetaan kuitenkin myös teoreettista analyysia heijastamalla empiirisiä havaintoja kolmannessa luvussa esitettyyn teoreettiseen viitekehykseen. Näin suuren valiokunnan piirteitä ja työskentelyä voidaan tulkita tutkimusongelman valossa.

Tutkimuksessa on tehty valinta keskittyä empiiristen havaintojen esilletuontiin haastatteluaineistoa referoimalla suorien lainausten sijaan. Lainauksia esitetään muutama, mutta pääpaino on viittauksilla haastateltujen sanomisiin. Tällä ratkaisulla koetaan analyysin muodostuvan koherentimmaksi ja oleelliset asiat saadaan nostettua selkeämmin esiin.

5.1 Suuren valiokunnan rooli ja tärkeys

Kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että eduskunnan valiokuntalaitoksen merkitys kokonaisuudessaan on kiistaton. Valiokunnat ovat tärkeitä niin eduskunnan konkreettisen päätöksentekotyön areenoina, asiantuntijuuden kehtoina kuin parlamenttia suhteessa valtioneuvostoon vahvistavina kulmakivinä. Lisäksi ymmärrettiin suomalaisen valiokuntalaitoksen erikoisasema EU-asioiden käsittelijänä kansainväliseen kontekstiin suhteutettuna.

Yhtä mieltä oltiin myös siitä, että vaikka ulospäin valiokuntatyö näyttäytyy usein hiljaisena ja näkymättömänä, vie se kansanedustajalta valtavasti aikaa ja on äärimmäisen tärkeä osa eduskuntatyöskentelyä, jopa oleellisempi osa kuin täysistunnoissa vaikuttaminen. Istuntosalissa puhutaan ikään kuin kolmannelle osapuolelle julkisuuden vuoksi, kun valiokunnissa suljettujen ovien takana rooleja pystytään riisumaan ja asioita katsoa muiltakin kanteilta. Mikäli muiden mielipiteitä halutaan muuttaa, on se tehtävä valiokunnissa. Täysistunnossa mielipiteenmuutokset ovat hyvin harvinaisia.

Suuren valiokunnan rooli ja merkitys nähtiin erityisen tärkeäksi ja osaksi jopa jatkuvasti vahvistuvaksi. Merkityksen vahvuuden syyksi koettiin ennen kaikkea kolme seikkaa. Ensinnäkin suuren valiokunnan jäsenistö koetaan hyvin arvovaltaiseksi. Ministerikokemus, puoluejohtajat, entiset europarlamentaarikot ja pitkäaikaiset valiokunnan jäsenet tuovat suureen valiokuntaan paljon kokemusta, pätevyyttä sekä arvostettavuutta.

Toiseksi, suuressa valiokunnassa on edustus kaikista eduskuntapuolueista ja se on näin kuin eduskunta pienoiskoossa. Kun kaikki EU-tasolla päätettävät asiat kulkevat aina suuren valiokunnan läpi, nimenomaan ennen päätöksentekoa unionissa, toteutuu kansanvalta EU-asioissa välillisesti suuren valiokunnan kautta.

Kolmas suuren valiokunnan merkitystä kasvattava ja viime vuosina myös roolia kasvattanut seikka on suuren valiokunnan keskeisyys suurissa talouteen liittyvissä EU-päätöksissä sekä unionin rakenteisiin menevissä muutoksissa. Finanssikriisin koettiin tuoneen suurelle valiokunnalle jossain määrin lisää tunnettuutta kansalaisten keskuudessa, enemmän näkyvyyttä mediassa ja lisää arvostusta vähintäänkin eduskunnan sisällä.

Suuren valiokunnan tärkeydestä kertoo myös se, että varsinaisten jäsenten lisäksi myös puheoikeudelliset varajäsenet istuvat kokouksissa.

Oleellista suuren valiokunnan tärkeydessä on sen erikoisasema. EU-tasolla asioista päätettäessä eri maiden neuvottelupositioita ei haluta kesken kaiken julkisuuteen, vaan kantojen yhteensovittamiseen tarvitaan rauha. Tämä vaatii luottamuksellisuutta, minkä suuri valiokunta voi toteuttaa. Suurelle valiokunnalle voidaan kertoa Suomen sekä muiden maiden neuvottelupositiot niin hallituksen kuin oppositionkin läsnä ollessa.

Mielenkiintoisena tietona haastatteluissa tuli ilmi, että suuren valiokunnan istunnot nauhoitetaan ja edustajilla on oikeus jälkikäteen pyytää nauhoituksen kuuntelua, jonka avulla olisi esimerkiksi mahdollista tarkistaa mitä ministeri on Brysselin lähdön kynnyksellä suurelle valiokunnalle luvannut. Oikeutta ei ole käytetty ainakaan kahden viimeisimmän kauden aikana, mutta jokunen lähellä ollut tilanne on esiintynyt.

Toisaalta ministerit saattavat joskus pakon edessä, tilanteiden muuttuessa jatkuvasti unionin tasolla, tulla suureen valiokuntaan hakemaan avointa mandaattia toiminnalleen

neuvostossa. Tällöin erään haastattelun mukaan tilanne on kärjistetyksi se, että hallituspuolueet myöntävät mandaatin oppositiopuolueiden ollessa sitä vastaan.

Henkilökohtaisella tasolla kansanedustajat kokivat suuren valiokunnan jäsenyyden hyvin mieleiseksi, valtavasta työmäärästä huolimatta. Erityisesti kokemattomammat edustajat näkivät jäsenyyden olevan suuri luottamuksenosoitus omalta puolueyhmältä. Suuressa valiokunnassa kerrottiin oltavan asioiden ytimessä, ja erään haastattelun sanoin suuri valiokunta on ”place to be” (VI, 7). Järjestelmän hienoutta sekä ajantasaisen tiedon kannalta tärkeitä ministerivierailuja keuhuttiin. Suuren valiokunnan työskentelytahti koettiin kovaksi ja haastavaksi erityisesti ensikertalaisille, mutta todettiin työskentelyn kuitenkin olevan mielenkiintoista ja mieleistä, sillä ”nälkä kasvaa syödessä” (III, 8).

Suuren valiokunnan tärkeys jäsenten silmissä näyttää haastattelujen valossa kiistattomalta. Hypoteesien mukaan tärkeys voi johtaa joko puoluedemokratian kautta puolueen linjan noudattamisen vahvistumisena tai suuren valiokunnan näkemisenä tärkeänä viiteryhmänä ja sitä kautta hanakampana pyrkimyksenä konsensukseen. Seuraavissa osiossa tarkastellaankin haastatteluaineiston avulla suuren valiokunnan jäsenten näkemyksiä puoluedemokratiasta ja ryhmäkurista valiokunnassa sekä toisaalta muiden asioiden merkitystä päätöksenteossa.

5.2 Suuren valiokunnan työskentely ja puoluedemokratian hallitsevuus

Haastatteluissa kävi ilmi, että suuren valiokunnan jäsenten mielestä hallitus–oppositio -jako näkyy valiokunnassa selvästi. Nimenomaan kahtiajako hallituksen ja opposition välillä on vastakkainasettelun pohja, ei yksittäisten puolueiden rajat. Toisaalta oppositio ei ole samalla tavalla yhtenäinen kuin hallituskoalitio. Enemmistöparlamentarismilla nähtiin siis olevan vahva asema; ”hallitus päättää mitä tässä maassa tehdään” (VI, 13).

Aikaisemmin esitetty näkemys hallituksen ja eduskunnan vastakkainasettelun muuttumisesta hallitukseen ja oppositioon nykytilanteen tärkeimpänä vastaparina (Pekonen 2011, 35) näyttää ainakin suuren valiokunnan käytäntöjen perusteella pitävän paikkansa. Suuressa valiokunnassa on oleellista olla hallituskoalition jäsen voidakseen olla voittavalla puolella.

Nousiaisen (2000) luokittelun mukaan viime vuosituhatluden loppupuolella Suomessa siirryttiin parlamentarismien kolmanteen vaiheeseen, jota luonnehtii yleisempään politiikkaan pyrkiminen sekä hallitukseen pääsemisen myötä myös koalition toimivuuden vaatima hallituksen konsensushakuisempi toiminta. Parlamentarismista edelleen puoluedemokratiaan siirtymistä on perusteltu hyvin (Pekonen 2011, 34; Manin 1997, 206), mutta myös Nousiaisen kolmas vaihe sisältää piirteitä, jotka tuntuvat edelleen löytyvän suomalaisesta järjestelmästä.

Yleisemmän politiikan tekemisestä voidaan katsoa kertovan se, että kansalaiset ovat lähteneet etsimään puuttuvia vaihtoehtoja perinteisten puolueiden ja vaikutuskanavien ulkopuolelta. Suomalaiset nykypuolueet ovat hyvin lähellä toisiaan ja eroja on vaikea käytännön tasolla havaita. Vanhojen puolueiden samankaltaistuminen voidaankin nähdä osasyysksi politiikan vaihtoehtojen menestykseen. Edustuksellisen järjestelmän sisällä selkeimpänä vaihtoehdon tarjoajana on esiintynyt huomattavan suosion pienessä ajassa saavuttanut perussuomalainen puolue. Vaihtoehtoisista vaikuttamisen kanavista verrattain hyvän suosion on saanut esimerkiksi suurempaa kansanvaltaa tavoitteleva kansalaisaloitteiden laatiminen.

Yllätyksellisyys luonnehtii myös valiokuntatyötä. Haastateltavien mukaan valiokunnan kanta on pitkälti pureskeltu valmiiksi silloin kun sitä aletaan käydä kokouksessa läpi, eikä tilaa niin sanotulle joutavalle poliittiselle keskustelulle yleensä ole. Saman havaitsi myös Rinne (2010, 199–200), jonka valiokuntien toimintaa tarkastelleen tutkimuksen mukaan hallituskuri ja oppositiopuolueiden kannat näyttävä sanelevan paljolti edustajien toimintaa valiokunnissa, jolloin valiokunnissa käytävä keskustelu jää toisarvoiseen asemaan.

Suuren valiokunnan valmistelevalle työjaostossa on mahdollista vaikuttaa jonkin verran, mutta lähinnä kyse on sanamuotoiluista. Tarvittaessa päätöksenteon tueksi hankitaan lisätietoja asiantuntijoilta.

Päätökset nähdään kuitenkin demokraattisina sen vuoksi, että kaikki eduskuntapuolueet ovat edustettuina suuressa valiokunnassa. Tästä johtuen pohja päätösten jälkikäteiselle kritisoimiselle nähdään heikoksi.

Haastateltavat muistuttivat, että mikäli oppositio on luodusta kannasta erimielinen, tulee sen jättää eriävä mielipide. Koska oppositiolla on oma linjansa, josta se ei anna periksi,

eriävien mielipiteiden jättäminen on suhteellisen yleistä. Valiokunnan kannaksi ei edustajien mukaan kuitenkaan koskaan tule opposition näkemys, sillä äänestyksissä se jää altavastaajaksi. Näin ollen käytännössä hallituspuolueet kontrolloivat päätöksentekoa. Opposition voimattomuuteen vaikuttaa varmasti toisaalta sen ideologinen hajanaisuus ja toisaalta Meriläsen (2010, 257–258.) esiin tuoma opposition resurssien pienuus hallitukseen verrattuna.

Yksi haastatelluista selosti normaalin suuressa valiokunnassa äänestämisen menevän yleensä siten, että lähtökohtana on kolme eri esitystä; hallituksella on oma linjansa, kuten myös molemmilla oppositiopuoleilla. Ensin äänestetään puheenjohtajasta kauimpana olevien ehdotusten välillä, eli vastakkain ovat keskustan ja perussuomalaisen kannat. Koska keskustalla on usein yksi edustaja perussuomalaisia enemmän, valitaan se lopulliseen äänestykseen hallituksen linjaa vastaan. Keskustan ehdotus on lisäksi usein hieman lähempänä hallituksen vastaavaa, minkä johdosta se on saattanut saada myös hallituksen puolelleen ensimmäisessä äänestyksessä. Toisessa äänestyksessä hallitus kuitenkin ylivoimallaan voittaa.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana hallituksen ja opposition kahtiajaon merkityksellisyyteen liittyen, kaikki haastattelujen oppositioedustajat mainitsivat vaitiolomääräyksen yhdeksi opposition asemaa heikentäväksi seikaksi. Vaitiolomääräyksellä hallituksen nähtiin pystyvän ikään kuin tukkimaan opposition suut, sillä määräyksen myötä asiasta ei voida käydä julkista kriittistä keskustelua. Epäreiluksi nähtiin lisäksi se, että suuren valiokunnan jäsenilleen asettamasta vaitiolomääräyksestä huolimatta ministeri saattaa kuitenkin puhua kyseisestä asiasta julkisuudessa. Vaitiolomääräyksen noudattamisen koettiin muutenkin vaativan varovaisuutta ja huolellisuutta. Ainoa tapa puhua tai kirjoittaa asiaan liittyen julkisuudessa on viitata lähteenä johonkin ulkopuoliseen tahoon kuten toisen EU-maan sanomalehteen ja siellä käytyyn keskusteluun. Tiedon on oltava tullut esille jo jotakin muuta kautta, jotta sitä on mahdollista kommentoida rikkomatta vaitiolomääräystä.

Suuri valiokunta luottaa erikoisvaliokuntien asiantuntevaan työhön ja usein niiden kantaa noudatetaan. Etenkin, jos kanta on erikoisvaliokunnassa ollut yksimielinen. Mikäli käsiteltävä EU-asia on ollut kahden erikoisvaliokunnan käsittelyssä, suuren valiokunnan rooli on ratkaista mahdolliset ristiriidat. Esimerkiksi maatalousvaliokunnassa ja ympäristövaliokunnassa samaan aikaan käsittelyssä olleiden

asioiden kerrottiin tuottavan usein ristiriitaisia lausuntoja, jolloin suuren valiokunnan rooli Suomen kannan päättäjänä korostuu.

Raschin (1999, 122) mukaan arvovaltaiset valiokunnat saattavat horjuttaa ryhmäkuria. Haastatteluissa kysyttiin näkevätkö edustajat suuren valiokunnan itsenäisenä toimijana. Vastaukset olivat jossain määrin ristiriitaisia; toisaalta suuren valiokunnan nähdään pystyvän toimimaan kuten se haluaa, mutta toisaalta kaiken pohjana korostettiin silti olevan hallitus–oppositio -jako. Suuresta valiokunnasta ei siis voida sanoa olevan hallituksen vastavoimaksi, vaan puolueet hallitsevat tilannetta vaaleissa ratkaistujen voimasuhteidensa osoittamalla tavalla. Haastattelujen perusteella suuren valiokunnan katsotaan ja koetaan ehkä teoriassa omaavan arvovaltaa, joka mahdollistaisi ominpäin toimimisen. Riippumattomuus muista on olemassa, mutta käytännössä sen hyödyntäminen tulisi kyseeseen vain äärimmäisessä tilanteessa, jossa hallituksen kanta ohittaisi räikeästi lähtökohtaiset linjat. Puoluedemokratia vaikuttaa olevan niin juurtunut systeemiin, että suuri valiokuntakin noudattaa sen sanelemia sääntöjä käytännön päätöksenteossa.

Kuten aiemmin on esitetty, Suomessa puolueilla on hyvät teoreettiset lähtökohdat (Bowler, Farrel ja Katz, 1999) puoluekurin ylläpitämiselle esimerkiksi siksi, että puolueet tekevät ehdokasvalinnan itse. Lisäksi mitaten suosiota äänestysprosentilla, ovat eduskuntavaalit kansalaisten silmissä kunnallis- ja europarlamenttivaaleja tärkeämmät, minkä vuoksi paine kansanedustajuuden mahdollistaneen oman puolueen linjan noudattamiseen koettaneen edustajien silmissä kovemmaksi. Myös suomalaisten puolueiden tasaväkisyys, karkeissa suurten tai keski suurten puolueiden kategorioissa, on jatkuvaa ja jäsenten kurissa pitäminen voi tietyissä tiukoissa tilanteissa olla hyvinkin merkityksellistä

Kukaan haastatelluista ei varsinaisesti korostanut ryhmäkuria tai eritellyt sitä tarkemmin, vaikka haastatteluissa toistuvasti sivuttiin sitä, että päätöksissä jäsenet toimivat oman puolueyhmän tai hallituskoalitionsa kannan mukaisesti. Haastatteluista on tulkittavissa, että ryhmäkuri käsitetään jonkinlaiseksi kirjoittamattomaksi säännöksi, sisäistetyksi tavaksi ja ohjenuoraksi eduskunnassa toimimiseen, sen sijaan, että kyseessä olisi minkään puolueen virallinen toimintalinja tai ohjenuora.

Suuren valiokunnan äänestysten kerrottiin olevan harvoin spontaaneja ja ryhmän kanta vaikuttaa vahvasti jäsenen äänestyskäyttäytymiseen. Poikkeuksena ryhmäkuriin

valtaosa haastatelluista kertoi kalastuspolitiikkaan liittyneen äänestyksen (syksy 2012: SUO 81/2012 vp). Tuolloin hallituskoalition rivit rakoilivat ja jopa puolueiden sisällä nähtiin eriäviä mielipiteitä.

Suuren valiokunnan päätöksentekoon liittyen huomautettiin, että ratkaistavia asioita on käsitelty myös ministeriryhmien kokouksessa, jossa mahdolliset ristiriidat on jo kohdattu ja soviteltu. Kiistat sovitellaan jo etukäteen, jotta suuressa valiokunnassa hallituspuolueet voivat äänestään yhtenä rintamana. Päätökset tehdäänkin hallitusryhmien tuella, joka osoittaa myös luottamuksen hallitukseen. Tietynlaisten sääntöjen koettiin ohjaavan toimintaa. Erään haastattelun mukaan vakiintunut ajatus on, että hallitus pyrkii viemään esityksensä sellaisenaan läpi, eikä niitä näin ollen muuteta valiokunnissa valtavasti. Puoluedemokratia näyttää vahvasti johtaneen ryhmäkuriin.

Toisaalta, on huomattava, että tulkinta ryhmäkurin olemassaolosta pelkän jäsenten yhteneväisen toiminnan perusteella ei huomio tilannetta tarpeeksi monipuolisesti. Puolueyhymän jäsenten samaa linjaa noudattava kanta päätöksissä voi yhtä hyvin olla jokaisen jäsenen todellinen oma mielipide, johon tämä olisi itse päätynyt ryhmän vaatimusta ilman. Puolueyhymän näkökannan ei välttämättä tarvitse olla vastakkainen edustajan omalle mielipiteelle, jolloin ryhmäkurin merkitys lopputulokseen voi olla vähäinen.

Bowler, Farrel ja Katz (1999, 5) ovatkin huomauttaneen, että puoluekuri ja puoluekoheesio ovat eri asioita, vaikka tietyissä tilanteissa ne saattavatkin johtaa samoihin lopputuloksiin. Mikäli puoluekoheesio on varsin korkealla tasolla, ei erilliselle kurille ole tarvetta, vaan jaettu yhteisymmärrys vallitsee automaattisesti. Jos puolueen yhtenäisyys vastaavasti tippuu tietyn minirajan alapuolelle, on ryhmäkuria käytännössä mahdotonta ylläpitää. Mikäli puoluekoheesio taso sijoittuu näiden kahden ääripään välille, tarvitaan puoluekuriä takaamaan puolueen yhtenäinen toiminta.

Puolueen äänestäessä pääosin yhtenäisesti valiokunnassa, ei lopputuloksen kannalta ole merkitystä onko vaikuttimena ollut puoluekuri vai puoluekoheesio. Erot näkyvätkin mahdollisesti pöytäkirjoihin pääsemättömänä toimintana päätöksenteossa ennen lopullisen ratkaisun tekemistä. Mikäli puolueen yhtenäisyys rakoilee, mielipiteitä saatetaan esittää laajallakin kirjolla ja jopa vastoin puolueen linjaa. Haastattelujen perusteella tällaiset rakoilut eivät lopullisissa äänestyksissä näy, vaan linjat ”ammutaan suoriksi” (VI, 13). Puoluekuriin avulla lopputuloksesta saadaan puolueen kannan

mukainen ja ulospäin edustajien toiminta näyttää yhtenäiseltä. Vastakkaisessa tilanteessa korkean koheesion vallitessa äänestykset ovat ikään kuin automaattisesti yhtenäisiä, mikä ulospäin saattaa kuitenkin näyttäytyä hyvän ryhmäkurin aikaansaannokselta.

Haastattelujen perusteella koheesion eroja puolueiden sisällä on olemassa, sillä lojaalisuuden hallitusta kohtaan mainittiin vaihtelevan henkilöstä riippuen ja tämän johtavan ajoittain irtiottoihin hallituksen linjasta.

Laverin ja Shepslen (1999, 29) teoretisointia mukaillen, ryhmäkuria ei suuressa valiokunnassa noudateta ainoastaan siksi, että niin pitää tehdä, vaan siksi, että halutaan toimia oman puolueyhmän tapojen mukaan, minkä uskotaan edistävän omia intressejä. Ryhmäkurin taustalla saattaa siis vaikuttaa sosiaalinen ryhmä ja sen luoma yhteinen tavoite. Näin ollen, yhtenäisestä äänestämisestä yksin ei voida päätellä puolueen kurin tai koheesion voimakkuutta.

5.3 Vaikutusvalta suuressa valiokunnassa

5.3.1 Hallitus-oppositio -linja määrää edustajan lähtökohtaisen vaikutusaseman

Lähtökohtainen näkemys opposition asemasta suuressa valiokunnassa oli samankaltainen kaikilla haastatelluilla. Suuren valiokunnan kokouksissa opposition edustaja voi korkeintaan onnistua tekemään pientä hienosäätöä esitykseen, kun hallituspuolueen edustajalla on parhaimmillaan mahdollisuus tuoda suurempikin muutos mukaan päätökseen. Oppositioapuolueiden vähäinen vaikutusvalta perustuu siihen, että päätökset tehdään pitkälti neuvottelemalla hallitusryhmien kesken etukäteen.

Erään useamman kauden suuressa valiokunnassa istuneen haastatellun mukaan opposition rooli on ennen ollut vahvempi, kun konsensukseen on vahvemmin pyritty. Sama edustaja, jolla on kokemusta niin hallituksen kuin oppositionkin riveistä, muistutti kaikkien kuitenkin ymmärtävän, että asetelmien muuttuessa vaalikausittain ei hallituksessa ollessa oppositiota kannata kohdella aivan miten sattuu, sillä se saattaa kostautua roolien muuttuessa.

Vaikka hallitusedustajien näkemyksiä myönnettiin kuunneltavan suuremmalla painolla kuin opposition, suuressa valiokunnassa nähdään oltavan tavanomaista avoimempia

myös opposition suunnalta tuleville ehdotuksille. Kaiken kaikkiaan opposition vaikutusmahdollisuutena nähtiin ennen kaikkea muiden ymmärryksen laajentaminen käsiteltävästä asiasta. Oppositioedustajan on mahdollista saada muut ymmärtämään, että asiaa voi katsoa toiseltakin kantilta. Havainnot ovat hyvin linjassa vähemmistötutkimuksen päälinjojen kanssa.

Oppositiolla voi olla mahdollisuus vaikuttaa, mikäli asioihin suhtaudutaan rakentavasti. Harvemmin nokittelua syntyy poliittisen kannan vuoksi ja järkevät ehdotukset otetaan huomioon puoluetaustasta riippumatta. Eräs hallituspuolueen edustaja myönsi, ettei kompromissi ole kompromissi, jos ainoastaan toinen osapuoli tulee asiassa vastaan. Jos oppositio kuitenkin asettuu ehdoista vastustavalle linjalle, sen ääni tuskin kuuluu. Yhteisen kompromissiin perustuvan näkemyksen etsiminen voi kuitenkin olla mahdollista. Asioissa, joissa eriäviä mielipiteitä ei ole paljon, on oppositionkin helpompi saada näkemyksensä mukaan. Talousasiat ovat kuitenkin oma lukunsa vaikeiden asioiden listalla.

Opposition asemaa parantaa se, että kaikki osapuolet ovat informoituja Suomen tavoitteista, sillä suuressa valiokunnassa jaettava tieto ja ministerien vierailut ovat yhtäläillä tarjolla kaikille jäsenille. Suomen neuvottelupositio käsitellään suuressa valiokunnassa kaikkien läsnä ollessa.

5.3.2 Edustajan muiden ominaisuuksien merkitys valiokunnassa

Kuten edellä on esitetty, haastatteluaineistosta nousi selkeästi esiin se, että edustajat näkevät hallitukseen tai oppositioon kuulumisen olevan määräävin tekijä suuren valiokunnan jäsenten vaikutusmahdollisuuksia mitattaessa. Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja taidoilla koettiin kuitenkin olevan myös asemansa.

Lähes jokainen haastateltu mainitsi, että puhe- ja neuvottelutaidoilla, asiantuntijuudella sekä soveliaalla käyttäytymisellä on suuressa valiokunnassa merkitystä edustajan vaikutusmahdollisuuksia tarkasteltaessa. Kokeneiden poliitikkojen ja eri alojen erikoisosaajien taitoja ei vähätellä ja heitä myös kuunnellaan tarkemmalla korvalla. Koska suuri valiokunta koostuu pääosin kokeneista ja arvostetuista jäsenistä, valiokunnassa onkin tavallista kuunnella ja noteerata toisten sanomiset. Lisäksi johdonmukaisuus ja aktiivisuus itselle tärkeiden asioiden ajamisessa pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna nähtiin vaikutusmahdollisuuksia parantaviksi seikoiksi.

Asiantuntemuksella voi saavuttaa vaikutusvaltaa jopa uutena kansanedustajana. Tärkeäksi mainittiin myös verkostojen luominen, jotta lopullista päätöstä edeltävään asioiden läpikäyntiin on mahdollista päästä osalliseksi. Uutena kansanedustajana ei kannata välttämättä puhua liikaa, vaan mieluummin kerätä vahvat argumentit tiettyyn asiaan ja suostutella näin muutkin näkökannan taakse. Hyvin vastaavasti Mykkäsen tutkimuksessa edustajat huomauttivat, että uudelle kansanedustajalle ei ole hyväksi olla liian innokas tai koittaa olla kaikkien alojen asiantuntija, vaan energia tulisi kohdentaa harkitummin (Mykkänen 2010, 227–228).

Kielteistä suhtautumista jokaiseen asiaan ei nähty hyvänä asiana edustajan vaikutusvallan suhteen. Kielteisten henkilöiden ei odoteta tuovan ratkaisuja pöytään, mikä saattaa johtaa siihen, että muut kuuntelevat tällaisten jäsenten puheenvuoroja jo lähtökohtaisesti hajamielisemmin.

Kaiken kaikkiaan, kuten eräs haastateltu asian ilmaisi, ”jos saat kuulluksi itsesi missä tahansa, niin ihan samat pelisäännöt pelaa siinä, että saa tälläsessä valiokuntatyössä itsensä kuulluksi”, sillä valiokuntaan on sovellettavissa ”normaalit yhteisöllisen ihmiselämän säännöt” (V,20). Samantyyppisiä tuloksia saivat Ahtonen, Keinänen ja Kilpeläinen (2011, 127–128) valiokuntien työskentelyyn ja lainvalmistelutyön laatuun keskittyvässä tutkimuksessaan kysyttyään valiokuntaneuvoksilta ja valiokuntien puheenjohtajilta yksittäisen jäsenen vaikutusmahdollisuuksista. Yksittäisellä jäsenellä nähtiin olevan mahdollisuuksia vaikuttaa, mutta asian esitystavalla sekä jäsenen aktiivisuudella katsottiin olevan merkitystä vaikutuksen tehokkuuteen.

Haastatellut muistuttivat lisäksi siitä, että oman puolue ryhmän valiokuntavastaavan toimi lisää vaikutusvaltaa valiokunnassa, sillä vastaavat kokoavat ryhmänsä näkemyksen ja puhuvat näin laajemmalla kuin vain omalla mandaatillaan. Ylipäänsä sijoituksella oman ryhmän hierarkiassa on merkitystä jäsenen vaikutusvaltaan.

Edellä esitettyjen haastatteluissa ilmenneiden seikkojen perusteella vaikuttaa suuressa valiokunnassa vallitsevan tietty normien ja perinteiden kokoelma. Suuressa valiokunnassa tulee käyttäytyä odotetusti tullakseen aidosti hyväksytyksi jäseneksi. Tietoa, kokemusta ja korkeampaa asemaa tulee kunnioittaa, eikä turhan puhumista tai negatiivisuutta katsota hyvällä. Jäsenen odotetaan toimivan ryhmän sääntöjen mukaan päästäkseen peliin osalliseksi.

5.3.3 Jaostot vaikuttamisen areenoina

Suuressa valiokunnassa toimii kymmenhenkinen työjaosto, jonka lisäksi meneillään olevalla kaudella valiokuntaan on perustettu myös kaikille avoin EMU-jaosto. Ensi kuulemalta jaostot näyttäytyvät ulkopuoliselle yhä näkymättömämpiin hautautuvaksi päätöksenteon paikaksi, mutta haastatellut kertoivat hyvin yhteneväisesti työjaoston toiminnan olevan pääosin valmistelua, eikä varsinaisesti päätöksiin vaikuttamista. Työvaliokunta on lisäksi kaikille halukkaille avoin. Työjaostossa valmistellaan suuren valiokunnan käsittelyyn tulevia esityksiä, mutta myös kartoitetaan osapuolten näkemyksiä. Tällä voidaan jossain määrin ennakoida käyttäytymistä varsinaisessa valiokunnan käsittelyssä. EMU-jaostossa puolestaan syvennyttään vaikeisiin talousasioihin ja haastateltujen mukaan katsotaan talous- ja rahaliiton kehitystä pidemmällä tähtäimellä. EMU-jaostossa myös vierailee paljon korkeantason vierailijoita.

Jaostoissa edustaja saa hyödyllistä informaatiota, mutta vaikuttamisen kannalta ”se ei kovin pitkälle kansanedustajaa auta” yksistään (IV, 19). Eräs haastateltu kuitenkin huomautti, että ”jos haluaa vaikuttaa täydellä painolla, niin ainahan pitää olla siellä missä valmistellaan asioita” (V, 19). Työjaostoon osallistuvilla on siis valmisteluvaihe. Lähinnä tämä koskeen heidän mukaansa kuitenkin näkökulmien tuomista esityksen lähestymistapaan, ei konkreettisia muutoksia. Valmisteluvaiheessa mahdollisuus vaikuttamiseen on silti suurempi kuin päätöksen käsittelyn loppuvaiheessa, jolloin voi lähinnä ”laittaa pisteen pilkun paikalle” (V, 19).

Järjestelmään suhteutettuna haastatellut kokevat, että työjaoston, EMU-jaoston ja esimerkiksi europarlamentaarikkojen tapaamisten tehtävänä on varmistaa, ettei kukaan jäisi informaatiosta paitsi. Vaikuttamisen kannalta työjaosto on enemmän myönteinen kuin kielteinen asia edustajalle, koska siellä kuunnellaan kaikkien sanomisia, vaikka ratkaisevassa asemassa se ei kokonaisuuden kannalta ole.

Hallituspuolueiden edustajien etuna haastattelujen mukaan on se, että vaikka olisi ainoana pienen puolueensa edustajana estynyt pääsemään työjaostoon, kiistanalaisissa asioissa hallituskumppaneiden mielipiteet kuitenkin selvitetään, eikä mikään tärkeä mene näin ollen ohi ja pääsee sanomaan sanottavansa.

Kaiken kaikkiaan työjaoston ei sanota olevan oleellinen tai varsinaisesti edes kovin tärkeä päätöksenteon kannalta, mutta sen olemassaolo ja siellä toimiminen nähdään silti tärkeäksi.

5.3.4 Varhaisen vaikuttamisen suosiminen

Kysyttäessä parasta paikkaa tai hetkeä vaikuttaa suuressa valiokunnassa käsiteltäviin kysymyksiin, olivat haastatellut yksimielisiä siitä, että varsinainen vaikutustyö tuli olla hoidettuna jo ennen asian saapumista suuren valiokunnan käsittelyyn.

Valtaosan mielestä esitykseen on paras vaikuttaa erikoisvaliokunnassa, jossa se valmistellaan ennen suureen valiokuntaan saapumista. Toisaalta, mitä aikaisemmin, sen parempi; oman ryhmän kantaan voi olla mahdollista vaikuttaa puolueen työryhmissä prosessin ollessa vielä alussa kun puolueyhymien välisiä keskustelujakaan ei olla vielä käyty. Jos koettaa lähteä vaikuttamaan viime tipassa, saattaa se aiheuttaa ärtymystä muissa ja olla jopa haitallista edustajan kannalta.

Huolimatta varhaisen vaikuttamisen suosimisesta, haastatellut mainitsivat, että ministerin keskustelu suuren valiokunnan kanssa ennen Brysseliin matkaamista on oleellinen ja voi vielä vaikuttaa tämän toimintaan EU:ssa. Ministerin ollessa suuren valiokunnan ohjeistettavana on mahdollista vähintäänkin muistuttaa tätä esityksen tärkeistä kohdista. Ministeri saattaa jopa ottaa huomioon hyvänä ja oleellisena pointtina suuressa valiokunnassa esiin tulevan asian, vaikka se varsinaisesta esityksestä puuttuisikin.

Varhainen vaikuttaminen korostaa sitä, että suuressa valiokunnassa päätöksenteko painottuu enemmistön kannan toteuttamiseen.

5.4 Ryhmädynamiikka ja konsensus puoluedemokratian vastavoimana

5.4.1 Suuri valiokunta ryhmänä

Henkeä valiokunnassa kuvattiin demokraattiseksi. Puheenjohtajan kerrottiin olevan keskusteleva ja hänen sanottiin arvostavan kaikkia antamalla puheenvuoroja jokaiselle.

Eräs haastateltu kertoi eduskunnassa ja valiokunnissa lähes kaikkien olevan kavereita keskenään, mikä hänen mukaansa on huomattava ero kunnallispolitiikkaan vertailtaessa. Kaikille on selvää, että salissa jokaisella on oma roolinsa, mutta ”kahvilassa mennään

samaan pöytään ja naureskellaan ja pottuillaan siitä mitä toinen on sanonut tai jättänyt sanomatta” (V, 15). Kommentin kärjistetystä luonteesta huolimatta, korostaa se edustajien käsitystä itsestään nimenomaan ammattipoliitikkoina, joille tiettyjen kantojen ajaminen on nimenomaan työntekoa ja vastapuolien välille syntyvä kitka lähinnä välttämätön sivutuote. Asioista ei haluta olla eri mieltä vain eri mieltä olemisen vuoksi, vaan kuten eräs haasteltavista asian kiteytti, ”asiat on riidelly, ei ihmiset” (I, 13).

Eräs tuoreempi kansanedustaja kertoi kokeneensa avuliaisuuden ilmapiirin helpottaneen suuressa valiokunnassa työskentelyä. Kokeneempi edustaja oli jopa luvannut pitää kahdelle uudelle jäsenelle tukiopetusta, vaikka kaikki kolme olivat eri puolueista. Ensikertalaisen mukaan tämä kuvaa suuren valiokunnan henkeä hyvin. Vaikka hallitus–oppositio -jako valiokunnassa näkyikin, neuvon kysyminen koettiin mahdolliseksi.

Suuren valiokunnan ryhmädynamiikasta puhuttaessa, eivät haastatellut varsinaisesti korostaneet valiokunnan yhtenäisyyttä, mutta toisaalta huonosta ilmapiiristä ei myöskään mainittu. Varsinaisesti tiivistä yhteisöä suuressa valiokunnassa ei koettu syntyneen, mutta luottamuksen ilmapiirin siellä kerrottiin vallitsevan, minkä vuoksi kaikki voivat puhua vapaasti.

Jäsenien, eikä kenenkään muun, koettiin nimenomaan muodostavan suuren valiokunnan ja näin tietynlaista yhteisöllisyyttä nähtiin toisaalta löytyvän. Useammat mainitsivat haastattelussa myös erilaiset valiokuntamatkat, jotka koettiin tärkeiksi ryhmän yhteistyöskentelyn kannalta. Kaiken kaikkiaan, yhteentoimimisen valiokunnissa ylipäättäänkin nähtiin olevan pitkälti riippuvainen henkilökemioista sekä puheenjohtajan ominaisuuksista ja johtamistyylistä. Yhden uuden ison ja verrattain kokemattoman puolueen eduskuntaan ilmestymisen koettiin kuitenkin muokanneen käytänteitä jonkin verran myös suuressa valiokunnassa. Myös talouskriisi on sekoittanut pakkaa ja totuttuja kuvioita.

5.4.2 Konsensuspäätökset valiokunnan vahvuuden osoituksena

Suurta valiokuntaa on joissain puheissa luonnehdittu konsensushakuiseksi (esim. Raunio 2014, 230), ainakin verrattaessa eripuraisempiin erikoisvaliokuntiin. Tästä kysyttäessä, eräs haastatelluista totesi yksimielisyyteen pyrkimisen aikaisemmin ehkä olleen vahvempia ja tämän taustalla todennäköisesti olleen sen, että pienenä maana

Suomen uskottiin tarvitsevan mahdollisimman yhtenäistä kansallista linjaa, jotta vaikutusvalta unionissa olisi mahdollisimman suuri.

Huomionarvoista on se, että ennen nykyistä kautta, suuren valiokunnan johdossa on aina EU-jäsenyyden aikana ollut oppositiopuolueen edustaja puheenjohtajana. Tämä on mahdollisesti vaikuttanut voimakkaastikin pyrkimykseen löytää päätöksissä konsensus yli hallitus–oppositio -jaon. Tällä kaudella puheenjohtaja on ensimmäistä kertaa ollut hallituspuolueesta, minkä vuoksi lähtökohdat vastaavanlaiselle konsensushakuiselle ilmapiirille eivät välttämättä ole yhtä herkästi löydettävissä kuin aikaisemmin.

Haastateltavien mukaan, aikaisempaan verrattaessa tilannetta on myös muuttanut EU-kriittinen perussuomalaisten puolue, joka erään haastatellun mukaan merkkauttaa herkästi oman kriittisen mielipiteensä. Tämä on vaikuttanut myös toiseen oppositiopuolueeseen keskustaan ja sen kasvaneeseen tarpeeseen tuoda myös linjansa hanakammin esille.

Mitä tulee suuren valiokunnan konsensushakuisuuteen verrattaessa sitä erikoisvaliokuntiin, olivat haastatellut sitä mieltä, että suuressa valiokunnassa pyrkimys yksimielisyyteen ei ole ainakaan vahvempi kuin erikoisvaliokunnilla. Erityisesti talouskriisin mukanaan tuomat vaikeat asiat ovat korostaneen osapuolten välisiä rajoja ja kynnys äänestytään päätöksistä on madaltunut. Vaikka Verban (1961, 27–28) mukaan tärkeäksi koetussa ryhmässä ylimääräisiä konflikteja ja esimerkiksi juuri äänestämistä pyritään välttämään, ei johtopäätös suuren valiokunnan tapauksessa välttämättä ole näin mustavalkoinen. Haastatteluissa kävi ilmi, että vaikka äänestyksiä onkin enenevissä määrin, ei sitä silti pidetä vain huonona trendinä. Päätöstä voidaan pitää konsensuksessa tehtynä, vaikka se olisikin ratkaistu äänestyksellä. Äänestystuloksethan ovat ulkopuolisillekin luettavissa pöytäkirjoista, joten sitä kautta esimerkiksi oppositiopuolueet voivat näyttää äänestäjilleen olleensa hallituspuolueiden kanssa erimielisiä, vaikka esitystä oltaisi todellisuudessa valmisteltu yhteisymmärryksessä.

Verrattuna erikoisvaliokuntiin, suuri valiokunta on jäsenmäärältään selvästi suurempi, jolloin alle kahdenkymmenen henkilön valiokunnissa tilanteet, joissa ratkaisuja tosissaan punnitaan yhdessä, ovat haastateltujen mukaan todennäköisempiä kuin suuressa valiokunnassa.

Suljettujen ovien takana toimimisella on haastattelujen perusteella vaikutus tapaan, jolla edustajat toimivat suuressa valiokunnassa. Kun valiokunnassa ei tarvitse puhua medialle, vaan nimenomaan kanssajäsenille, voivat kaikki aidosti pohdiskella asioita ja esittää näkemyksiään. Suljetut ovet synnyttävät luottamuksellisuuden ilmapiirin, jonka vuoksi asioista voidaan puhua ilman esittämistä. Tällöin edustajat voivat ikään kuin riisua roolinsa. Muutama haasteltava mainitsi erikseen, että suljettujen ovien takana voidaan aidosti lähteä pohtimaan ja hakemaan yhteistä hyvää, Suomen kannalta hyvää ratkaisua. Samaan tulokseen on tullut muiden muassa David Stasavage (2007), jonka mukaan päätöksenteon läpinäkyvyyden tärkeydestä huolimatta, on julkisuudelta piilossa tehtävillä päätöksillä etunsa. Suljetussa päätöksenteossa toimijoiden asiantuntijatieto tulee paremmin huomioiduksi ja päätöksenteko noudattelee julkista päätöksentekoa todennäköisemmin deliberatiivisuuden ihanteita.

Aihealueista vaikeimmaksi jokainen haastateltavista mainitsi finanssikriisiin liittyvät asiat. Heidän mielestään poliittisesti vähämerkityksellisemmissä asioissa on helpompi tulla vastaan kuin isommissa ja tärkeämmissä. Eräs haastatelluista näki asian niin, että suuri valiokunta pyrkii yksimielisyyteen muissa paitsi finanssikriisiin liittyvissä kysymyksissä. Talouskriisiin liittyen erimielisyys on suljetuista ovista huolimatta suuressa valiokunnassa samanlaista kuin täysistunnossa.

Ne, jotka kokivat konsensushakuisuutta olevan, näkivät pyrkimysten taustalla ajatuksen Suomen edun ajamisesta; vaikka ihmiset katsovat asioita eri kanteilta, perimmäinen pyrkimys kaikilla on kuitenkin suomalaisen edun turvaaminen.

Yksimielisyyden koettiin myös antavan ministereille vahvemman signaalin asian eteenpäin viemiseksi. Erään haastatellun oppositiojäsenen mukaan tilanne on edelleen se, että hallituspuolueet haluavat yhteistä näkemystä, sillä yhteisenä rintamana esitetyn päätöksen uskotaan olevan vahvempi viesti EU:ssa. Sama haastateltu totesi eriävilläkin mielipiteillä olevan kuitenkin merkityksensä, sillä niiden myötä ministeri tietää olla tarkempi unionitasolla kyseisessä päätöksessä toimiessaan.

Eräs hallituspuolueen edustaja oli sitä mieltä, että vastakkainasettelua ei suuressa valiokunnassa ole, vaan tilanne on ”Suomi vastaan muut maat” (V, 11). Tosin erilaisia näkemyksiä saattaa esimerkiksi eurokriisitiukkuudessa ja -toimenpiteissä hänen mukaansa olla, mutta kyse on tällöin aste-eroista. Tämä kärkevä näkemys erosi suuresti

muiden haastateltujen edustajien mielipiteistä ja onkin ehkä tulkittavissa esimerkkinä tyypillisestä politiikan puheesta.

Kysyttäessä onko konsensuspäätösten taustalla koskaan havaittavissa lehmäkauppa-tyyppistä ajattelua, eivät haastateltavat pääosin kokeneet sellaista havainneensa. Erään edustajan mukaan lehmäkauppa-tyyppistä ajattelua saattaa esiintyä, mutta lähinnä se tarkoittaa, että jokin asia jää hampaankoloon ja vaivaamaan, ja joskus myöhemmin se nousee edustajalla itsellään uudelleen pintaan.

Toinenkin edustaja oli samoilla linjoilla. Hänen mukaansa lehmäkauppojen tekemistä ei esiinny, mutta jonkinlaista pitkää muistia ihmisillä saattaa olla siten, että esimerkiksi joustavuus on jossain määrin vastavuoroista. Kaikki tällainen tapahtuu kuitenkin normaalin ihmisten välisen kanssakäymisen puitteissa vuorovaikutustilanteissa, eikä niinkään lehmäkauppa-ajatuksella. Puhdasta instrumentaalista rationaalisuutta (esim. Lewis 2005) ei lehmäkauppojen kautta haeta. Toiminnalla on tietysti merkitystä pitkällä tähtäimellä; jos oppositio on tosissaan ollut halukas löytämään yhteisen kannan, saattavat seuraavalla kaudella roolien vaihtuessa oppositiossa silloin istuvat muistaa tämän ja välttää itsekin tiukan oppositiopolitiikan tekemistä. Mahdollinen vastavuoroisuus nähtiinkin lähinnä myönteisen toiminnan kautta niin sanotusti velkaa olemisen sijaan. Eräs haastateltu opposition edustaja tosin epäili, että lehmäkauppa-ajattelua voisi esiintyä enemmän hallituspuolueiden sisällä kuin hallituksen ja opposition välillä.

Finanssikriisi tuli useissa haastatteluissa esiin konsensuksesta puhuttaessa. Puheenjohtajan kannasta huolimatta osan mielestä suuressa valiokunnassa on aina pyritty löytämään yksi yhteinen Suomen kanta asioihin. Tuki hallitukselle neuvotteluihin EU-tasolla on näin vahvempi. Suuressa valiokunnassa on paljon ministeritaustaisia, jotka ymmärtävät tuen tärkeyden ja myös opposition nähdään käsittävän tilanteen. Eurokriisiin liittyvissä asioissa tämä ei kuitenkaan päde, eikä yhteistä säveltä edes pyritä siihen liittyvissä asioissa löytämään, sillä se tiedetään mahdottomaksi.

Arvomaailmaan liittyviä asioita ei myöskään nähty järkeväksi koettaa sovittaa yhteen. Tämä havainto menee yksiin kansanedustajien päätöksenteon hyväksyttyyn käytäntöön niin sanottujen omantunnonasioiden suhteen. Tällaisten lähinnä uskonnollis-eettisten

kysymysten suhteen, on edustajilta usein sallittu poikkeaminen yhteisestä linjasta. (Esim. Vainio 2007, 167–168.)

Toisaalta, kuten eräs haastatelluista asian esitti, ”jokainen lähtökohtaisesti pyrkii niinkun omasta mielestään Suomen parhaaseen ja yhteiseen etuun”. Toinen asia sitten on, ”mikä se Suomen paras kenenkään mielestä on.” (VI, 15.)

Eräs haastateltu sanoi hallitus–oppositio -asetelman lähtökohtaisuuden jopa välillä ärsyttävän, sillä asioita tosiaan pitäisi katsoa niin, että ne aidosti olisivat hyviä kaikkien kannalta.

Eräänä näkökulmana nähtiin lisäksi se, että kaikissa asioissa ei välttämättä edes pitäisi pyrkiä konsensukseen, sillä erilaisten näkemysten esilletuominen saattaisi parantaa kansalaisten ymmärrystä asioista sekä puolueiden eroista. Yksi haastateltu puolestaan kommentoi, että idealistisimmillaan päätöksenteossa toki laitettaisiin argumentit vastakkain ja paras voittais, mutta todellisuudessa asia ei ole aina näin valiokuntatyön ollessa kuitenkin inhimillistä toimintaa.

Empiirisesti havaitun konsensushakuisuuden sekä konsensusteorioiden toisiinsa peilaamisen lähtökohtainen hankaluus piilee siinä, että konsensuksen määritelmät tuntuvat eroavan näissä kahdessa kontekstissa. Teoreettisesti konsensuksella aikaisemmin esitetyn mukaisesti tarkoitetaan yksimielisyyttä ja yhteisymmärrystä, eli konsensuspäätöksiä tehtäessä kaikki osapuolet ovat yksimielisiä lopputuloksesta. Haastattelujen perusteella suuressa valiokunnassa konsensusta ei kuitenkaan käsitetä aivan näin tiukasti. Konsensuksessa tehty päätös ei välttämättä tarkoita, että kaikki olisivat vilpittömästi tehdyn päätöksen takana, vaan enemmän ja vähemmän yhteisesti on päädytty siihen, että tehty ratkaisu on se mihin senhetkiselällä yhteispelillä voidaan päästä. Voi olla, että esimerkiksi toisen oppositiopuolueen saaminen mukaan esitetylle kannalle tekee lopputuloksesta niin sanotun konsensuspäätöksen, vaikka toinen oppositiopuolue olisikin sitä vastustanut. Tämänäyttöinen tilanne voisi tulla kysymykseen ainakin perussuomalaisten asettuessa vastustavalle kannalle; perussuomalaisia pidetään suuressa valiokunnassa jossain määrin vastahankana muita selkeämmän EU-kriittisyyden vuoksi, jolloin heidän ei alunperinkään odoteta asettuvan ehdotuksen kannalle ja yhteisen päätöksen saamiseksi katsotaan riittävän vain Keskustan mukana oleminen.

5.4.3 Epäformaalit tavat sosialisointia todisteina

Lewis (2005) lähti EU-virkamiesten sosialisointia käsittelevässä tutkimuksessaan liikkeelle kahdesta näkökulmasta tulkita päätöksentekoa. Hän tulee siihen lopputulokseen, näennäisesti vastakkaiset konstruktivinen ja rationaalinen tulkinta täydentävät toisiaan sen sijaan, että sulkevat toisensa pois.

Sovellettaessa Lewisin päämäärähaakuista rationaalisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta huomioivaa konstruktivismia suuren valiokunnan kontekstiin antaa molempia näkökulmia samaan aikaan hyödyntävä lähestymistapa tilaa tulkinnalle.

Toisaalta on selvää, että vallan suhteellisella määrällä ja formaaleilla päätöksentekosäännöillä on sijansa suuressa valiokunnassa. Puhtaan rationaalisessa toiminnassa keskitytään kuitenkin ainoastaan päämäärien saavuttamiseen, oman edun maksimoinnin ollessa päämäärien saavuttamisen motivaationa.

Suuressa valiokunnassa päätökset perustuvat pitkälti hallituspuolueiden sopimiin tavoitteisiin, mutta kaikki toiminta ei kuitenkaan vaikuta absoluuttisesti tähtäävän tähän. Mukana näyttäisi olevan myös toiminnan tarkoituksenmukaisuuden pohdintaa. Useampikin haastateltava mainitsi, että suuressa valiokunnassa toimiessa on muistettava, että puolueiden roolit tulevat ennemmin tai myöhemmin kääntymään pääläelle, minkä vuoksi on tärkeää pitää toiminta järkevänä ja ääripäihin menemättömänä huolimatta selkeästä yli- tai alivoimasta. Jäsenet myös mitä ilmeisimmin kannattavat päätöksiä usein sen vuoksi, että ne ovat oman puolueen tai hallituskoalition kantoja. Vaikka oltaisi henkilökohtaisesti samaa mieltä asiasta, on motiivina usein myös tuen osoittaminen omalle ryhmitykselle.

Suuressa valiokunnassa näyttäisi COREPER:n lailla olevan epäformaaleja toimintaan vaikuttavia normeja. Haastatteluissa mainittiin useampaan otteeseen suuressa valiokunnassa vallitsevan luottamuksen ilmapiiri, joka mahdollistaa puhumisen suoraan ilman pelkkänä puolueen megafonina toimimista. Lisäksi suuressa valiokunnassa halutaan jäsenten olevan kykeneväisiä päätöksentekoon riittävien tietojen ja taitojen avulla. Informatiivisen EMU-jaoston sekä avun pyytämisen ja antamisen mahdollisuudet kertovat pyrkimyksestä mahdollistaa kunnollinen päätöksenteko kaikille jäsenille. Suuressa valiokunnassa ei edellisissä osioissa keskustellun mukaan ehkä ole löydettävissä täydellistä konsensukseen pyrkimistä, mutta yleinen ajatus

konsensuaalisesta hengestä valiokunnassa näyttäisi löytyvän. Jos ja kun valiokunnassa ollaan erimielisiä, johtuu se erilaisista näkökulmista asiaan, ei siitä, että haluttaisiin lähtökohtaisesti vain olla vastapuolen kanssa toista mieltä. Lisäksi suuressa valiokunnassa annetaan arvoa hyvälle ja perustellulle argumentoinnille, vaikkei se Lewisin havaintojen lailla suuressa valiokunnassa olekaan enemmistön valtaa ylittävä vähemmistön voimakeino. Argumentoinnilla on kuitenkin merkityksensä ja erityisesti opposition rooliksi nähdään vaihtoehtojen skaalan laajentaminen.

Kaiken kaikkiaan suuren valiokunnan toiminnassa näyttäisi COREPER:n lailla olevan niin rationaalista kuin konstruktivistakin logiikkaa.

Sosialisaation merkkejä on suuressa valiokunnassa myös nähtävissä. Levine ja Moreland (1994, 319) mainitsevat oleellisena jäsenten sosiaalistumisen osana ryhmän kulttuurin sisäistämisen. Haastatteluissa kysyttiin erikseen kokevatko jäsenet suurella valiokunnalla olevan omanlainen kulttuurinsa. Tähän jäsenillä oli vaikeuksia vastata, mutta muiden vastausten yhteydessä esiin tuli erilaisia valiokunnan vakiintunutta kulttuuria kuvaavia seikkoja, joista useita on edellisissä osioissa jo mainittukin. Kokemusta ja eksperttiyttä tulee esimerkiksi arvostaa ja argumentoinnin määrän sijaan tulee panostaa sen laatuun. Suuren valiokunnan ja poliittisen järjestelmän hienoutta tulee myös kunnioittaa ja oman toiminnan tulee näin ollen olla ympäristöön sopivaa.

Ryhmäsosialisaation merkkien havaitseminen ei kuitenkaan suoraan osoita, että ilmiöllä olisi vaikutusta varsinaiseen päätöksentekoon. Ministerineuvoston valiokuntien toimintaa tutkittuaan Höge (2007, 321) havaitsi, ettei toimijoiden mahdollinen sosiaalistuminen EU-valiokuntiin johda konsensuaalisen neuvottelu- ja päätöksentekokulttuuriin. Sama näyttäisi olevan jossain määrin totta myös suuressa valiokunnassa.

6 PÄÄTELMÄT

Tämän tutkimuksen päämääränä on ollut selvittää, kuinka vahvasti hallituksen ja opposition vastakkainasettelu heijastuu suuren valiokunnan toimintaa EU-asioiden käsittelyssä ja mitä muita mahdollisia toimintaan vaikuttavia seikkoja on havaittavissa.

Tutkimusongelman kuvaamisen ja hypoteesien esittämisen jälkeen tutkimuksessa siirryttiin teoreettisen viitekehyksen hahmotteluun. Teoreettiset näkökulmat jaettiin toisaalta politiikan tutkimukseen nojaaviin teoretisointeihin poliittisen parlamentin puoluekorosteisuudesta sekä toisaalta sosiologisia ja psykologisia аспекteja painottaviin teorioihin. Tutkimuksen teoreettisen ajatuspohjan ja sen keskeisempien elementtien hahmotuttua esiteltiin ja perusteltiin aineiston keruutapa sekä analysointimetodi. Tämän jälkeen siirryttiin varsinaiseen analyysiin esitellen haastatteluaineistoista nousseita empiirisiä havaintoja ja peilaten näitä havaintoja teoreettisen viitekehykseen.

Suuren valiokunnan tarkastelu puoluedemokratian näkökulmasta haastatteluaineiston avulla osoittaa hallituksen ja opposition välisen kuilun olevan vahvin jäsenten toimintaan vaikuttava tekijä suuressa valiokunnassa. Ryhmäkuri on pääosin tärkein edustajien käyttäytymistä suuntaava ohjenuora. Suuresta valiokunnasta ei ole muotoutunut hallituksen vastavoimaa, vaan puolueet hallitsevat tilannetta vaalien kautta selvitettyjen keskinäisten voimasuhteiden mukaisesti. Korostuneen hallitus–oppositio – jaon voidaan ymmärtää yleisemminkin heikentävän valiokuntien merkitystä (Mattila 2014, 131).

Opposition määrällisen vähemmistöaseman lisäksi sen heikkoutena on ideologinen hajanaisuus. Poliittisilta näkemyksiltään erilaiset oppositiopuolueet eivät ole kykeneväisiä muodostamaan vahvaa ja pysyvää yhteistä rintamaa, eikä niillä ole käytettävissään yhtä laajaa taustakoneistoa kuin hallituspuolueilla. Suuressa valiokunnassa opposition asemaa heikentää myös vaitiolosäännön käyttö, jolloin säännön alle määrätystä kysymyksestä ei ole mahdollista herättää julkista kriittistä keskustelua.

Puolueen linjojen tiukka noudattaminen ei kuitenkaan kuvaa suuren valiokunnan luonnetta ja päätöksentekokulttuuria aukottomasti. Sosiaalisten yksilöiden toimiminen ryhmässä pakottaa huomioimaan myös inhimillisen käyttäytymisen mukanaan tuoman näkökulman. Suuressa valiokunnassa voidaan havaita merkkejä yhteisten epäformaalien

käytäntöjen ja tietynasteisen ryhmäkulttuurin olemassaolosta sekä luottamuksen tuomasta koheesiosta ja jopa konsensushenkisestä päätöksenteosta, jotka lieventävät puoluedemokratian luoman ryhmäkurin vaikutuksia. Lisäksi suuressa valiokunnassa ei suosita liikaa vastakkainasettelua siitä syystä, että puolueiden sijoittuminen hallituksen tai opposition puolelle vaihtelee vaalikausittain. Omaa tulevaa asemaa ei haluta vaikeuttaa käyttäytymällä liian jyrkästi vastapuolta kohtaan.

Hypoteeseissa esitettiin, että mikäli suuri valiokunta osoittautuu tärkeäksi jäsenille, voi se joko korostaa puoluedemokratian periaatteita tai mahdollistaa ryhmädynamiikasta kumpuavaa konsensuaalista toimintaa esimerkiksi Verban (1961, 27–28) teoretisoinnin mukaisesti. On tärkeä huomata, että puolueuskollisuus ja valiokuntauskollisuus eivät automaattisesti ole toisensa poissulkevia. Jäsenet voivat erilaisin painotuksin olla uskollisia niin valiokuntaa kuin puoluettaankin kohtaan ja identifioitua molempiin samanaikaisesti. (Arter 2003, 85.) Edustajat ovat useampien osin päällekkäisten ryhmien jäseniä, joiden keskinäinen tärkeysjärjestys on viime kädessä jokaisen itse luotava. Puolueensa kautta valituksi tullessa on edustajan luonnollista sijoittaa puolueen linja muiden vaikuttimien edelle, mutta haastattelujen perusteella ei vaikuta mahdottomalta, etteikö tuota järjestystä olisi mahdollista sovittaa kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi.

Ryhmien tutkimuksessa on havaittu ryhmien tekevän äärimmäisempiä päätöksiä kuin mitä niiden jäsenet yksin tekisivät (esim. Clark 1994, 47). Toisin sanoen, ryhmässä toimiessaan yksilöiden mielipide tai toiminta muuttuu. Muutoksen aiheuttavaa vaikutusta on teoretisoitu laajalti, mutta Kaplan (1987) esittää, että parhaiten erilaisiin tilanteisiin on sovellettavissa kaksi teoriaa, normatiivinen ja informatiivinen vaikutus.

Normatiivisen vaikutuksen taustalla oleva motiivi on halussa maksimoida sosiaaliset palkkiot, kuten hyväksyntä ja status (Kaplan 1987, 191). Se on seurausta altistumisesta muiden valintapreferensseille ja myöhemmälle mukautumiselle näihin preferensseihin suoraan tai epäsuorasti sisältyviin normeihin (Kaplan 1987, 190). Sijoittaessaan näkemyksensä yksiin muiden raportoitujen äärimmäisten ja normatiivisesti preferoitujen näkemysten kanssa, yksilö asettaa päätöksensä parhaaseen valoon. On huomattava, että normit voivat viitata joko keskusteluryhmään tai ulkoiseen referenssiryhmään, tai molempiin. Yksilö varmistaa omien valintojensa oikeellisuuden järjestämällä ne yhdenmukaisiksi muiden valintojen kanssa. (Kaplan 1987, 191.)

Informatiivisessa vaikutuksessa mielipiteen muutos perustuu uuteen tietoon. Se syntyy relevanttien argumenttien tai keskustelukumppaneiden välillä jaettujen asioiden tai ongelmien (*issues*) tuloksena. (Kaplan 1987, 190.) Jos mielipide muuttuu, on syynä uusi informaatio, jonka yksilö on saanut keskustelun aikana. Tämä informaatio voi olla tarjottu voimakkaasti suostuttelevan argumentoinnin avulla tai se voi olla peräisin passiivisesta informaation jakamisesta. Paradoksi syntyy siinä, kuinka muutosta voi syntyä, jos ryhmä jakaa faktoja, jotka ovat olleet ennenkin tarjolla tai ovat yhtä äärimmäisiä kuin ne, joita yksilö on jo käyttänyt mielipiteensä muodostamiseen. Yksilöiden on osoitettu kääntyvät äärimmäisempään suuntaan silloinkin kun kaikki ryhmän jäsenet jakavat saman äärimmäisyyden tason ennen keskusteluja, mikä onkin polarisaatio-ilmiön ydin. Paradoksiksi muodostuu se, että jos uudet faktat eivät ole edellisiä äärimmäisempiä, kuinka yksilöiden mielipiteet voivat enää muuttua. Kaplan on ratkaissut tämän erottamalla yksittäisen informaation skaala-arvon sekä painoarvon, jolloin informaation merkitys voidaan pisteyttää ja näin järjestää suhteessa muuhun tietoon. (Kaplan 1987, 191.)

Nämä kaksi mallia eroavat merkittävästi siinä, minkälaista vaikutuksen mekaniikkaa ne ehdottavat, minkälaisen keskustelun aspektin ne näkevät ratkaisevaksi sekä minkälaisia perusoletuksia niillä on ihmisluonnon suhteen (Kaplan 1987, 190).

Normatiivinen vaikutus ja informatiivinen vaikutus yksilön mielipiteen muutokselle eivät välttämättä ole toisensa poissulkevia. Kaplan esittää (1987, 196), että niiden toteutumiseen vaikuttaa kulloisenkin tilanteen luonne. Esimerkiksi julkisessa mielipiteenmuodostuksen tilanteessa yksilön päätöksentekoon vaikuttavat pääosin normatiiviset seikat, kun taas informatiivinen vaikutus näkyy yksityisemmässä kontekstissa (Kaplan 1987, 204). Tästä voisi päätellä julkisuudelta piilossa olevassa valiokunnassa informatiivisen vaikutuksen olevan normatiivista voimakkaampi, mikä ei kuitenkaan näytä valtaosin pitävän paikkansa. Poliitiikan konteksti mutkistaa tilannetta jälleen kerran.

Suuren valiokuntaan sovellettuna on tulkittava mahdollisen normatiivisen vaikutuksen lähteenä olevan yksilön ulkoinen referenssiryhmä eli valiokunnan jäsenen puolue. Edustaja pyrkii sovittamaan toimintansa pitkälti puoluehän normien mukaiseksi saadakseen toimilleen puolueensa hyväksynnän. Suljettujen ovien takana toimiva suuri valiokunta mahdollistaa myös informatiivisen vaikutuksen jäsenten mielipiteisiin, joihin

ei päädytä ainoastaan sokeasti oman puolueen kantoja toistamalla, vaan myös tilanteessa saatava informaatio vaikuttaa mielipiteen suuntaan.

Ryhmäkurin suhteen on hyvä ottaa huomioon myös sen merkitys äänestäjän näkökulmasta. Suomalaisessa vaalijärjestelmässä eduskuntavaaleissa äänestetään henkilöä, mutta ääni annetaan samalla myös ehdokkaan puolueelle. Vaikka äänestetty ehdokas ei tulisi valituksi, on ääni kuitenkin kasvattanut puolueen äänisaalista. Äänestäjät antavat näin ollen luottamuksensa ehdokkaan lisäksi puolueelle ja sen edustamalle linjalle. Ryhmäkuria noudattamalla edustajat toimivat puolueen linjan mukaisesti ja äänestäjä saa vastinetta antamalleen äänelle, vaikkei ehdokasta olisikaan valittu eduskuntaan tai vaikka päätöksiä tehdään myös muissa kuin ehdokkaan valiokunnissa.

Kaiken kaikkiaan eduskunnassa elää selkeästi vahvana kansanvallan periaatteiden edistämisen ihanne. Edustajat eivät pyri vastakkainasetteluun vain sen vuoksi, että oma puoli erottuisi selvimmin ja hallituspuolueet pääsisivät korostamaan omaa valta-asemaansa. Vaikuttimena tuntuu enemmänkin olevan legitimitietin luominen päätöksille ja koko järjestelmälle, jossa halutaan osoittaa vaihtoehtoja esitettävän monipuolisesti ja lopullisia ratkaisuja etsittävän harkitusti sekä avoimin mielin. Toisaalta vastakkainasettelun korostuminen saattaa kansalaisten silmissä näyttää päinvastaiselta hallituksen suvereenisuuden enemmän vähentäessä vaihtoehtoja.

Demokratian ihanteiden täyttämiseen pyrkiessään suuren valiokunnan jäsenet sosiaalistuvatkin ehkä suuren valiokunnan rajattua viitekehystä laajemmin eduskuntaan ja sen tapoihin, käytänteisiin ja kulttuuriin, joiden osa myös suuri valiokunta on.

Konsensus puolestaan ei välttämättä niinkään perustu ryhmädynamiikkaan suuren valiokunnan sisällä, vaan ajatukseen siitä, että suuri valiokunta on ”eduskunta pienoiskoossa”. Tällöin konsensushengessä tehdyt yhteiset päätökset ovat legitiimimpiä demokratian kannalta suuren valiokunnan edustaessa poliittisen järjestelmämme yhtä tärkeintä instituutiota.

Tutkimuksen tulokset vaikuttavat jossain määrin ristiriitaisilta, mutta todellisuudessa tilanne tulee ymmärtää siten, että yksi tulkinta suuren valiokunnan toiminnasta ja siihen vaikuttavista seikoista ei ole riittävä, vaan lopputulos on nähtävä kulloiseenkin tilanteeseen mukautuvana. Suuren valiokunnan toimintaa ei ole mahdollista sovittaa

selkeisiin raameihin ja yhteen teoreettiseen malliin, vaan politiikan ailahtelevuus ja inhimillisen toiminnan ennalta-arvaamattomuus tuovat mukaan oman vaikutuksensa. Toisin sanoen, suuren valiokunnan toimintaa ei voida vedenpitävästi ennustaa, mutta siihen oleellisimmin vaikuttavia tekijöitä on kuitenkin mahdollista kartoittaa.

Valiokuntapäätöksenteko ja erityisesti suuri valiokunta ovat osoittaneet moniulotteisuutensa ja mielenkiintoisuutensa tutkimuskohteena. Aihealueesta olisi mahdollista kehittää useampia hedelmällisiä uusia tutkimuksia tai syventää käsillä olevaa tutkimusta nyt opitun pohjalta.

Aiheen ollessa vielä melko koskematon politiikan tutkimuksen piirissä, oli tutkimukseen ryhtyminen toisaalta astumista vieraalle maalle kaikkine mahdollisuuksineen, mutta myös kaikkine kompastuskivineen. Jälkeenpäin katsottuna olisi haastattelurunkoa voinut kohdentaa vielä tiiviimmin lopullista tutkimuskysymystä ja siitä johdettuja hypoteeseja vastaavaksi, mutta pohjatiedon suppeuden vuoksi ovat muutamat epäolennaisuudet teemoissa luonnollisia. Kerätty aineisto tarjosi kuitenkin paljon vastauksia, mikä lopulta määrittää kysymysten relevanssin.

Tutkimuksen tuloksia voidaan lisäksi kritisoida jossain määrin pintapuolisiksi. Valiokuntiin vaikuttavien seikkojen ollessa monimuotoisia tehden järjestelmästä siinä mielessä monimutkaisen, hyvin eksaktien, mutta laajojen ja syvälle menevien vastausten saaminen edellyttäisi selkeästi laajempaa tutkimusprojektia, jossa aineisto olisi määrällisesti suurempi ja perehtyisi ajallisesti venytetymppään perspektiiviin.

Tässä tutkimuksessa esille tuotu tieto kuitenkin laajentaa ja yksityiskohtaistaa tietämystämme suuresta valiokunnasta ja kartoittaa kuvaa tärkeästä poliittisten päätöstentekopaikasta, josta tuntemuksemme on ollut verrattain niukkaa.

LÄHTEET

Ahtonen, Riitta, Keinänen, Anssi ja Kilpeläinen Mia. 2011. *Eduskunnan valiokuntien näkemys lainvalmistelutyön laadusta*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Arter, David. 1984. *The Nordic Parliaments: A Comparative Analysis*. London: C. Hurst & Company.

Arter, David. 2003. Committee Cohesion and the "Corporate Dimension" of Parliamentary Committees: A Comparative Analysis. *The Journal of Legislative Studies* 9:4, 73–87.

Berndtson, Erkki. 2005. *Politiikka tieteenä: Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun*. Helsinki: Edita.

Beyers, Jan. 2010. Conceptual and Methodological Challenges in the Study of European Socialization. *Journal of European Public Policy* 17:6, 909–920.

Bowler, Shaun, Farrell, David M. ja Katz, Richard S. 1999. *Party Discipline and Parliamentary Government*. Ohio State University Press: Columbus.

Bowler, Shaun, Farrell, David M. ja Katz, Richard S. 1999. Party Cohesion, Party Discipline, and Parliaments. Teoksessa Bowler, Shaun, Farrell, David M. ja Katz, Richard S. (toim.), *Party Discipline and Parliamentary government*. Columbus: Ohio State University Press, 3–22.

Cartwright, Dorwin ja Zander, Alvin. 1968. *Group dynamics: Research and theory*. New York: Harper and Row.

Cartwright, Dorwin. 1968. The Nature of Group Cohesiveness. Teoksessa Cartwright, Dorwin ja Zander, Alvin (toim.), *Group dynamics: Research and theory*. New York: Harper and Row, 91–109.

Checkel, Jeffrey T. 2005. International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework. *International Organization* 59, 801–826.

Clark III, Russel D. 1994. A Few Parallels Between Group Polarization and Minority Influence. Teoksessa Moscovici, Serge, Mucchi-Faina, Angelica ja Maass, Anne (toim.), *Minority Influence*. Chicago: Nelson-Hall Publishers, 47–66.

Damgaard, Erik. 1995. How Parties Control Committee Members. Teoksessa Döring Herbert (toim.), *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Mannheim Centre for European Social Research (MZES) at the University of Mannheim, 308–325.

Dawson, Richard E. ja Prewitt, Kenneth. 1969. *Political Socialization, an analytic study*. Boston: Little, Brown and Company.

De Dreu, Carsten K.W. ja De Vries, Nanne K. 2001. *Group Consensus and Minority Influence*. Oxford: Blackwell Publishers.

De Dreu, Carsten K.W. ja De Vries, Nanne K. 2001. Group Consensus and Minority Influence: Introduction and Overview. Teoksessa De Dreu, Carsten K.W. ja De Vries, Nanne K. (toim.), *Group Consensus and Minority Influence*. Oxford: Blackwell Publishers, 1–14.

Döring Herbert. 1995. *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Mannheim Centre for European Social Research (MZES) at the University of Mannheim, E-kirja: <http://allman.rhon.itam.mx/~emagar/ep3/rules/doring.ed.parliamentsAndMajRule1995.pdf>.

Eduskunta. 2010. *EU-asioiden käsittelyn kehittäminen Eduskunnassa (EU-asioiden käsittelyn kehittämistyöryhmän mietintö)*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Eriksson, Päivi ja Koistinen, Katri. 2005. *Monenlainen tapaustutkimus*. Kerava: Kuluttajatutkimuskeskus.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha. 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino.

Forsyth, Donelson R. 2000. One Hundred Years of Groups Research: Introduction to the Special Issue. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice* 4:1, 3–6.

Forsyth, Donelson R. ja Burnette, Jeni L. 2005. The History of Group Research and Practice. Teoksessa Wheelan, Susan A (toim.), *The Handbook of Group Research and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage, 3–19.

Helander, Voitto, Pekonen, Kyösti, Vainio, Jouni ja Kunttu, Tapani. 2007. *Valiokunnat lähikuvissa*. Helsinki: Edita.

Helander, Voitto ja Pekonen, Kyösti. 2007. Eduskunnan vahvistuva valiokuntalaitos. Teoksessa Helander, Voitto, Pekonen, Kyösti, Vainio, Jouni ja Kunttu, Tapani (toim.), *Valiokunnat lähikuvissa*. Helsinki: Edita, 10–138.

Hendrick, Clyde. 1987. *Group Processes*. California: Sage Publications.

Hoggs, Michael A. ja Tindale, Scott. 2003. *Blackwell Handbook of Social Psychology: Group Processes*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.

Häge, Frank M. 2007. Committee Decision-making in the Council of the European Union. *European Union Politics* 8:3, 229–328.

Isaksson, Guy-Erik. 1997. *Inblickar i nordiska parlamentarism*. Turku: Åbo Akademi.

- Kaarbo, Juliet. 2008. Coalition Cabinet Decision Making: Institutional and Psychological Factors. *International Studies Review* 10, 57–86.
- Kaplan, Martin F. 1987. The Influencing Process in Group Decision Making. Teoksessa Hendrick, Clyde (toim.), *Group Processes*. California: Sage Publications, 189–212.
- Katz, Richard S. 1999. *Party Discipline and Parliamentary government*. Columbus: Ohio State University Press.
- Laver, Michael ja Shepsle, Kenneth A. 1999. How Political Parties Emerge from the Primeval Slime: Party Cohesion, Party Discipline, and the Formation of the Governments. Teoksessa Bowler, Shaun, Farrell, David M. ja Katz, Richard S. (toim.), *Party Discipline and Parliamentary government*. Columbus: Ohio State University Press, 23–48.
- Levine, John M ja Kaarbo, Juliet. 2001. Minority Influence in Political Decision-making Groups. Teoksessa De Dreu, Carsten K.W. ja De Vries, Nanne K. (toim.), *Group Consensus and Minority Influence*. Oxford: Blackwell Publishers, 229–257.
- Levine, John M ja Moreland, Richard L. 1994. Group Socialization: Theory and Research. *European Review of Social Psychology* 5:1, 305–336.
- Lewis, Jeffrey. 2005. The Janus face of Brussels: Socialization and Everyday Decision Making in the European Union. *International Organization* 59, 937–971.
- Manin, Bernard. 1997. *The principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martin, Robin ja Hewstone, Miles. 2003. Conformity and Independence in Groups: Majorities and Minorities. Teoksessa Hoggs, Michael A. ja Tindale, Scott. (toim.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Group Processes*. Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd, 209–234.
- Mattila, Mikko. 2014. Valiokuntalaitos. Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.), *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus, 119–131.
- Meriläinen, Rosa. 2010. *Valtio*. Helsinki: Teos.
- Meyer, Christopher J. 2013. A New Perspective on Coalitions: What Motivates Membership? *Group Dynamics: Theory Research, and Practise*. 17:2, 124–136.
- Moscovici, Serge, Mucchi-Faina, Angelica ja Maass, Anne. 1994. *Minority Influence*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.

Murdoch, Zuzana ja Geys, Benny. 2012. Instrumental calculation, cognitive role-playing, or both? Self-perceptions of seconded national expert in the European Commission. *Journal of European Public policy*, 19:9, 1357–1376.

Mykkänen, Juri. 2010. Keskusteleva edustaminen ja luottamus eduskunnassa. *Politiikka* 52:3, 219–233.

Nemet, Charlan Jeanne. 1986. Differential contributions of majority and minority influence process. *Psychological Review*, 93, 10–20.

Nemet, Charlan Jeanne. 1994. The Value of Minority Dissent. Teoksessa Moscovici, Serge, Mucchi-Faina, Angelica ja Maass, Anne (toim.). *Minority Influence*. Chicago: Nelson-Hall Publishers, 3–15.

Noponen, Martti. 1989. *Suomen kansanedustusjärjestelmä*. Juva: WSOY.

Nousiainen, Jaakko. 2000. Suomalaisen parlamentarismien kolmas kehitysvaihe: konsensuaalinen enemmistöhallinta, vireytyvä eduskunta. *Politiikka* 42:2, 83–96.

Pekonen, Kyösti. 1976. *Kamari vai kirjaamo: Eduskunnan suuri valiokunta Suomen lainsäädäntöjärjestelmän osana vuosina 1907–1971*. Turku: Turun yliopisto.

Pekonen, Kyösti. 2008. Two Versions of Representative Talk in Finnish Parliament. Teoksessa Soininen, Suvi ja Turkka, Tapani (toim.), *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki: Helsinki University Print, 208–229.

Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino.

Rasch, Bjørn Erik. 1999. Electoral Systems, Parliamentary Committees, and Party Discipline: The Norwegian Storting in a Comparative Perspective. Teoksessa Bowler, Shaun, Farrell, David M. Katz, Richard S. (toim.), *Party Discipline and Parliamentary government*. Columbus: Ohio State University Press, 121–140.

Raunio, Tapio. 2014. Politiikka yhdentyvässä Euroopassa: eduskunta, EU ja ulkopolitiikka. Teoksessa Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti (toim.), *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus, 226–242.

Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti. 2014. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti. 1997. Eduskunta tiennäyttäjänä integraation kansallisessa valmistelussa. *Politiikka* 39:3, 256–270.

Raunio, Tapio ja Wiberg, Matti. 2008. The Eduskunta and the Parliamentarisation of the Finnish Politics: Formally Stronger, Politically Still Weak? *West European Politics* 31:3, 581–599.

Riker, William H. 1962. *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press.

Rinne, Jenni. 2010. Edustuksellisuus ja deliberaatio eduskunnan valiokuntatyöskentelyssä. *Politiikka* 52:3, 195–205.

Shaw, Marvin E. 1981. *Group Dynamics: The Psychology of Small Group Behavior*. USA: McGraw-Hill Book Company.

Sidenius, Niels Christian, Einersen Bjørn ja Sørensen Jens Adser. The European Affairs Committee and Danish European Union Politics. Teoksessa Wiberg, Matti (toim.), *Trying to Make Democracy Work: The Nordic Parliaments and the European Union*. Södertälje: Fingraf tryckeri, 9–28.

Soininen, Suvi ja Turkka, Tapani. 2008. *The Parliamentary Style of Politics*. Helsinki: Helsinki University Print.

Stasavage, David. 2007. Polarization and Publicity: Rethinking the Benefits of Deliberative Democracy. *The Journal of Politics* 69:1, 59–72.

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Livoania Print (Latvia): Tammi.

Qualia, Lucia, De Francesco, Fabrizio ja Radaelli, Claudio M. 2008. Committee governance and socialization in the European Union. *Journal of European Public Policy* 15:1, 155–166.

Vainio, Jouni. 2007. ”Varsinainen työhän tehdään valiokunnissa”. Teoksessa Helander, Voitto, Pekonen, Kyösti, Vainio, Jouni ja Kunttu, Tapani (toim.), *Valiokunnat lähikuvissa*. Helsinki: Edita, 140–277.

Valtioneuvosto. 2012. *EU-asioiden käsittely Suomessa*. <http://valtioneuvosto.fi/eu/suomi-ja-eu/asioiden-kasittely/fi.jsp>. Vierailtu 6.10.2012.

Valtioneuvosto. 2013. *Hallitukset aikajärjestyksessä*. http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/vuodesta-1917/tulokset/fi.jsp?report_id=V2. Vierailtu 15.11.2013.

Verba, Sidney. 1961. *Small Groups and Political Behavior*. New Jersey: Princeton University Press.

Wheelan, Susan A. 2005. *The Handbook of Group Research and Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Wiberg, Matti. 1997. *Trying to Make Democracy Work: The Nordic Parliaments and the European Union*. Södertälje: Fingraf tryckeri.

Isaksson, Guy-Erik. 1997. *Inblickar i nordiska parlamentarism*. Turku: Åbo Akademi.

Wiberg, Matti ja Mattila, Mikko. 1997. Committee Assignments in the Finnish Parliament 1945–94. Teoksessa Isaksson, Guy-Erik (toim.), *Inblickar i nordiska parlamentarism*. Turku: Åbo Akademi, 221–244.

Wittenbaum, Gwen M ja Moreland, Richard L. 2008. Small-Group Research in Social Psychology: Topics and Trends over Time. *Social and Personality Psychology Compass* 2:1, 187–203.

Worchel, Stephen, Grossman, Michele ja Coutant, Dawna. 1994. Minority Influence in the Group Context: How Group Factors Affect When the Minority Will Be Influential. Teoksessa Moscovici, Serge, Mucchi-Faina, Angelica ja Maass, Anne (toim.), *Minority Influence*. Chicago: Nelson-Hall Publishers, 97–114.

LIITE 1

Haastattelurunko

Huomaathan, että esittämiini kysymyksiin ei ole oikeita tai väriä vastauksia, kyseessä ei ole tietokilpailu. Kyse on omista ajatuksista ja käsityksistä, siitä kuinka itse koet asiat.

En kysy arkaluontoisia asioita, mutta jossain mielessä vaikeilta tuntuviin kysymyksiin voi jättää vastaamatta.

Perustiedot

- Puolue
- Monesko kansanedustajakausi meneillään?
- Monesko kausi suuressa valiokunnassa?
- Missä valiokunnissa jäsenenä tällä kaudella?
- Missä valiokunnissa ollut aikaisemmin?

Valiokuntien / SuV:n tärkeydestä ja asemasta

- Minkälaisena näet valiokuntalaitoksen roolin ja merkityksen?
→ eduskunnan sisäisessä toiminnassa / suhteessa valioneuvostoon?
- Suuri valiokunta mielletään EU-valiokunnaksi; Onko mielestäsi välttämätöntä, että on sellainen taho kuin suuri valiokunta, jonka läpi eduskunnan Suomen EU-kannat menevät?
→ verrattuna: kannat ilmaistaisiin valtioneuvostolle suoraan

erikoisvaliokunnista

- Unioni-asioiden ollessa yhä enemmän esillä mediassa, tuntuuko, että se on vaikuttanut suuren valiokunnan rooliin, merkitykseen tai ulkopuoliseen arvostukseen jotenkin?

Omat motivaattorit SuV:ssa työskentelyyn

- Oliko suuri valiokunta oma toive (jopa ensisijainen) valiokuntajäsenyydestä?
- Onko suuren valiokunnan jäsenyys mieluista? Onko tämä tuntu muuttunut

kauden edetessä?

→ Työskentely motivoivaa, mielekästä, kiinnostavaa?

- Kuinka suuren osan viikkotyömäärästä SuV:aan liittyvä työskentely vie?

SuV: työskentelystä ryhmänä (konsensusta?)

- Minkälainen ryhmä suuri valiokunta työskennellessään on?
→ Puolueet luovat luonnollisesti leirejä, mutta onko tiiviin ja yhtenäisen ryhmän piirteitä vai selkeästi hajanainen useampien leirien kokoontuminen?
- Eli valiokuntien yleinen pyrkimys yksimielisyyteen näkyy / ei näy SuV:ssa?
→ Onko pyrkimys konsensukseen vahvempi/heikompi kuin

erikoisvaliokunnissa?

- Silloin kuin konsensukseen pyritään, mistä syistä se tapahtuu?
→ Jos omasta/puolueen kannasta joustetaan, onko mukana aina ajatus

lehmänkaupoista (toinen ”jää velkaa”) vai jokin ”vilpittömämpi” syy?

- Tuntuuko SuV:aan syntyneen omanlainen työskentelyn/päätöksenteon kulttuuri?

Puoluepolitiikan rooli

- Onko ylipäänsä hyvä, että kaikki eduskuntapuolueet ovat edustettuina suuressa valiokunnassa? Miksi?
- Syntyykö vastakkaisia leirejä joskus jonkin muun kuin hallitus–oppositio -jaon mukaan?
- Ovatko tiettyjen politiikka-alojen kysymykset suuremman erimielisyyden / yksimielisyyden synnyttäjiä? Onko ns. vaikeita tai helppoja aiheita?

Jäsenten vaikutusmahdollisuudet

- Miten hallitus- tai oppositiopuolueiden jäsenten vaikutusmahdollisuuden eroavat SuV:ssa? → Minkälaisiksi koet omat mahdollisuutesi ja roolisi?
 - Miten työjaostossa oleminen vaikuttaa?
- Onko puolueastan lisäksi joitain muita edustajiin liittyviä ominaisuuksia, joilla on vaikutusta heidän asemaan tai valtaan SuV:ssa?
- Ovatko kokousten kannat etukäteen lukkoon lyötyjä, vai tapahtuuko todellista puntarointia?
→ Keskustellaanko asioista?

→ Onko asiat jo päätetty muilla foorumeilla, pienemmissä ryhmissä?

- Missä kohtaa prosessia ja missä yhteydessä/kenelle on hyödyllisintä/helpointia vaikuttaa?

→ Millä keinoilla kannattaa yrittää vaikuttaa? Parhaat keinot?

SuV:n itsenäisyys ja muuta

- Onko suuri valiokunta mielestäsi itsenäinen päätöksentekijä?
- Onko hyvä, että toimitaan suljettujen ovien takana? Miksi?
- Jos saisit muuttaa eduskunnan EU-asioiden käsittelyn prosessissa jotain, näkisitkö jossain parantamisen varaa?

Lopuksi: Onko sinulle jotakin lisättävää käytyyn keskusteluun tai mielessä jotakin sellaista, joka tulisi vielä huomioida?